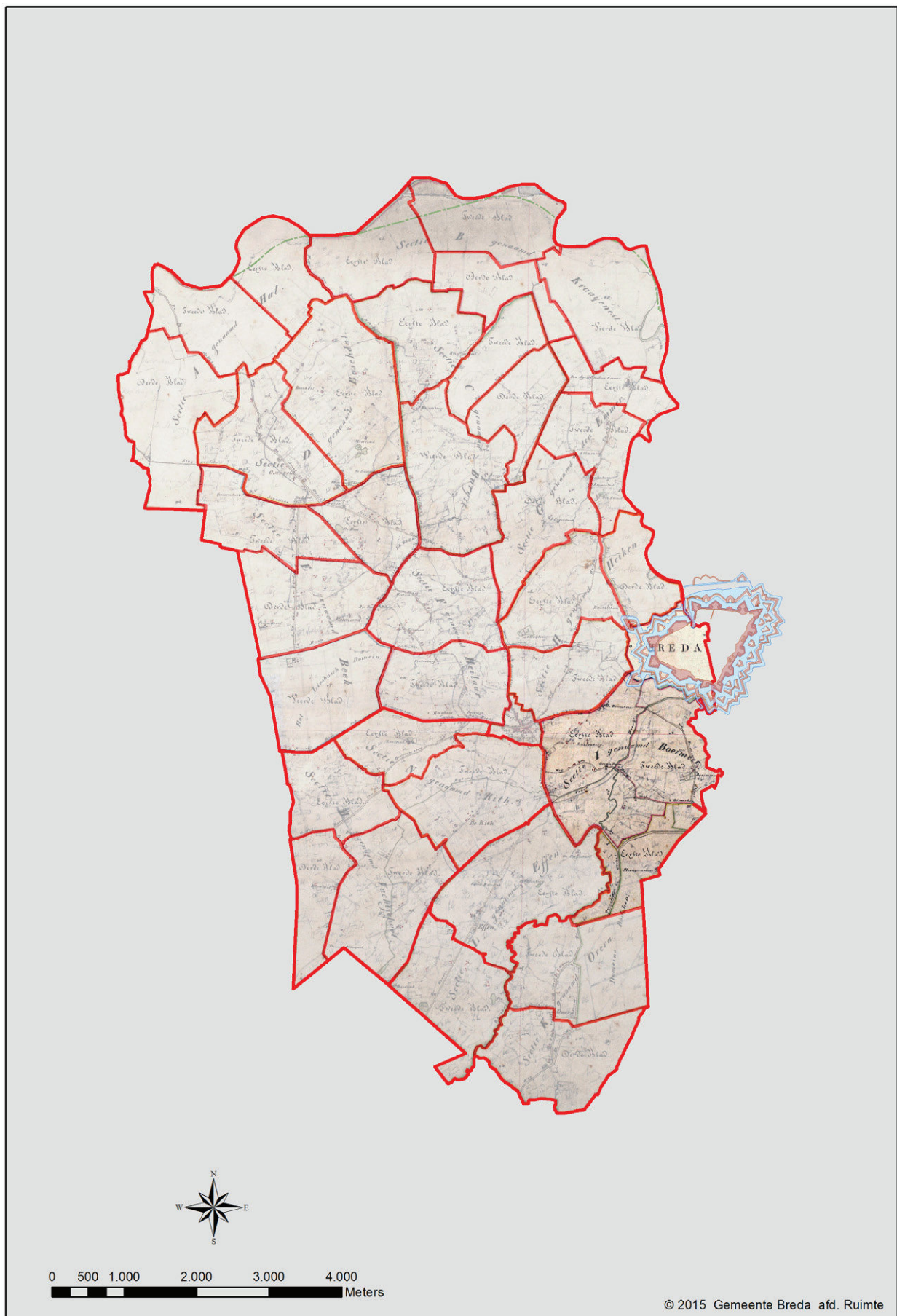
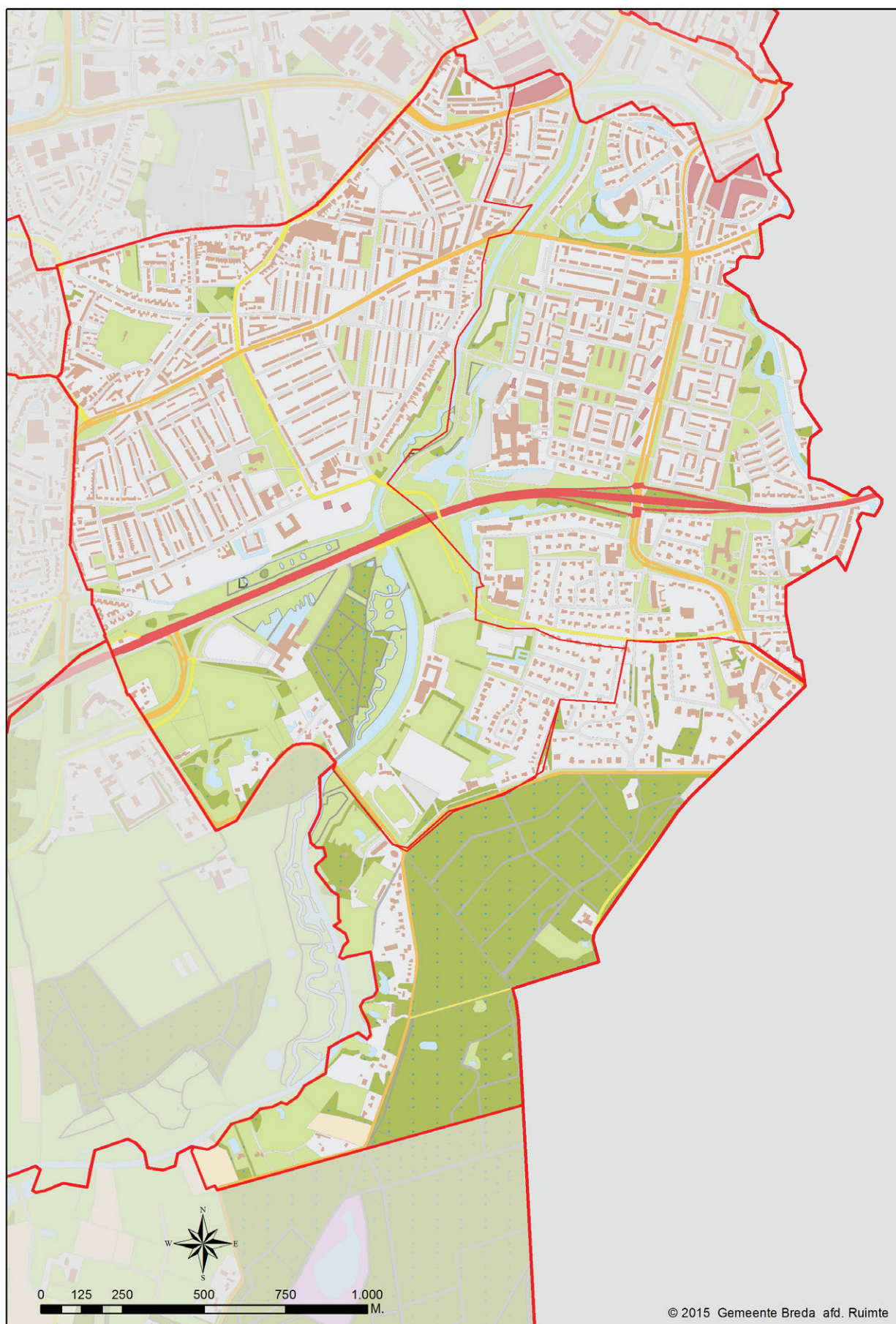

4.5

BOEIMEER

Toponiemen van Boeimeer op het kadastraal minuutplan Boeimeer sectie/blad I2 uit 1824.

Toponiemen van Boeimeer op het kadastraal minuutplan Overa sectie/blad K1 uit 1824.

4.5 BOEIMEER

AA – 1714 – GP1646, 176

Reviere de A.

Aa was in de middeleeuwen een veel voorkomende waternaam. Komt ook voor in de waternaam Donge, die eeuwenlang als Donga of Dongha werd geschreven. De namen Breda, Overa, Abroek en Asterd wijzen ook op Aa als waternaam. Het hoogtepunt van de verspreiding van Aa als waternaam zou in de volksverhuizingtijd hebben gelegen.¹ Het is dus een zeer oude naam, zoals de meeste waternamen.

De hier bedoelde Aa is de Weerijs.

Havermans schrijft in de zeventiende eeuw: 'De Aa, nu Weer-of Weghereyse genaemt, heeft haeren oorsprong uyt twee aderen, d eene boven Wesdoren noirtlyck uyte heyde en d'ander boven Loenhout zuytlyck, comende elck uyt eenen grooten blick', FH, 21-2. Een blik is een uitgeveend ven.

AKKER AAN DE HOF – 1578 – R482, F92

Den Acker aenden Hoff met het Blocxken daer aen gelegen, twaalf lopensaet bij de hoeve van Vredenberch.

AKKER, LANGE – 1494 – HINGM343, S, F

Op ontrent twee bunder lants en een quartier geheyten: Den Langen Acker, neven tHeyvelt voirschr. op deen syde ende die Vriesdongestede aen dander syde.

AKKER, LANGE – 1578 – R482, F92

Den Langen Acker bij de hoeve van Vredenberch, 14 lopensaet.

AKKER, LANGE – 1634 – P124, F91

1 3/4 bunder landts: den Langen Acker.

AKKER, LANGE – 1723 – P129, F20V

Anderhalf bunder lands: den Langen Akker.

AKKER, NIEUWE – 1620 – GP260, F23V

Lant: den Nieuwen Acker.

AKKER, NIEUWE – 1667 – R727, 138

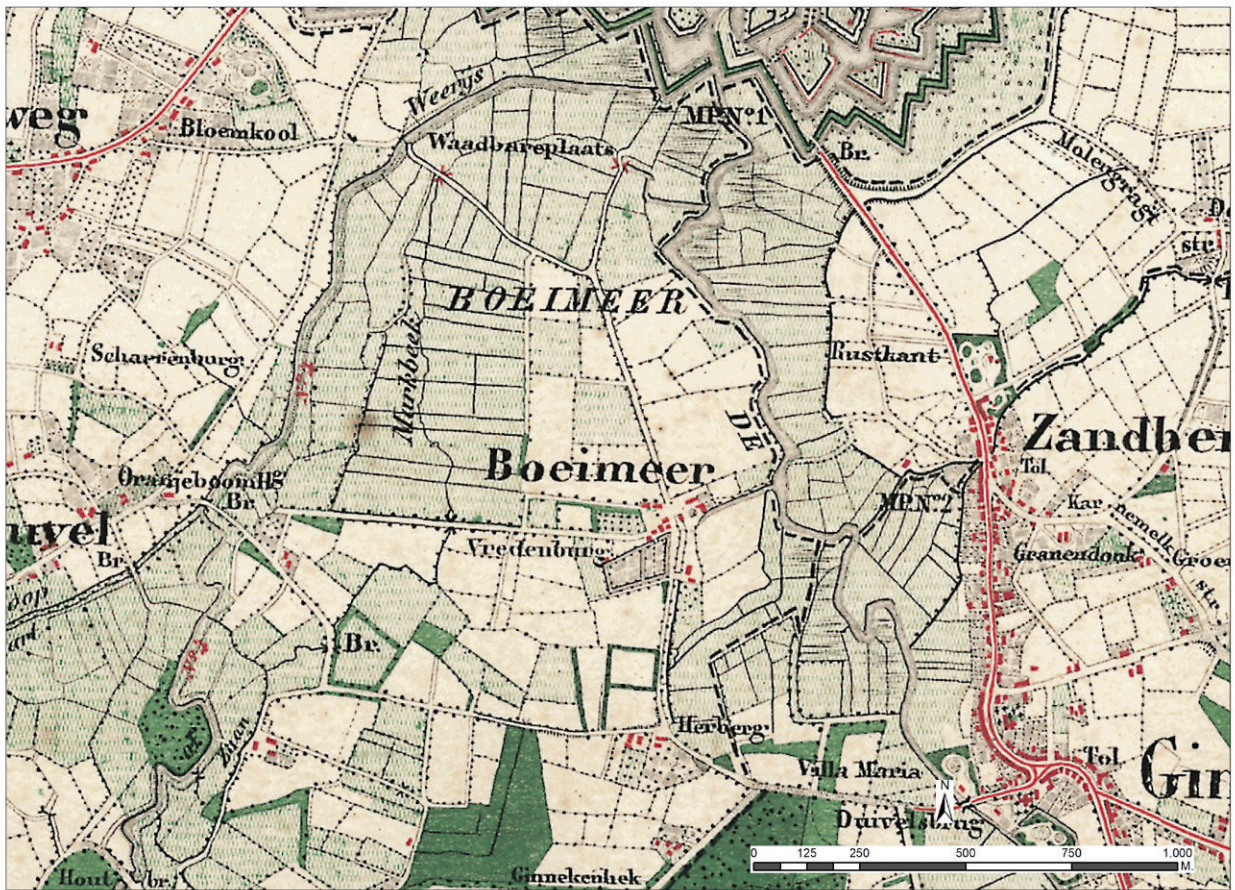
Een perceel saeylants: den Nieuwen Acker, halve bunder, oost den Merck.

AKKER, NIEUWE – 1684 – R730, 74

Twee gemet saey en weylant: den Nieuwen Acker, oostwaerts aende Marck.

AKKER, NIEUWE – 1713 – R737, F9

Een perceel saij en weijlants: den Nieuwen Acker, twee gemet in Vriesdonck, oostwaerts de Marck.

AKKER, NIEUWE – 1729 – R585, F138V

Een perceel lant: den Nieuwen Akker, een bunder, oostwaerts de Ginnekense vaert.

AKKER, NIEUWE – 1732 – RH100, 152

Een perceel zaaylant op Boymeer: den Nieuwen Akker, oostwaerts de Ginnekse vaart.

AKKER, NIEUWE – 1733 – RH101, F20

Een perceel zaay offte hofflant met de nieuw getimmerde huysinge en plantage op Boymeer: den Nieuwen Akker, oostwaerts de Ginneksevaart.

AKKER, NIEUWE – 1750 – GP287, 327

Anderhalfgemet: den Nieuwen Akker.

AKKER, NIEUWE – 1788 – RH112, 60

Een perceel zaayland, eertyds hoff: den Nieuwen Akker, oost de Ginnekense Mark.

AKKER, NIEUWE – 1636 – GP261, 1V

Den Nieuwen Akker.

AKKERKE, KLEIN – 1723 – P29, F7V

Twee Loopen lands: den Vlieder of Klyn Akkerke, de Wegreyse oost, de Heerbane west.

AKKERKE, KROM – 1634 – P124, F11V

Twee lopensaet landts en een lopensaet bosch aende Oude Molenbrugge: de Vlieder off het Cromackerken, de Weechreyse oost, de Heerbaene west.

Op Boeimeer lag geen echte dorpsakker; de meeste akkers liggen in het oosten van Boeimeer, tegen de Mark.

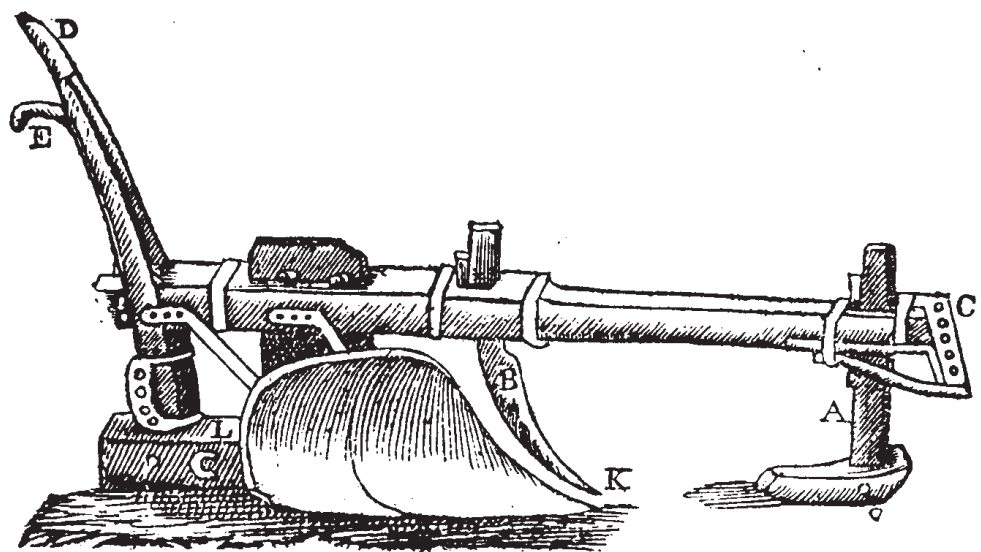
Nieuw in Nieuwe Akker wijst op recente ontginning. Een kromme akker kan ontstaan doordat het perceel tegen een kromme weg, sloot of beek wordt aangelegd. Akker is in Noord-Brabant de meest algemene aanduiding van het bouwland. Ook de dorpsakkers werden vaak kortweg aangeduid met 'akker'. Akker betekent mogelijk 'het omheinde veld'.

ARMENSWEIDE, LANGE – 1776 – RH110, 117

Een perceel weyland: de Lange Armenweyde, een bunder.

Links:
Boeimeer op de topografische kaart van 1870 en een actuele luchtfoto

Rechts:
Ploeg uit de Kempen, achttiende eeuw.

ARMENWEIDE, LANGE – 1768 – RH108, 147

Een perceel weyland met bosje op Boeymeer: de Lange Armensweyde.

Bezit van 'den Armen' een instelling die de bedeling van de armen verzorgde. Identiek met of opvolger van de Tafel van de H. Geest? Deze instelling kreeg goederen en renten geschonken (vaak van mensen op hun sterfbed).

Dat er eeuwenlang veel armen waren is duidelijk. In Princenhage echter relatief weinig omdat dit een behoorlijk welvarend dorp was. De mensen woonden vaak in hutten, keten of andere eenvoudige huisjes. Zo wordt er in 1770 bij de verkoop van een stuk heidegrond bij de Molenbrug bedongen dat de arme Adriaan Smits en zijn vrouw hun leven lang het simpele arbeidershuisje mochten blijven bewonen, zonder daarvoor enige huur te betalen, RH108, fol. 187.

BAKKERSAKKER, EERSTE – 1753 – RH280, 180

Den Eersten Bakkersakker, ruym drie gemet, suyt sheeren weg.

BAKKERSAKKER, EERSTE – 1754 – RH106, 139

Drie gemet: den Eersten Backersakker.

BAKKERSAKKER, EERSTE – 1788 – RH112, 60

Drie gemet land: den Eersten Bakkersakker, zuid 's heeren weg.

BAKKERSAKKER, TWEDE – 1754 – RH106, 139

Twee gemet: den Tweeden Bakkersakker.

BAKKERSAKKER, TWEDE – 1788 – RH112, 60

Twee gemet land: den Tweeden Bakkersakker, west de Manhuysvelden, zuid 's heren weg.

Bezit van de familie Bakkers. Bakkers is een bekende familienaam in Princenhage. Vergelijk Andries Beckere, 1336; Jan de Beckere, 1336.² In Hage-dorp woonden diverse bakkers. In 1653 was Peeter Henricx van Denderleeuw gehuwd met Anneken Henrick Strijbosch bakker. Hij had als onderpand: huys hoff backerye. boomgaert, aende Plaetse, R725, fol. 84. Vergelijk : Erfgen. Bastiaen Boogaerts verk. Bernaert Bast. Boogaerts een keucken en backerije in de Cuype oft dorp van de Hage, noortwaerts sheeren straet, 1682, R729, fol. 215v. Juffr. Adriana vanden Bruele verk. Antony Geerts: eene huijsinge, backerije, koijs en erve met den halven ganch naest de huyzinge, en erve, 1730, RH 100, fol. 55v.

BARAKKEN – 1781 – R1081

Jong berkebosch in 't perk: de Barakken.

Deel van het Mastbosch. Men kan denken aan een plaats waar barakken (voor soldaten) stonden.

BEDDEN, KORTE – 1901 – BREDANAAR20, 130

Hooigras op de Korte Bedden.

BEDDEN, LANGE – 1749 – RH280, 118

De Lange Bedden, op Vredenberg.

BEDDEN, KORTE EN LANGE – 1916 – BREDANAAR35, 273

Weiland: Korte en Lange Bedden op Groot Boeimeer, komende tegen de Mark, 1455, 1651, 1655, groot vier hectare, 67 are.

Bedden werden vooral aangelegd op akkers waar wintergraan gezaaid werd, dit om het water in de wintermaanden sneller af te kunnen voeren. Bedden bestonden uit zes, acht of tien ploegsneden; tussen de bedden lag een diepe voor, waarlangs het water van de akker weg kon stromen. De oudste vermelding uit het beddengebied (dat de Kempen, Belgisch Brabant en Vlaanderen omvat), komt uit Bavel, 1389: de Negen Bedden.³ Beddenbouw op grote schaal komt pas in de zeventiende eeuw op.

Vanuit de diepe voren kon men ook makkelijker het (niet op rijen gezaaide) graan wieden. Bij het ploegen was het vormen van de bedden eigenlijk geen probleem: men had zelfs als voordeel dat men niet met de ploeg grote afstanden over het kopeind van de akker hoefde te slepen. De bedden werden elk jaar verlegd.

De Korte Bedden te Boeimeer was blijkbaar een hooiland (met grippen die het perceel in meten verdeelde).

BEEMD, GROTE – 1700 – R733, F97

Een perceel hoy oft weylant: den Grooten Beemt, een bunder, noortwaerts de Weerijse.

BEEMDJES – 1667 – R727, 137

Een perceel weyden: de Beemdekens, binnen syn slooten, twee gemet.

BEEMDJES – 1668 – GP263, 88

Weijden: de Bemdekens, achter den Reep, twee gemet.

BEEMDJES – 1742 – GP272, 337V

Twee gemet: de Beemdekens.

BEEMDJES – 1750 – GP287, 359

Twee gemet: de Beemdekens.

Beemd < banmade 'het gemeentelijke hooiland'. Beemden waren in tegenstelling tot maden al in de late middeleeuwen in particulier bezit: ze waren met sloten omgeven. Een betere verklaring voor beemd zou zijn 'hooiland, waar alleen de eigenaar in gerechtigd was, dat voor anderen verboden was' (waar dus een ban op lag). Het hooi werd in juni gemaaid, soms nog een keer in augustus (de toemaat). Nadat het zwad gebroken was, werd het gekeerd en in oppers gezet. Als het regende werden de oppers weer uit elkaar gegooid en liet men het hooi opnieuw drogen. De beemden brachten relatief weinig hooi op en de kwaliteit liet ook veel te wensen over. Door de lage opbrengst kon het hooi snel drogen: er lag geen dikke laag hooigras op het veld. Het gereedschap dat nodig was voor het omkeren van het hooi was een gaffel en een rijf. Het hooi werd met een vork op de wagen opgestoken. Op de boerderij werd het meestal boven de koestal op de hooizolder, de zgn. schur-

ring, bewaard. Vanaf de zolder kon het door een luik voor de koeien geworpen worden. De beemden werden vrijwel niet bemest. Veel beemden waren zo weinig van bodem, dat ze met kar en wagen niet te begaan waren: het hooi moest dan op burries uit het land gedragen worden. De beemden in Boeimeer werden regelmatig bevoeid met water uit de Mark en de Weerij. Hierdoor werd er een laagje slib opgebracht, hetgeen de vruchtbaarheid hopelijk bevorderde.

‘De best begraasde bodems, de drassige alluviale gronden, die in brede stroken aan beken en rivieren liggen en waar een weelderige flora tiert van lange grassoorten en andere sappige kruiden, werd ten allen tijde een kostbaar bezit geacht: het plantenkleed kon gehooit worden, en hooi was destijds het beste voedsel waarmede de boer een talrijk vee behoorlijk kon doen overwinteren. Een dergelijke bodem droeg de naam beemd in het oostelijk gedeelte van het Vlaamse land en meers in West-Brabant en in de beide Vlaanderen’.⁴ (West-Brabant is hier het westelijk deel van Belgisch Brabant).

Boeren uit de zanddorpen kochten of pachtten wel hooiland in de noordelijke gebieden van de Baronie (Etten, Princenhage, Oosterhout), waar de beemden veel meer hooi opleverden. ‘Beemd wordt bij Kiliaen vertaald met pratum, ager ex quo foenum percipitur, en die betekenis heeft het ook elders. In de Middeleeuwen en later was het voornamelijk grasland, hetzij wei-of hooiland, vaak met het denkbeeld aan of bij het water te zijn gelegen’.⁵ In de Baronie waren beemden oorspronkelijk hooilanden: na ontwatering werden ze geleidelijk aan steeds meer gebruikt en ook aangeduid als weiland.

BEEMDHORST – 1578 – R482, F92

De beemden inde Vriesdonck met den Beemthorst, drie bunder, die van t clooster mogen hun beesten stouwen over de messie en over den Beemthorst om te comen in de Achterste Heyvelden.

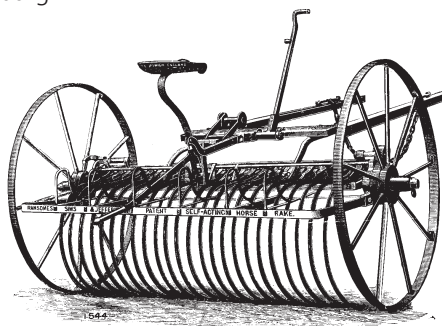
Horst ‘hoogte in moeras, meestal begroeid’. Horst komt als appellatief voor bijvoorbeeld in 1699 te Bavel ‘weyde ende heyhorsten’, P119, fol. 134v. Ook in de Oosterhoutse Polder wordt in de zestiende eeuw geregeld over horsten gesproken. De omschrijving van horst ‘Verhevenheid met secundaire begroeiing na oorbaarmaking door vuur’ lijkt voor de Baronie niet helemaal correct.⁶ Horsten zijn in de Baronie steeds hoogten in moeras.

Beemdhorst ‘horst gelegen tussen de beemden’. Die ‘van t clooster’ uit de bovenstaande vermelding zijn pachters of knechten van Vredenburg.

BERGAKKERS – 1750 – GP287, 355

Vijf gemet in de Bergakkers.

Berg, ‘zandige opduiking’, hier ontgonnen tot bouwland.

Hooihark, twintigste eeuw.

BERGDONGELEN – 1541 – R446, F153V

Stuck weyden: dLeechvelt of Berchdonghelen.

BERGDONGEN – 1541 – R446, 154

Leechvelt oft Berghdonghe, zeven lopensaet.

BERGDONGEN – 1582 – R486, 3

Berchdongen.

BERGDONGEN – 1749 – RH280, 117

Hout opde Bergen Dongen, op de Hoeve van Vredenburg.

Berg 'zandige opduiking'. Dongel in de vermelding van 1541 is ontstaan uit donk+el (diminutiefsuffix -ilo): dus een kleine donk. Een donk is een 'hoogte in moerassig gebied'. Berg versterkt het element donk. Vreemd is de alternatieve naam voor het perceel: het Leeghvelt. Was een deel ervan heel laag en een ander deel hoger gelegen?

BERKAKKER – 1749 – RH280, 116V

Bosch teynde den Berckacker op hoeve van Vredenburg.

Berken groeien op zandige hoogten: de ruwe berk, maar ook op moerassige plaatsen: de zachte berk. Dodoens schrijft over de ruwe berk, *Betula verrucosa*: 'De Bercken worden ghevonden. somtijds oock in de zandachtige en dorre gronden/als in de Kempen van Brabant/op zoo onvruchtbaar/mager oft arm lant/ dat daer geen Gras ende bijnae geen Heyde groeyen en can: nochtans aert desen boom daer seer wel/ ende wordt daer groot ende weeldich genoeg'. De zachte berk, *Betula pubescens*, heeft behaarde jonge takken en bladeren, terwijl de ruwe kaal is. De laatste heeft ook een wittere stam dan de ruwe.

BESOYKENSACKER – 1634 – P124, F71

Een bunder landts: Besoykens acker, tegen Ruysenaers Watermolen over.

BESOYKENSACKER – 1699 – P126, F320

Een bunder lants: Besoykens Acker, tegen Ruyseners Watermolen over sheeren straten oost.

BESOYKENSACKER – 1723 – P129, F4V

Een bunder lands: Besoijkens akker, tegen Ruijsenaers watermolen over.

Vergelijk Jacop Goderts. van Besooyen, 1521, R428, fol. 233v.

BIESAKKERBOS – 1668 – GP263, F60V

Bosch: het Biesackerbosken, honderd roeden.

BIESAKKERBOS – 1673 – R728, F104

Een perceel bosschen, honderd roeden: het Biesackerbosken.

Het bos bij de Biesakker, maar die laatste wordt nergens vermeld.

BIESVELDEN – 1673 – R728, F104

Heyvelts in de Biesvelden.

BIESWEIDE – 1757 – II-15, 340, F45

Een perceel beemden, anderhalf bunder: de Biesweyde.

BIESWEIDE – 1787 – RH111, 5

Een bunder weyland: de Biesweijde.

Met bies werd in de zeventiende eeuw een aantal verschillende plantensoorten aangeduid: de mattenbies, de stekende bies, pitrus, pijptorkruid (=wel-riekende water-biese) en zwanenbloem (=bloeiende water-biese) en mogelijk nog andere. Sommige biezen leverden nuttig materiaal voor de mens, zoals de mattenbies (voor stoelen) en pitrus (pitten voor kaarsen).⁷ De plantnaam bies komt voor het eerst in het Nederlands in het jaar 972 voor.⁸

BLEKERSAKKR – 1812

Een perceel zaai-en weiland: Bleekersakker, driehonderd roeden, bij Vredenburg.

In 1947 woonden de laatste twee Noordbrabantse naamdragers Bleker in Woudrichem.⁹

BOEIMEER – 1295 – ST. BERN. B11

Willelmi de Beymere; Andree de Boymere.

BOEIMEER – 1307 – DILLO, 1208

Boymer.

BOEIMEER – 1311 – DILLO, 1316

Boymere.

BOEIMEER – 1333 – CER. I, 153

Tienden van Boymare.

BOEIMEER – 1379 – CART. BEGIJNHOF, P. 41

Janne van Boeymere.

BOEIMEER – 1400 – CART. BEGIJNHOF, P. 55

Te Boeymer.

BOEIMEER – 1415 – G, F16V

tot Boymeer.

BOEIMEER – 1415 – G, F72V

Tot Boymer.

BOEIMEER – 1468 – TAX16, 142

Hoir hoeve tot Boeymeer; van der straten tot Boeymeer.

BOEIMEER – 1474 – D, F18V

te Boeymer.

BOEIMEER – 1474 – DEN 2100, 18

Heide te Boeymer.

BOEIMEER – 1483 – TAX16, 229

Buyten Breda tot Boeymer.

BOEIMEER – 1502 – R415, F364

Tot Boymer .

BOEIMEER – 1529 – R706, F26V

Tot Boeymer.

BOEIMEER – 1598 – R718, F39V

Tot Boeymer.

BOEIMEER – 1609 – R719, F140V

Tot Boeymeer.

BOEIMEER – 1652 – R725, F66, 67

Op Boymer, tot Boeymeir.

BOEIMEER – 1668 – GP263, F1V

Tot Boijmer.

BOEIMEER – 1699 – P127, F410

Landt tot Boejmeer.

BOEIMEER – 1747 – R1058

By de Boeymeer.

BOEIMEER – 1841 – III-86, 6408, NR. 121

Een perceel wei of hooiland: de Boeijmeer, 73 roeden (I 326), 55 roeden (I 333), 54 roeden (I 336).

BOEIMEER, GROOT – 1789 – RH112, 106

Den Valken Heuvel op Groot Boeymeer.

BOEIMEER, GROOT – 1916 – BREDANAAR35, 273

Huis schuur bakhuis op Groot Boeimeer, I 455.

BOEIMEER, KLEIN – 1773 – RH142, F280V

Cornelis van Haperen, bouwman op de hoeve van Barthia Johanna Stuurman, weduwe van Carel van Bommel: klyn Boeimeer.

BOEIMEER, KLEIN – 1789 – RH112, 104

Op Klyn Boeymeer.

BOEIMEER, KLEIN EN GROOT – 1880 – GP1914

Klein en Groot Boeimeer.

Oude vermeldingen van Boeimeer zijn: 1303 Willelmus de Beemer, Willelemus de Boymer; 1312/55 Gudeldis de Boymaer, filia Andree de Boymer; 1325 Andries de Boymere; 1381 Wouters erve van Boeymaer; 1384 Jan van Boeymare; 1414 hoeve te Boymer.¹⁰ Het eerste lid Boe komt ook voor in namen als Boedonk onder Oosterhout en Boedonc onder Schijndel en Vlierden. Boe staat voor 'onvruchtbaar'.¹¹ Een meer is een waterplas. Dus Boeimeer is het natte, onvruchtbare gebied. Dat klopt met de ligging van het gebied in de punt waar de rivieren de Weerij en de Mark samenkomen. Onder Rijsbergen ligt een gelijknamig gebied: de Boeymer, 1533, P134, fol. 41.

Tijdens de oorlog met Frankrijk in de jaren 1673 en 1674 waren de sluizen bij Breda dicht gehouden en waren er dijken en dammen doorgestoken, waardoor een groot deel van Boeymeer onder water kwam te liggen. De bewoners kregen over deze jaren van het gemeentebestuur kwijtschelding van de verpondingen.

In 1682 was de oogst van het gehucht Boeymeer voor een groot deel in het water gevallen omdat de sluizen bij Breda dicht gezet waren: 'het gemaeyt en in de hock staende korenwerck heeft in de stoppelen liggen drijven en het hoy was weggespoelt', RH133, fol. 41. Onder oorlogsomstandigheden werden de sluizen in Breda vaak dichtgezet: hierbij overstroomde de omgeving van Breda en ook Boeymeer. De Boeymeerse boeren hoefden in die jaren slechts de helft van de verponding te betalen, GP3, fol. 54. In het jaar 1809 was Boeymeer weer ondergelopen als gevolg van het sluiten van de sluizen bij Breda 'ter defensie van de vesting Breda'. Elf boeren hadden schade geleden, vooral in de aardappelen en het hooigras, GP1877.

Het gebied was van nature al tamelijk vochtig wegens de ligging bij het punt waar de Weerij in de Mark uitmondde, maar de molenaars van de watermolens in de Breda verhoogden de ellende nog door de sluizen dicht te zetten of het peil te verhogen. Zo verklaarde Wouter Lambrecht Rombouts in 1637 dat het water bij zomerdag vroeger altijd zo laag moest staan dat de landerijen en wegen van Boeymeer er geen last van kregen. Ten dien einde waren er bij de Haagpoort twee gaten in een staak geboord; bij zomerdag moest het water beneden het onderste blijven; bij winterdag mocht het water tot het bovenste gat komen. Maar tegenwoordig (1637!) laten de mulders van de watermolens het water veel hoger stijgen. Ook is er circa 20 jaar geleden een balk boven de grote schutdeur van de sluis gelegd, waardoor het water ook hoger opgestuwd werd, namelijk wel 5/4 voet, GP1462. De Polder Groot Boeymeer was in de negentiende eeuw groot 152 ha en deze telde negen huizen, waarvan vier boerderijen. Klein Boeymeer besloeg 62 hectare.¹² Als familienaam komt Van Boeymeer voor, zoals al blijkt uit de bovenstaande vermeldingen en ook uit deze: Raes van Boeymer, schepen in 1513; Willem van Boeymer, die in 1451 overleed¹³; Embrecht Raessen van Boeymer, 1615, R720, fol. 74v.

P. Breughel: boerderijen in de Kempen.

BOEIMEERBOS – 1618 – ND7954, F6

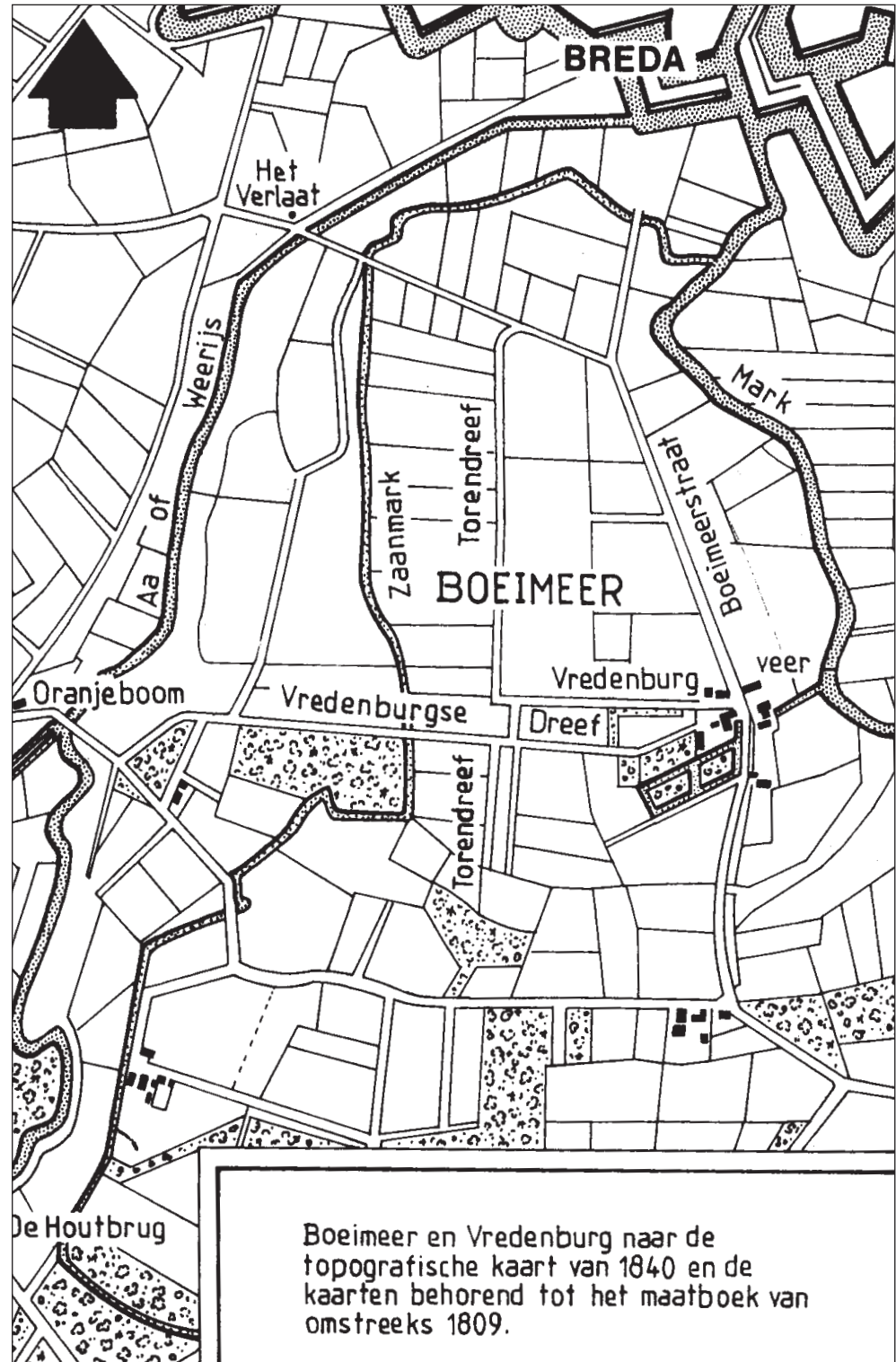
Quirijn Jacob Buys boschwachter van het Boeymeerbosch.

BOEIMEERBOS – 1634 – ND1205, 136

Jacob Gielissen wachter van het Boymeerbosch ende int Houdt sinds 1626.

BOEIMEERBOS, ACHTERSTE – 1581 – R485, 20

Achterste Boeymerbosch.

Uit Gerard Otten:
Een korte geschiedenis van het verdwenen buitengoed Vredenburg op Boeimeer, Engelbrecht van Nassau 10-2 (1991).

Van dit bos is verder niets bekend. Bezit van de Nassau's. In 1618 wordt als taak van de boswachter van dit bos onder andere opgegeven dat hij het bos wel moest bewaren (beschermen), dat hij de warande wel gade moest slaan (er goed op letten dat er geen konijnen gestroopt werden) en dat hij niet mocht toestaan dat er hout gehakt werd.

Was mogelijk het noordelijke deel van het Mastbos.

BOEIMEERLOOP – 1880 – GP1914

De Boeimeerloop aanvangende aan de zuidelijke grens van het kad. perceel I 473, tusschen Baronielaan en Boeimeerstraat en uitmondende in de Mark bij perceel I 1108, lang 505 meter.

BOEIMEERPOLDER

Volgens Van der Aa omvatte de Boeimeerpolder 152 bunder, terwijl er negen huizen stonden. Er was slechts één sluis. Het bestuur van de polder werd gevormd door twee gezworenen.¹⁴

BOEIMEERSELOOP, GROOT – 1878 – P401, 1601

De Groot Boeimeersche loop, van K 9 door groot Boeimeer naar de Zaanmark, bij perceel I 363, lang 780 meter.

BOEIMEERSELOOP, KLEIN – 1878 – P401, 1601

De Klein Boeimeersche loop, van perceel I 274 door Boeimeer naar de Zaanmark, bij perceel I 363, lang 874 meter.

BOEIMEERSESTRAAT – 1563 – R713, 268

Den Molendyck streckende van de Weeghreyse totte Boeymersche strate.

BOEIMEERSESTRAAT – 1570 – R715, F39

erfs aende Boeymersche strate.

BOEIMEERSESTRAAT – 1575 – R715, F184

Stuck erfs te Boeymer aende Boeymersche strate.

BOEIMEERSESTRAAT – 1580 – R716, 72V

Erfs aende Boeymersche strate.

BOEIMEERSESTRAAT – 1611 – R719, F221V

Beemden bij de Oude Molenbrugge, met een erffgebruyckwech nae de Boeymerstraete toe.

BOEIMEERSESTRAAT – 1628 – R722, 117V

Aende Boeymersche strate.

BOEIMEERSESTRAAT – 1665 – R538, F184

De Fuyck achter de Watermolen aent Verlaet, oostwaerts aende Boymeersestrate, noordwaerts aende Torffvaert.

BOEIMEERSESTRAAT – 1678 – R729, F44V

Erfs aende Boeijmeirsche straete.

BOEIMEERSESTRAAT – 1797 – R1097

Aan de Boeymaarsche straat.

BOEIMEERSTRAATJE – 1580 – R716, 96

Neven dBoeijmerstraetken.

BOEIMEERSEWEG – 1595 – R717, 155

Vanden Boeymerschen wech aff.

Identiek met Boeimeersestraat.

BOEVIGNE, KLEIN – 1581 – R716, 95

Joncker Jehan van Brecht, erfgenaam van Godert van Brecht X Cornelia van der Dussen (de andere erfgenamen hebben de erfenis afgewezen), verkoopt Joncker Henrick tSeraerts de stede, huysinge en erffnisse mette toebeh. en lande, heyde: de cleyne Boeverije, comende metter eender eynde langs de Groote herbaen, metter tweeder en derder zyden aen sheeren bosch en metter vierder zyde aen Boeijmerstraetken, mette recht van 24 voeder torfs te halen jaelycx opte heyde van de groot Boeverije en met beesten en schapen van eener huijs-gesinne opte selve heije te gaen.

BOEVIGNE, KLEIN – 1618 – R517, F206

De Cleyne hoeve is jarenlang te duur verpacht geweest, dit wegens de 'lichticheyt' van de de grond. De pachter moest altijd tweehonderd Karolusgulden betalen. De nieuwe pacht wordt 160 Karolusgulden.

BOEVIGNE, KLEIN – 1619 – R518, F124V-125V

Huybrecht Wouter Lips huert de Cleyne Hoeve, goeden en de erffnissen van de Boeverije, te Ghinneken achter de kercke, voor zes jaer, ingaende halff meert 1619 tegen 160 Rijns-gulden. Onderpand: levende have.

BOEVIGNE, KLEIN – 1620 – GP260, F23V

Johanna van Buerstede lant: Cleijn Boeverijen, modo Jan Denis Laureyssen weeskint en Cornelis Adriaen Jaspars. Bruikers: Jan Bernaert Naes en Nuyt Peeters Quirijnen.

BOEVIGNE, KLEIN – 1636 – GP261, F116

Sebastiaen Janssen van der Avoirt, brouwer in den Bril te Breda, weyden tevooren Joanna van Buersteden aende stede: Cleyne Boeverijen.

BOEVIGNE, KLEIN – 1636 – GP263, F2V

Jan Peter Adriaen Dijckers lant: Cleijn Boeverijen.

BOEVIGNE, KLEIN – 1636 – GP263, F2V

Goris Cornelis Adriaen Jaspars weeskint lant oijck: CleyneBoeverijen, tevoren Jochum van Buersteden.

BOEVIGNE, KLEIN – 1668 – GP263, F159V

Sr. Cornelis Spijckers, borger ende lakencoper tot Breda, lant aen de stede tot Boijmeer aldaer genaemt 't clein Boeverijen, tevoren Sebastiaen Janssen van der Avoirt, acht gemet.

BOEVIGEN, KLEIN – 1739 – R1054

Een nieuwe gragt op de Kleyne hoeve van Boeverijen ontrent den huyswerf.

BOEVIGNE, KLEIN – 1742 – GP272, F88

Een stede te Boeymeer, acht gemet: Kleijn Boeverijen.

BOEVIGNE, KLEIN – 1750 – GP287, 106V

Kinderen en erfgenamen van Sr. Corn. Spyckers, modo Catharina Spyckers voor 2/3 en Judocus Franciscus van Delegem 1/3: steede, huysinge.: Klyn Boeveryen, acht gemet.

In 1619 worden genoemd: de Groot en Cleyne hoeve van Bouvery, ND 1027; in 1701 Syne Maj.t groote en kleyne hoeve van Boeveryen, ND 1027.

Boeverie betekent in het Middelnederlands 'koestal, melkerij, boerderij'.¹⁵ In Belgisch Brabant hoorde er bij elk klooster vanouds een boeverij: het woord zou van romaanse herkomst zijn en op het veehof duiden.¹⁶ Onder Ginneken lag het eigenlijke Boevigne, vanouds Boeverijen geheten.¹⁷ Mogelijk was Boevigne altijd meer op de veehouderij gericht dan de andere boerderijen daar in de buurt, zoals de Blauwe Kamer, Nieuwenhuizen, Schoondonk en Daasdonk, die meer akkerbouw bedreven. Boevigne had meer weilanden. Zie voor de geschiedenis van Boevigne Juten¹⁸ en Brekelmans.¹⁹ In 1305 was Gielis van der Boeverien schout van Breda.

In Delft kende men in de veertiende eeuw een Boverie: het was een grafelijke stalhouderij. Men treft een dergelijke boverie aan in alle Hollandse plaatsen waar de steeds rondtrekkende Henegouwse hofhouding een steunpunt vond, onder andere in Den Haag, 's Gravenzande, Zierikzee en te Brugge en Valenciennes.²⁰

BOEVIGNEDREEF – 1742 – R1056

De Boeverijse dreeff; op de Boeverijse dreev.

BOEVIGNEDREEF – 1844 – P454, F11, F32

De Papenmuts, noord de Bouvignesche dreef, oost de Stouwdreef, zuid de heldreef.

De Bouvignesche dreef, lopende van het Bouvignesche tot het Papenmutshekken, beplant met 751 beuken van 41 a 50 jaar.

Dreef van het Mastbos naar Boevigne.

BOOMGAARD, ACHTERSTE – 1812

Drie perceel bouwland: de Tuinakker, Peerenakker en Achterste Boomgaard, tesamen groot zestien gemet, bij Vredenburg (SA, Affiches, annonces et avis de Breda, nr. 1).

BOOMGAARD, OUDE – 1530 – R706, F85

Stuck weyden, een veertelsaet: den Ouden Boghaert, tuschen de watermolen en de wyndmolen buyten de Haeghdyck, oostwaerts aende Marck.

BOOMGAARD, OUDE – 1699 – P126, F354V

Een half bunder weivelts: den Ouwden Bogert, aan de Weghreise oost.

Notenboom, *Juglans regia*.

BOOMGAARD, OUDE – 1723 – P129, F6V

Halve bunder lands en weyde: den Ouden Bogaard, aan de Wegreijse oost, d 'oude Antwerpse baen west.

BOOMGAARD, OUDE – 1749 – RH280, 117

Bosch teynde den Ouden Bogaert opde Hoeve van Vredenburg.

Boomgaarden waren in Hage erg talrijk: er werd veel fruit verkocht aan de inwoners van de stad Breda. Oud in Oude Boomgaard zal slaan op een voormalige boomgaard. Op Vredenburg lagen zelfs drie boomgaarden: Houtgewassen rontsom de drie bogaerts van de drie hoeven met het gesaayt plantsoen, op Vredenburg. De drie groote Bogaarts op de drie hoeven beplant met menigvuldige fruytboomen van allerley soort, heggen, tuynen en verdere fyne fruytboomen, 1749, RH280, fol. 118v.

BOOMWEIDE – 1914 – BREDANAAR 33, 128

Hooigras op de Boomweide in de Vliesdongen.

Weiland bij een opvallende boom.

BOSAKKER – 1663 – R726, 246

Een perceel saeylants: den Boschacker, twee gemet.

BOSAKKER – 1812

Een perceel zaailand: den Boschakker, een bunder, bij Vredenburg (Affiches, Annonces et avis de Breda, nr. 1).

Perceel gelegen bij het Mastbos?

BOSKE – 1501 – R415, F298

Stuck beemden: dBusken.

Voormalig bos. Een bos zal geen echt gesloten bos met opgaande bomen zijn geweest, maar een perceel met opslag van allerhande struiken (wilgen, elzen, hazelaars, eiken etcetera) afgewisseld met gras en kruiden.

BRANDJE – 1749 – RH104, 174V

Een perceel saeyland: het Brandtie, halve bunder, noord Heyrbaan.

BRANDJE – 1763 – RH107, 249

Een perceel zaayland: het Brantje, noort de Heyrbaan.

Brand duidt in de Baronie op percelen waar brandstof, i.c. turf gewonnen werd. Maar misschien is ook een bezit van de familie Brand hier plausibel. Vergelijk Lysbeth Wytman Brants, 1474, D, fol. 17.

BRANDSTEEKE – 1747 – RH280, 44V

Halve bunder saeyland: het Brandsteedeke, noort de heyrbaan.

Stede 'boerderij', maar ook 'stuk land uit een aanstede', hier van de familie Brand. Vergelijk Jan Claes van den Brande, 1549, R 710, fol. 192.

BROUWERSVELDJE – 1663 – R726, 234V

Stuck beemden: Brouwers Veldeken, een bunder, in de Vriesdonck.

BROUWERSVELDJE – 1667 – R727, 133

Stuck beemden: Brouwers Veldeken, een bunder, in de Vriesdonck.

BROUWERSVELDJE – 1668 – GP261, 80V

Brouwersvelleken.

BROUWERSVELDJE – 1676 – R541, F160

Stuck beemden: Brouwersvelleke, een bunder, in de Vriesdonck.

Beemd 'hooiland' van de familie Brouwers. Vergelijk Mr. Jan de Brouwer, 1474, D, fol. 10.

BRUG VAN GAMPEL – 1741 – R1055

De Oude Moolewerf of sleebosch, mitsgaders het veld by de Brug van Gampel, bij de Boeijmeer, sijnde weij of hooylant, komende aan de Turffvaart.

BRUGBEEMD – 1843 – NN34, 57

Den Brugbeemd.

Beemd 'hooiland', gelegen bij een brug.

BRUILOFT – 1901 – BREDANAAR20, 130

Hooigras op het Bruiloftje.

?

CONTRESCHERPSEGRACHT – 1699 – P126, F38V

Syn Majesteits binnenvroenten aen d' Ouwde Contrescherpsgracht aen Haeghdyckse poort oost.

Een contrescherp is een deel van een buitenste verdedigingswal.

DEKKERSLAND – 1636 – GP261, 1V

Deckerslant.

Land 'bouwland', hier in bezit van de familie Dekkers. In 1415 worden genoemd Melijs die Decker en Heyn de Decker, G, fol. 36v resp. 26v.

DEMONISAKKER – 1750 – GP287, 1400

Zes gemet: Demonisakker.

Demonis zal een (onbekende) familienaam zijn. Wel bekend zijn de namen Demons en Demonts.²¹

DIJKBEEMDEN – 1634 – P124, F48

Beempden inde Vriesdonck: de Dyckbeempden, den Molendyck noort, het steechskan oost, het Eyckvelt suyt.

DIJKBEEMDEN – 1699 – P126, F217V

3/4 bunder beempden inde Vriesdonck: de Dyckbeemden, den Molendyck noort.

DIJKBEEMDEN – 1723 – P129, F6V

3/4 bunder beemden: de Dijkbeemden, den Molendijk noord, het Steegskan oost.

Beemden gelegen aan de Molendijk. In 1685 had Peeter Cornelis Eskens drie dagen gewerkt aan de dijk tussen de Hout- en de Meulenbrugge en daarmee twee gulden en vijf stuivers verdiend, GP1279. In 1709 had Adriaen sPaepen twee gulden en vijf stuivers verdient voor het 'beswaeren' van de dijk op hetzelfde traject, GP 1280. Adriaen Jan Adriaenssen met zijn knecht werkten in 1709 aan de dijk om de gaten te stoppen en verdienden twee gulden acht stuivers, GP1280.

DIRKSMOLEN – 1513 – R420, F64

Ontrent Dyrckxmolen.

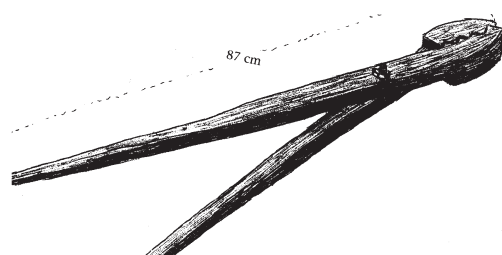
DIRKSMOLEN – 1533 – R707, F51

Opte wyndmolen: Dyrckxmolen oft de Cleyne Wyndmolen.

DIRKSMOLEN – 1549 – R454, F174

Weyden, omtrent de voirste molen buyten den Haeghdyck: Dirck Molen, zuytwaerts aende Wegereyse.

Molen van de familie Dirks. Dit was de Kleine Ruissenaarswindmolen, die in 1458 aan Dirk Peters de Moelner verkocht werd.²² Waarschijnlijk in 1577 afgebrand. Zou al in 1313 bestaan hebben.

Disteltang

DISTELHOF – 1541 – R446, 154

den Dystelhof, een veertelsaet.

DISTELHOF – 1541 – R446, F153V

Een veertelsaet lants: den Dystelhof.

DISTELHOF – 1688 – RH276, 22V

Een halff bunder saeylant: den Dystelhoff.

Hof, 'met een heg omgeven perceel, dicht bij de boerderij', hier met veel distels. Waarschijnlijk gaat het om de akkerdistel, *Cirsium arvense*, een veel voorkomend onkruid. Bij pachtboerderijen moest de huurder elk jaar de distels verwijderen, ze uitsteken. Distels waren vooral lastig omdat ze het met de hand wieden van het opgroeiende koren en het binden van schoven ernstig bemoeilijkten. Een bekende boerenwijsheid luidt: Distels maaïen is distels zaaien, distels trekken is distels stekken, maar distels steken is distels de nek breken. Zelfs bij het trekken van de distels met de disteltang bleven er nog resten van de wortels in de grond zitten, die opnieuw uit konden lopen.

DORENTJE – 1578 – R482, F92

t Dorenken bij de hoeve van Vredenberch, zes lopensaet.

Doorn 'slee-of meidoorn'. De sleedoorn kwam veel voor in heggen, de takken van deze struik werden soms wel gebruikt om een eg van te maken (er zitten lange doorns aan, die de egtanden vervangen). De vruchten zijn bijzonder wrang en kunnen alleen gegeten worden 'als de vorst erover gegaan is'.

Blankaart schrijft over de meidoorn: 'De laagwassende dient om digte hagen ofte heiningen te maken, tot afscheidsels, en dat daar soo ligt geen quaadwillig volk, honden enz. kan doorkruipen. Van de lange doorn-takken maakt men wandel-stokken; de kromme takken dienen om peul-vrugten aan te leiden, de kleine doorn-takjes legt men op het gesaeide, om katten en ander ongedierte daar af te weeren, en men steekt se in de hollen der mollen. Het hout is dienstig om daar veelderley werk van te draeijen.'²³

De heggen van mei-en sleedoorn moesten jaarlijks worden nagezien of er geen openingen in gevallen waren. De abt van Ename stelde in 1657 een aantal regels voor het onderhoud van de abdij op: één ervan was het dichten van gaten in de heggen met jong meidoornplantsoen, zodat ze niet met dood hout hoefden gerepareerd te worden.²⁴

DRAAIBOOM – 1604 – R718, F252

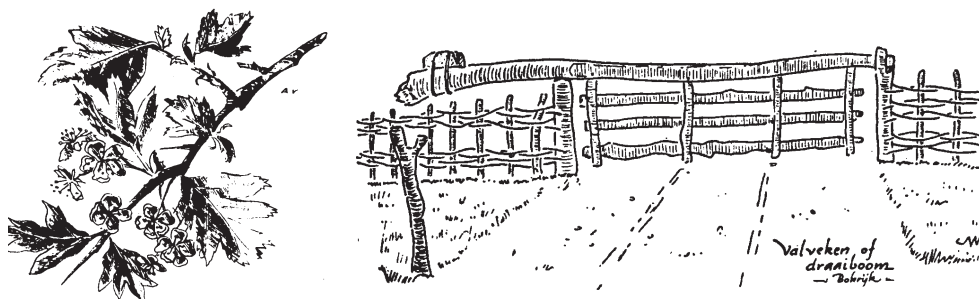
Stuck weylants buyten den Draeyboom.

DRAAIBOOM – 1620 – GP260, F23

Buyten den Draeyboom.

DRAAIBOOM – 1634 – P124, F3 (TEN HOUTE)

Styff een buynder heyde en gagelrys tot Boymer daer den wtersten Draeyboom placht te staen, eertyts: de Somerweyde ende nu den dierentydt.

Meidoorn
Een dichtvallend hek

DRAAIBOOM – 1636 – GP261, 1V

Buyten den Draeyboom.

DRAAIBOOM – 1699 – P127, F506V

De Somerweyde.. daer den uyttersten Drayboom plaght te staen .

DRAAIBOOM – 1742 – GP272, F202

Buyten den Draay-Boom.

Afsluitboom om een weg af te sluiten. Deze draaiboom zal de Boeimeerweg afgesloten hebben van de huidige Oranjelaan; in 1878 stond op dat punt althans nog een draaiboom.

DREEF, HOGE – 1938 – DE BOER 35. NR. 35

De Valkheuvel aan de Hooge Dreef.

DRIEBEEMD – 1624 – RH179-20

Een gemet beempd oft weyde in de Vleder: den Driebeempt.

DRIEBEEMD – 1668 – GP263, 37

Den Drijbemt aende Oudemolenbrugge, een gemet.

DRIEBEEMD – 1668 – GP261, 82

Drijbemdt.

DRIEBEEMD – 1742 – GP272, 28V

Den Drijbeemt.

DRIEBEEMD – 1750 – GP287, 16V

Halve gemet in den Driebeemt.

DRIEBEEMD – 1763 – RH281, 109V

De Lage weyde, aande Oude Molenburg (sic), oost de Weerreys, noord den Driebeemd.

Perceel dat oorspronkelijk uit drie afzonderlijke stukken bestond?

DRIEHOEK – 1732 – RH100, 150

Vier gemet hooy ofte weylant: den Driehoek.

DRIEHOEK – 1737 – RH101, 148V

Vier gemet weylant: den Driehoek.

DRIEHOEK – 1742 – GP272, 322

Den Driehoeck.

DRIEHOEK – 1742 – GP272, 179

Een gemet: den Driehoeck.

DRIEHOEK – 1750 – GP287, 1850

Een gemet: den Driehoek.

DRIEHOEK – 1776 – RH110, 55

Een perceel weylant: den Driehoek (negen stuivers Gageldonkse chyns).

Perceel met de vorm van een driehoek, een spie.

DUIVELSBRUGLAAN – 1844 – P454, F26

De dreef lopende van de Duivelsbrug naar Princenhage, een publieke weg welke uit hoofde van het regt van beplanting door het domein onderhouden moet worden, beplant met 127 eiken van veertig tot vijftig jaar oud.

DURE TIJD – 1634 – P124, F3

Styff een bunder heyde en gagelrys, daer den wtersten draeyboom plach te staen, eeryts: de Somerweyde en nu: den Dierentydt.

DURE TIJD – 1636 – GP261, F110

Joncker Joan van Liers erffgen. weyden: den Dierentijt.

DURE TIJD – 1668 – GP263, 83

Weijde: den Dieren Tijt, vijf gemet.

DURE TIJD – 1699 – P127, F506V

Heijde en gagelrys daer den uyttersten drayboom plaght te staan, eertyts: de Somerweyde en nu: den Dierentyt, drie bunder.

DURE TIJD – 1723 – P129, F21

3 ½ bunder heijde en gagelrys daar den uystersten draayboom plag te staan, eertijds: de Somerweijde, en nu: den Dierentyd.

DURE TIJD – 1726 – R582, F245

Vier gemet beemden onder Boeymeer: den Dierentijd, leenroerigh.

DURE TIJD – 1733 – RB232, 285

Beemt: den Dierentijt, vier gemet (leen en belast met een gulden tien stuivers cijns) bij de hoeve ter Stappe.

DURE TIJD – 1742 – GP272, 226V

Vijf gemet: den Dieren Tijd.

DURE TIJD – 1744 – RH279, 167V

Beemd: den Dierentijd (leen), vier gemet.

DURE TIJD – 1744 – RB234

Sekeren beemd: den Dierentijd, vier gemet (leen).

DURE TIJD – 1750 – GP287

Vijf gemet: den Dierentijd.

DURE TIJD – 1793 – RH283, 30

Een perceel weyland: den Dierentyt, vijf gemet in den Polder van Boeymeer, zuid sheeren Baan.

DURE TIJD – 1803 – RH283, 230

Een perceel weyland: den Dierentyd, vijf gemet inden Polder van Boeymeer.

Dure tijd 'perceel dat weinig opbrengt', te duur gekocht in vergelijking met de opbrengsten. Als tegenstelling komt Goede Tijd voor, bijvoorbeeld te Alphen. Het perceel was voor een deel leen, maar voor een deel ook cijnsgoed.

DIJK - 1839 - N 6406, 69

Verpachting van hooigras op Boeimeer op een perceel: den Dijk, 64 roeden.

EENDENPOEL - 1549 - R454, 164V

den Eyndenpoel.

Poel waar eenden verbleven.

EIKVELD - 1634 - P124, F48

De Dyckbeempden, den Molendyck noort, het Eyckvelt suyt.

EIKVELD - 1699 - P126, F218

De Dyckbeemden, den Molendyck noort, het Eyckvelt west.

EIKVELD - 1723 - P129, F6V

De Dijk beemden, den Molendijk noord, het Eykveld west.

Veld gelegen bij een alleenstaande eik.

Hijde anno 1495
Gauwels Jan Gauwels prijs — in sijner koge
Hawels verpachte gaeft en ruyt den gheluyden
hewerz vlijt en alle jaer op onse vromden dach
lichtmisse op twee bynnen veld metter huyfinghe
dacz op staende gheluyden mure gheluyden strake
op dery sids en gheluyden vromen op dander sids
Dit is bynnen huyden die Jan mure gheluyden prijs
te sijn geluyden vijf loppart lante gheluyden
dery aspart dacz die die loppart af gheluyden
sijn mure gheluyden vromen op dery sids en gheluyden
vromen by vromen op dander sids en Jan dier vromen
vromen op die sids die die twee loppart sijn
gheluyden mure Jan bomanen en huyden vromen
vromen op dery sids en dacz vromen vromen vromen
en gheluyden gheluyden vromen op dander sids en mure
vromen na vromen dacz vromen . . .

SA, Hingman 343-S, fol.
14 (1495).

EKSTERKE – 1723 – P129, F4

164 roeden Vroenten aende suydsyde van de Goiren: het Exterken.

Ekster is hier als perceelsnaam gebruikt. Er bestond in Princenhage, op Eindhoven, ook een huis met de naam het Eksterke. Zou de naam op Boeimeer daaraan ontleend zijn?

ESPAKKER – 1495 – HINGMAN 343-S, F14

Vijf lopensaet lants: den aspacker, daer die drie lopensaet af gelegen zyn neven Ghorys Thoenen erve op deen side en de Jan Dirven erve oic op dieselve syde ende die twee lopen-saet syn ghelegen neven Jan Bomans ende Jacop Brouwers erve op deen side ende Aerts erve was vanden Houte ende Ghorys Thoene erve op dander side.

Esp, een soort populier, die bij het minste zuchtje wind zijn bladeren beweegt. De esp komt in het jaar 870 voort het eerst in een plaatsnaam voor.²⁵

FLIEREN – 1601 – R718, 157V

Drie stucken beemden, 2¼ bunder: de Vlieren tuschen de Bie-en de Oude Meulenbrugge.

FLIEREN – 1662 – R726, 206

Een parthye weyden: de Flieren, twee bunder by d 'Oude Molenbrugge, noort de Herbaen.

FLIEREN – 1662 – R726, 192

Weyden inde Flieren.

Voor een beemd ligt het meer voor de hand hier te denken aan vledder, vleder, vlier 'moeras' dan aan de struik de vlier, *Sambucus nigra*, die vaak bij boerderijen aangeplant werd.²⁶ In Drente lagen de meeste Vledders op de overgang van voedselarm veenmosveen naar meso-trofe broek- of zeggevenen. In de meeste gevallen lag er in zo een gebied een vrij dunne moerige laag op een zandige ondergrond.²⁷ In 1295 wordt H. de Vlader genoemd, Cart. St Bernaard, B11.

FRANSE DREEF – 1844 – P454, F20

Het Haags Bosch, oost en noort de Fransche dreef, west de torendreef.

Foutief voor Trancheedreef. Dreef in het Mastbos.

FRANSENWEIDE – 1620 – GP260, F86V

Den rentmeester Jan Back: Franssen weyde.

Voormalig bezit van Frans of een familie Franssen.

FUIK – 1620 – GP260, F88

Weyde bij de Fuyck.

FUIK – 1662 – R537, 268

Hoj oft weijlants buyten de Haechdycksche poorte opte Weerreyse, suytwaerts den waeterloop: de Fuyck.

FUIK – 1662 – R726, 199v

de Fuijck.

FUIK – 1662 – R726, 201v

Hoj oft weijlants onder de Jurisdictie van Breda buyten de Haeghdycksche poorte opte Weerreyse, suytwaerts den waterloop: de Fuyck.

FUIK – 1665 – R538, F184

Een buynder saeylant: de Fuyck, achter den Watermolen aent Verlaet, oostwaerts aende Boymeerse strate, suytwaerts aenden waterlaet, noortwaerts aende Torffvaert.

FUIK – 1668 – GP263, 48

By de Fuijk.

FUIK – 1716 – R738, F9v

Een perceel lants buyten de Haeghse Poorte op Boeymeer: de Fuyck.

FUIK – 1742 – GP272, 88

Vijf gemet: de Fuijk.

FUIK – 1750 – GP287, 374v

Aende Fuyk.

FUIK – 1763 – RH107, 272

Een perceel hooy of weyland: de Fuyk, noort de buitenveste der stad Breda.

FUIK – 1788 – RH112, 60v

Een perceel weij off hooijland: de Fuijk, een bunder, west het Manhuys op de Haagdyk, noord stadsbuytenveste.

Mogelijk hebben we hier te maken met een familienaam. Vergelijk Jan Peter Jan Bunschaerts alias Fuyck, 1628, R722, 153. Maar gezien de zeer waterrijke omgeving waarin het perceel gesitueerd dient te worden zou het ook genoemd kunnen zijn naar visfuk in de Weerij.

GAARSDRIES – 1578 – R482, F92

Den Gaersdries, een bunder by de hoeve van Vredenberch.

Gaarsdries is een bekend element in de beschrijving van boerderijen: het is een dries die begraasd wordt, zoals de meeste driesen trouwens. Gaars is door metathesis ontstaan uit gras.

GAARSHOF – 1307 – DILLO, 1208

Den Garshoff.

GAARSHOF – 1311 – DILLO, 1316

Garshof.

Hof 'een met heggen omgeven perceel, dicht bij de boerderij', hier gebruikt voor beweiding. Gaershof komt als appellatief vooral voor in Zundert en Rijsbergen.

GAGELVELD – 1578 – R482, F92

t Gagelveld met noch een ander daer benevens, twee bunder behorend bij de Hoeve van Vredenberch.

Veld 'woeste grond', waar in dit geval gagel, *Myrica gale*, groeide. Gagel is een aromatisch ruikende struik, die vroeger vooral gebruikt werd bij de bierbereiding (de gruyt). Ook wel om ongedierte uit matrassen te weren.

Volgens een aantekening van Van Mieris zou men uit de bessen van gagel vet of was stoken om kaarsen van te maken.²⁸

Blankaart schrijft over dit gewas: 'Het is een klein heestertjen van wel twee voeten hoog, hebben veele harde bruine rysjes. De blaadjes zyn breedagtig lang, hard, uit den geelgroenen, niet in gedaante, maar in reuk (die wel soo sterk is) met de Myrtus (mirte, subtropisch gewas met blauwe bessen) overeenkomende.. In Nederland heb ik het op veenagtige waterige plaatsen gevonden.. De reuk bewyst genoeg, dat dit gewas, en voornamelyk de vettigheid der zaden, uit fyne en werkelyke deelen bestaat, want het bier daar mede gebrouwen maakt iemand seer haast dronken, voornamelyk soo het belegen bier is. In de kassen gelegd bewaart het de kleederen enz. voor de motten. In de wyn gedaan, doet die een aangenamen geur krygen.'²⁹ Gagel werd wel de Brabantse myrte genoemd.

Gagel was vroeger zeer algemeen op zure, natte gronden. Door ontwatering en ontginning is de struik tegenwoordig vrij zeldzaam. De naam van de gagel komt in Nederlandstalige teksten voor het eerst in het jaar 1212 voor.³⁰

GANZENWEIDE – 1499 – R415, 102

De Ganseweyde.

GANZENWEIDE – 1548 – R710, F138

Weyde en de beemdt, aende Gansweyde.

Weiland waar wilde ganzen in de winter kwamen fourageren of waar tamme ganzen werden geweid? Veel percelen in de Baronie moesten een ganzencijns aan de Heer van Breda afdragen. Maar het betreffende perceel komt in geen enkel cijnsboek voor.

Een veld waar veel ganzen werden geweid was voor vee bijna niet meer bruikbaar vanwege de vele uitwerpselen. Onder Ginneken, aan de Mark, lag ook een Ganzenweide. Ganzen werden ook vaak op de vroente geweid.

GEENKENSHEIDE – 1519 – R426, F161

Een stuc lants: Gheenkens heyde, tegen de Zaert gelegen.

Gagel

Bezit van Geenke < Gerard, of van een familie Geenkens.

GEERBEEMD – 1815 – II-15-518, F45V

Een perceel beemden, een bunder met een geerken daaraan: den Geerenbeemd, in de Saart, verhuurd aan P. Dielemans voor 170 franken, doch uyt hoofde van de geleden schade door de inundatie verminderd op de helft, in Hollantsch gelt 40-7-8.

GEERBEEMD – 1818 – II-15-519, F30

Een perceel beemden met een geerken: den Geerenbeemd.

Beemd met een geervorm.

GERSTAKKER – 1749 – RH280, 117

Hout opden Garstakker by de hoeve van Vredenburg.

Gerst, *Hordeum vulgare*, wordt al duizenden jaren geteeld. Het graan wordt vooral gebruikt voor de bierbrouwerij, maar er werd waarschijnlijk ook wel pap van gemaakt. Men kende winter-en zomergerst, de eerste werd gezaaid in het najaar, de tweede in het voorjaar. Wintergerst bracht meer op dan zomergerst. De naam van het graangewas gerst komt voor het eerst voor in het jaar 1240.³¹

GESCHUT, GROOT EN KLEIN – 1744 – R1057

Groot en Kleijn Geschut.

Onderdeel van de verdedigingswerken van de stad Breda.

GINNEKENSEMARK – 1737 – RH101, 139V

Saey als weyland onder Boeymeer, oostwaerts aan de Ginnekense Mark.

Gedeelte van de rivier de Mark dat langs Ginneken stroomt.

GINNEKENSEVAART – 1720 – RH96, 117

Den Nieuwen Acker, oostwaerts de Ginnekse Vaert.

GINNEKENSEVAART – 1729 – R585, F138V

Den Nieuwen Acker, oostwaerts de Ginnekense Vaert.

GINNEKENSEVAART – 1732 – RH100, 152

De Nieuwen Acker oostwaerts de Ginnekse vaart.

GINNEKENSEVAART – 1733 – RH101, F20

Den Nieuwen Acker, oostwaerts de Ginneksevaart.

GINNEKENSEVAART – 1748 – RH280, 49V

Het sluyske, oost de Ginnekense Vaert.

Vaart 'water waarop schepen varen', hier identiek met de Mark en omdat het tracé bij Ginneken ligt de Ginnekensevaart genoemd. De Mark boven Breda werd vaak de Scheepvaart genoemd. De Mark was weleer bevaarbaar (met platboomde schuiten) tot Hoogstraten.

GOGHAMER – 1542 – R447, 126

Drie bunder onder landt, heyde en weyde ende beemdt in de Gochamere, daer de Weghe-
reyse tusschen beyde leeght (leen onder Breda).

GOGHAMER – 1704 – R734, F23

Een perceel hoylants: den Goghamer, halve bunder, oostwaerts en suytwaerts de Weerijse, noortwaerts de Torffvaert.

GOGHAMER – 1704 – R734, F22

Een perceel hoylants: den Goghamer, oostwaerts en suytwaerts de Weerijse, noortwaerts den Torffvaert.

Hamer is waarschijnlijk gelijk aan amer, emer (met voorgevoegde –h): 'nat land op de oever van een beek' of 'werf langs een rivier' of 'kaai'.³² Het eerste lid zou een persoonsnaam kunnen zijn, maar waarschijnlijk moeten uitgaan van een oudere vorm Bochamer (zie: Bokhamer, Hout), waarin bok dan mogelijk een turfschuit voorstelt.³³ Dan een werf waar turfschuiten aanlegden? Het perceel ligt aan de Weerijse en de Turfvaart. De oudste vermelding dateert uit 1542, toen de Turfvaart nog lang niet gegraven was. Zou het dan oorspronkelijk een aanlegplaats aan de Weerijse zijn? Als er turfschuiten vanuit Zundert naar Breda over de Turfvaart moesten worden vervoerd, werd er uit 'houwers' water in de Turfvaart gelaten: de schuiten konden dan op dit water naar Breda getrokken worden.

Als familienaam is Bokhamer ook bekend: in 1458 overleed Marcilius Bochamer, vicarius in Monichusen.³⁴

GOORBEEMD – 1613 – R720, 16

Stuck erfs: den Goerbeemt.

Beemd 'hooiland', hier met venige bodem, zoals vaak bij beemden.

GOREN – 1723 – P129, F4

In Vriesdonk aande suydsyde van de Goiren.

GOREN – 1749 – RH280, 95V

Een perceel heijde: de Gooren, een gemet.

Goor, 'moeras met venige bodem'.

GROBBEEMD – 1634 – P124, F72

Beemt inde Saert: den Grobbeemt.

GROBBEEMD – 1699 – P126, F323

Manhuys op den Haeghdyck beemt in de Saert: den Grobbeemt.

Vergelijk Peeter Grob, 1493.³⁵ Dus een beemd 'hooiland' aanvankelijk in bezit van de familie Grob.

GROOTBOEIMEERSELOOP – 1880 – GP1914

Groot Boeimeerscheloop, aanvangende in Boeimeer, bij perceel K 9, loopende door Groot Boeimeer en uitmondende in de Zaanmark, bij perceel I 363, lang 780 meter.

GROTE SPIE – 1895 – GASTHUIS

De Groote Spie, veertien hectare.

Een spie is een driehoekig perceel, hier wel erg groot: veertien hectare.

HAAGDIJKSEPOORT – 1699 – P126, F38V

Haeghdycksepoort.

De stadspoort van Breda via welke men naar de Haagdijk kon komen.

HAAGSEBOS – 1741 – R1055

Een nieuw bosch gelegen in het Haagse Bosch, agter den Huysacker, een gemeeth.

HAAGSEBOS – 1748 – R1059

Haagse Bosch.

HAAGSEBOS – 1844 – P454, F20

Perk: het Haags Bosch, oost en noord de Fransche dreef, west de Torendreef, zuid het schaarhout bij de Boschwachterswoning en de Huisdreef, bestaande uit dennen van dertig tot honderd jaar.

Gedeelte van het Mastbos dat onder de jurisdictie van Princenhage viel, het westelijke deel van het Mastbos. De grens tussen Hage-Ginneken liep van het huidige hotel Mastbos naar het zuidwesten over een oude heerbaan, die in de zeventiende eeuw werd verlegd. Zie verder onder Mastbos, Overa.

HAAMAKKER – 1676 – R541, F161

Een perceel zaeylant: de Haemacker, een bunder op Boeymeir.

Een haam is een gareel: zou het perceel een vormaanduiding zijn? Corrupt voor Haansakker? Het oppervlak komt overeen.

HAANSAKKER – 1661 – R726, 162

Een perceel saeij ofte weijlants: den Haensacker, een bunder, oostwaerts ende suytwaerts aende gebuerstraeten aldaer.

HAANSAKKER – 1688 – RH276, 33V

Een perceel zaylant: den Haensacker, twee gemet.

HAANSAKKER – 1749 – RH280, 117V

Den Haansakker en den Bosakker daar teynde, op de Hoeve van Vredenburg.

HAANSAKKER – 1812

Een perceel zaailand: Haansakker, vier gemet, behorend bij Vredenburg.

HAANSAKKER – 1883 – NBOC23, 2208

Een perceel bouwland: Haansakker, 1,38 hectare, I 382.

Akker afkomstig van de familie Haans? Vergelijk Adriaen Cornelis Hanen, 1546, R710, fol. 49.

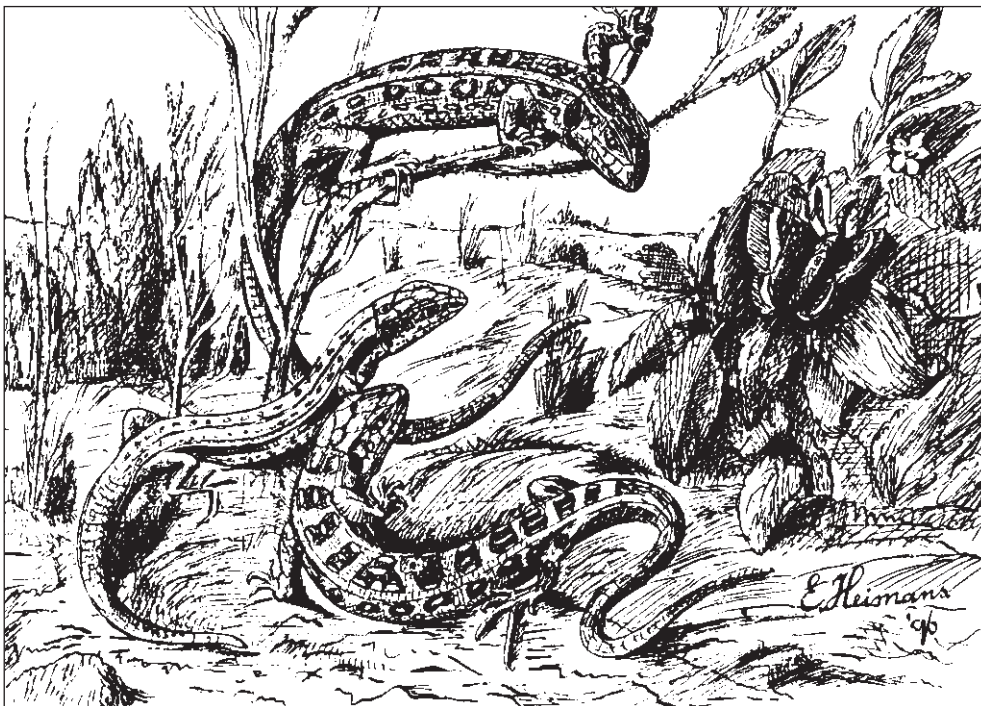
HAGEDISSEPOEL – 1688 – RH276, 20

Een half bunder weylant: de Wijken off Ecktisse poel, leen.

Dit is het enige toponiem in de Baronie dat met de naam de hagedis is samengesteld. Het woord hagedis stamt mogelijk uit een substraattaal, aangezien het alleen in het Westgermaans voorkomt en er veel varianten in de plaatselijke streektaalen voorkomen. Voor Noord-Brabant zou de vorm érdis opgetekend zijn.³⁶ De Ecktissepoel is een waterplas in de buurt waarvan hagedissen leefden. Hagedissen leven vooral op warme plaatsen, tegen muren en op zuidhellingen van bergjes. Vroeger was de gewone hagedis ongetwijfeld veel algemener dan tegenwoordig. Het dier leefde ook wel op heidevelden en zelfs in moerassen.

HANS SCHONENGOED – 1494 – HINGM343, 5, 2

Hanssconen goede te Boymeer dat Gheertrit van Boeymer ende Jans Boudens van Boeymer was, negen den. chyns aen der vrouwe der Abdissen van Thoren.

Goed van Hans Schonen? De familienamen Schoonen en Schoones komen nog in de Baronie voor.³⁷

HAVERVELDEN – 1749 – RH280, 118

Hout op twee parcelen: de Havervelden, bij Vredenburg.

Percelen waarop geregeld haver werd geteeld. Haver werd vrij veel verbouwd op de vochtige gronden. Haver werd vooral aan paarden en pluimvee verstrekt, maar ook in de menselijke voeding speelde het een rol (havermoutpap), evenals voor de bierbereiding. Haver werd in het voorjaar gezaaid en in augustus geoogst. Haver had een veel lager soortelijk gewicht dan rogge. Een zak rogge (een veertel) bevatte 86 liter, maar een zak (veertel) haver 98 liter.³⁸ Haverstro was voor het vee een geliefd voeder, in tegenstelling tot roggestro, dat ook vaker gebruikt werd om te 'straaien' onder het vee (als ligbed).

HAZELAAR – 1742 – R1056

Den Huysacker ende gragt aenden hoff, bogaert en Haselaar.

De boom die wij onder de naam Hazelaar, *Corylus avellana*, kennen, heette in de late Middeleeuwen Hasel; pas sinds Kiliaen (eind zestiende eeuw) is de vorm Haselaar bekend.³⁹

HEERBAAN – 1749 – RH104, 174V

Het Brandtie, noord de Heyrbaan.

HEERBAAN, GROTE – 1581 – R716, 95

Langs de Groote herbaen by Cleyn Boeverije.

Heerbaan: grote doorgaande weg van veertig voet breed, tussen twee dorpen. Men neemt aan dat het oude legerwegen zijn.⁴⁰ Met het onderhoud van de heerstraten die veelal voor grote gedeelten door de heide liepen was het gehele corpus van de gemeente belast. De vorsters konden op bepaalde dagen de bevolking oproepen om te 'pionieren' aan de wegen. Uit elk huis moest dan bijvoorbeeld een man met schop of met kar en paard op komen dagen. Door de smalle velgen van de karren en wagens werden er diepe sporen in de zandwegen uitgesleten. Op veel plaatsen waren de heerwegen in de winter moeilijk te passeren, daar de waterafvoer uit de in de lengterichting lopende sporen bijzonder moeilijk was: het water kon niet naar opzij afvloeien. Lage plekken werden door het vastkleven van modder aan de wielen automatisch steeds dieper.

In 1680 werd Adriaen Embraghts tot weegmeester van Boeymeer aangesteld, GP 1645. Hij diende te waken over de toestand van de wegen in dit gebied, vooral van de doorgaande wegen. De Heerbaan is de Antwerpsebaan, de huidige Talmastraat onder Heuvel, de Grote Heerbaan de weg van Antwerpen naar Breda door het Mastbos en via de voorde bij de Ganzenweide onder Ginneken.

HEIAKKER – 1724 – RH98, 1V

Een perceel saeylant: den Heijacker, een bunder.

Akker ontgonnen uit, of gelegen in de heide.

HEIBERG – 1668 – GP261, 79V

Heijbergh.

HEIBERG – 1669 – RH275, 8V

Een stuck erven: den Heijbergh, vier gemet (leen), over dOude Molenbrugge.

HEIBERG – 1670 – R727, 290V

Stuck erven: de Heyberch, onder lant weyde en heyde twee bunder (Leen), westwaerts aende Weereyse, oostwaerts sheeren Leenbosch.

HEIBERG – 1681 – R729, 159V

Een perceel saij en weijlant: den Heijbergh (leen), 5½ gemet, suytwaerts aende watersloot.

HEIBERG – 1704 – R734, F22

In Vriesdonck aenden Ouden Molenbergh, suytwaerts den Heybergh.

HEIBERG – 1742 – GP272, 32

5½ gemet: den Heijberg.

HEIBERG – 1750 – GP287, 811

Twee gemet: den Heyberg.

HEIBERG – 1753 – RH106, 5

Twee gemet land: den Heyberg, oost de Saalmerk (leen onder Breda).

HEIBERG – 1845 – IV-13, NR8

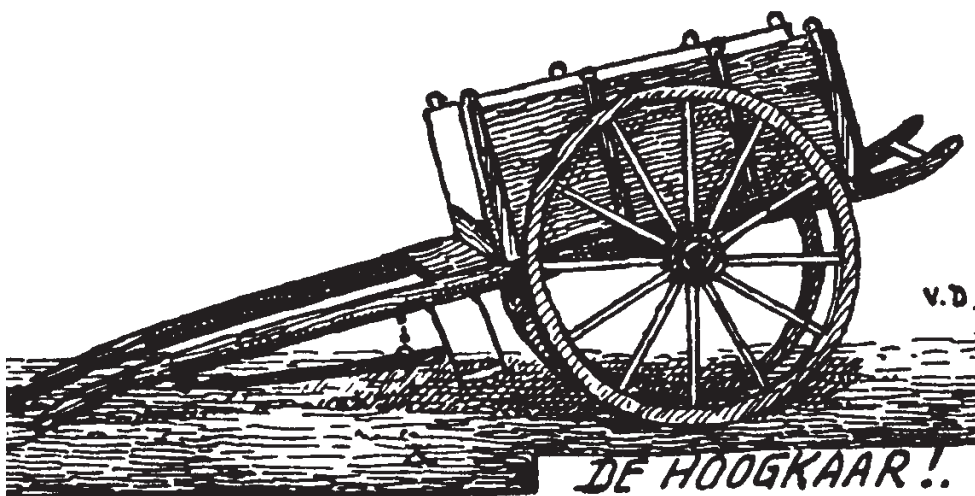
Den Heiberg.

HEIBERG, GROTE – 1681 – R729, 166

Een perceel saeijlants: den grooten Heijbergh, 2½ gemet (leen), oostwaerts aende Zaelmerck.

HEIBERG, KLEINE – 1681 – R729, 167

Een perceel saeijlant: den Cleijnen Heijbergh, twee gemet (leen), noortwaerts aende Zaelmerck.

Op een hoge kar werd hooi en graan vervoerd. Bernard van Dam: Oud-Brabants dorpsleven.

Berg 'zandige hoogte', hier begroeid met struikheide. In 1664 was er een probleem over de uitweg van de Heybergh, gelegen over de Oude Molenbrugge nevens de Wereyse. Vroeger was er een dreefke met een veken waarover het perceel uitweegde. Aan de zuidzijde van het perceel lagen geen sloppen; daar was slechts 'een rouw hegge van hout en bremen', RH132, fol. 191.

HEILIGE GEEST BEEMDEN – 1582 – R486, 2V

Heylich Geestbeemden, twee bunder.

Beemden 'hooilanden' in bezit van de tafel van de Heilige Geest, de instelling die de bedeling van de armen verzorgde.

HEIVELD – 1494 – HING343, S, F 1

Twee buynder soe saelandt ende weye: Heyveldt, twee bunder, neven tsheren strate op deen side ende den Bagvenacker op dander side.

HEIVELD – 1501 – R415, 298

Stuck erfs: t Heyvelt.

HEIVELD – 1501 – R415, F298

Stuck erfs: tHeyvelt.

HEIVELD – 1514 – R421, F97

Stuck lants: tHeyvelt, een veertelsaet, tusschen Ruysenerswatermolen en Eyndoven.

HEIVELD – 1582 – R486, 2V

het Heyvelt.

HEIVELD – 1634 – P124, F91

Anderhalff bunder landts: tHeyvelt.

HEIVELD, ACHTERSTE – 1541 – R446, 154

Achterste Heyvelt, een veertelsaet.

HEIVELD, ACHTERSTE – 1541 – R446, F153V

Stuck heyvelts: dAchterste Heyvelt.

HEIVELD, VOORSTE – 1541 – R446, 153

het Voirste Heyvelt, zeven lopensaet.

HEIVELD, VOORSTE – 1541 – R446, F153V

Zeven lopensaet weyden: tVoirste Heyvelt, oistwaerts aen sheeren strate.

HEIVELDEN, ACHTERSTE – 1578 – R482, F92

Beesten te stouwen over de messie en over den Beemthorst om te comen in de Achterste Heyvelden.

HEIVELDEN, ACHTERSTE – 1582 – R486, 3

Achterste Heyvelden, twee bunder.

HEIVELDEN, VOORSTE – 1578 – R482, F92

De Voerste Heyvelden, 2 ½ bunder bij de Hoeve van Vredenberch.

Heide 'Uitgestrekte, meer of minder golvende, slechts met een dunne aardlaag bedekte, zandige landstreek met schralen, doch deels eigenaardigen plantengroei'.⁴¹ Op de heide groeide behalve de struikheide, *Calluna vulgaris*, ook dopheide, *Erica Tetralix*, die meer van vochtige plaatsen houdt. Verder brem, *Sarothamnus scoparius*, jeneverbes, *Juniperus communis*, gaspeldoorn, *Ulex Europeus* en grassen als pijpestrootje, *Molinia coerulea*, bochtige smele, *Deschampsia flexuosa* en planten als schapezuring, *Rumex acetosella*, spurrie, *Spergula arvensis*, zonnedauw, *Drosera spec*, klokjesgentiaan, *Gentiana pneumonanthe* en beenbreek, *Narthecium ossifragum*. Boomopslag werd door de intensieve begrazing op de heide vrijwel meteen vernietigd. Alleen jeneverbes en gaspeldoorn zijn tegen vraat bestand. De heide werd niet alleen begraaasd door koeien en schapen maar op plaatsen waar veel dopheide stond werd deze ook gebruikt voor het steken van zoden voor de potstal (deze verteerden beter dan die van struikheide), voor het snijden van bunt (om kleine gebouwtjes mee te dekken en korven van te vlechten). Verder werden er bezems gemaakt van brem, struikheide en berkentakken. De gaspeldoorn is een familielid van de brem, maar dan voorzien van stevige doorns, hetgeen het afvreten bemoeilijkt. De struik stond in het dialect bekend als fors. Na 'gestampt' te zijn werd ook gaspeldoorn wel aan het vee gevoederd. Deze struik is tegenwoordig nogal zeldzaam: komt onder andere voor bij Bavel langs de autoweg.

Voor de bemesting van één hectare akkerland had men naar schatting zeven tot tien hectare heide nodig om vlaggen te steken.⁴² Voor tien stuks rundvee zou men per jaar een heideoppervlakte van twintig tot veertig are nodig hebben. Maar deze getallen zijn slechts ruwe schattingen. In de Limburgse Kempen bijvoorbeeld gebruikte men begin twintigste eeuw vooral heidetakken om mest mee te maken en geen zoden:⁴³ hier trad veel sneller herstel van de heide op.

De zanddorpen beschikten over een enorm heidegebied: het gebied waar tegenwoordig bossen staan was vroeger louter heide of zandverstuiving. Maar ook akkers en weilanden werden gewonnen op de heide, vooral in de twintigste eeuw. In 1832 besloeg de heide in de gemeente Chaam ongeveer de helft van het dorpsareaal, evenveel als in Gilze en Rijen en Rijsbergen, maar minder dan in Alphen, Baarle-Nassau en Zundert die resp. 65, 66 en 55% heide bezaten. Princenhage had veruit de minste heide: vijf procent.⁴⁴ De onvruchtbare heidevelden zijn in de loop van de negentiende en twintigste eeuw vooral bebost (veelal mastbos). Waar men vroeger onbeperkt uitzicht had van het ene dorp tot het andere, is het blikveld nu beperkt door de uitgestrekte hoogopgegroeide bossen.

HELDREEF – 1844 – P454, F11

De Papenmuts, noord de Bouvignesche dreef, oost de Stouwdreef, zuid de Heldreef, west de Lange dreef.

Dreef 'weg met bomen erlangs' naar het gebied de Hel? Ligt in het Mastbos.

HENGSTEWEIDE – 1741 – R1055

Twee perceel land en weyde: de Hengsteweyde, tussen het Casteel en de Hoeve van Boeverijen.

Hengsten werden weinig gehouden; per dorp was er nog niet één nodig. Het woord hengst wordt al in de Lex Salica genoemd (gedateerd op 701/800).⁴⁵

HERBAAN – 1662 – R726, 206

De Flieren, noort de Herbaen.

Zie Heerbaan.

HILLEKE – 1914 – BREDANAAR33, 128

Hooigras op het Hilleke aan de brug.

Hil 'aangespoelde hoogte langs een rivier'.

HOEKVELD – 1634 – P124, F8

Drievierendeel bunder beempden by Ruysenaers waetermolen: tHoeckvelt, den wech nae deselve molen west en voorts aende Weechreyse.

HOEKVELD – 1723 – P129, F5

3/4 bunder beemden by Ruysenaers watermolen: 't Hoek Veld, den weg naar denselven Molen west en voorts aan de Wegreyse.

Beemd gelegen in een hoek van de Weerijs en de Molenweg.

HOEVE TE BOEIMEER – 1468 – CER. II, 523

Hoeve tot Boymeer.

HOEVE TE BOEIMEER – 1483 – CART. VRED, TAX. 16, 229

Voor schepen van de Hage en van de abdis van Thorn verkoopt Jan wylen meester Cornelis Beys aan Juffr. Odelyen van Nassouw en het convent van Vredenberch die alinghe hoeve ende goede met allen haren toebeh. metten zaeylande, beemden, heyden, weyden ende bosschen, door Corn. Beys vercregen van joncvrouw Alijten van Ringhelberch.

HOEVE TE BOEIMEER – 1494 – HINGMAN 343, 5, F33

Jan Eessens heeft genomen in pachtingen die hoeve gelegen te Boeymer in die Haghe soe groet ende alsoe cleijn als hem die gewesen is. Ingaende den yersten dach van mey int jaer 1494 voor 24 Rijnsgulden. Te betalen in twee termynen te Kersmisse 1595 en St. Jansmisse naestvolgende. Met noch acht zester roghs op Onser Lieven Vrouwen dach Lichtmisse 1595.

Goidshuys van Vredenberch bij Breda, op die hoeve Henrick van Ringelberch huer vader toe te horen plach tot Boeymer met huys ende hofstadt ende met ontrent zes buynder soe land ende wey totter Wegereysen toe gelegen ende metten beemdt teynden over die Wegereyse gelegen totten Valhoven neven mijns jonckeren erve tot Wegereyse op deen side (Item, fol. 1).

Dit syn die erfchynse die jairlix wter hoeven van Boeymer gaen anno 94 sinte merten dach: Capittel van Breda acht oude groot facient 14 stuyver; noch tcapittel voirs. acht oude groot... (Item fol. 3).

HOEVE TE BOEIMEER – 1634 – P124, F91

Peeter Baseliers, wonend tot Middelborch van syn hoeve tot Boymer, met huys en de hoffstadt, zes bunder.

HOEVE TE BOEIMEER – 1646 – R724, F208

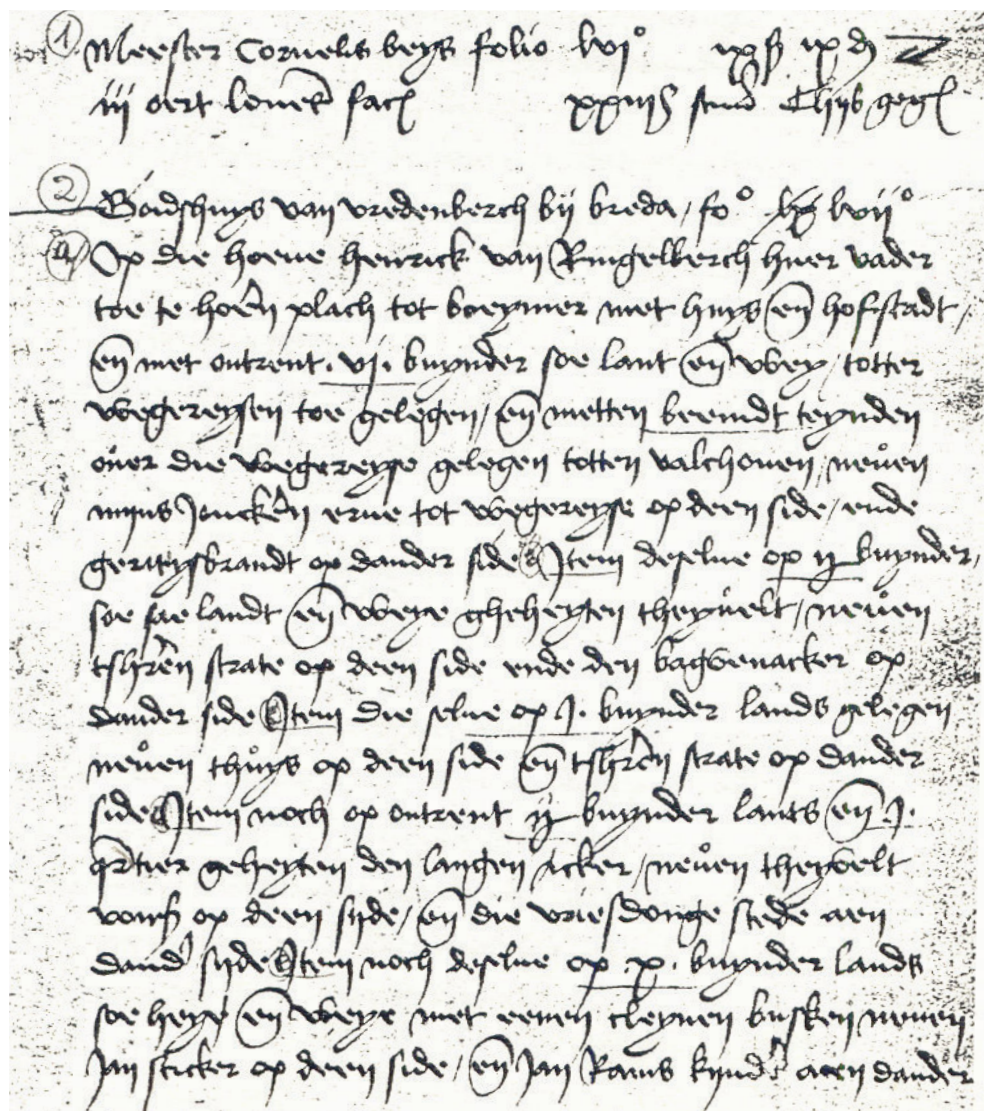
Jaspar Baselier, coopman tot Amsterdam, Catharina Basseliers, weduwe Floris van Scharenburch, Margreta Basseliers en Jean en Pieter Basseliers, erfgenamen van Pieter Basseliers, coopman tot Middelburch was, verkopen Mr. Johan Cools de twee hoeven huijsinge, schuere, hovingen ende erffenissen met alle de toebehoorten van dien vgl. schepenbrief van 1613, 14 juni.

HOEVE TE BOEIMEER – 1649 – R725, F7

Mr. Johan Cool, advocaet binnen Breda verkoopt Sr. Jaspar Baseliers, coopman tot Amsterdam de twee hoeven te Boeimeer: de twee hoeven, huijsingen, schuieren, hovingen ende erffenissen met alle de toebehoorten van dien.

HOEVE TE BOEIMEER – 1654 – R535, F248

Sr. Jasper Baseliers, coopman tot Amsterdam, op syn hoeve op Boeijmeir.

Hingman 343-S,
fol. 1 (1494).

Jaspar Baseliers lant aende Hoeve van Boijmeer aende noortsijde van de dreve aldaer. Modo Sr. Johan Laferre 21 gemet, plus 24 gemet weyden, plus zes gemet bosch, met het lant aan de suytsijde van de dreve, 21 gemet, plus hoylant en weijde, 24 gemet, plus Bosch, zes gemet.

In 1468 werd deze hoeve door Cornelis Beys gekocht van Alyt van Ringelberch. Voor schepenen van de Hage en schepenen van Thorn inden ouden hof te Gilze verkoopt Joffrou Alyt van Ringhelberghe X Jan van de Loe aan Cornelis Beys X Mary van Grontsel hoir hoeve en goede tot Boymeer met huysingen landen beemden heyden weyden bosschen gelyc Zebreucht van Loon en Jan Stevens die nu in huringe hebben, aen beyde zyden van de straaten van Boeymeer. Het deel aan de zyde van de Haegkerke lag onder de vierschaar van de Hage, het deel aan de zijde van de Mark lag onder den Ouden Hof van Thorn. In 1483 werd deze hoeve door Beys aan Vredenberg overgedragen.⁴⁶

In 1656 wilde Elisabeth Janssen, weduwe van Marten Anthonis Franssen, die op de boerderij van Vredenburg woonde, naar het klooster van Vredenberg te Lier rijden met haar eigen kar en paard, RH132, fol. 56. Is deze vermelding wel juist? In 1656 was de boerderij van Baseliers en niet meer van Vredenberg.

Op 5 december 1665 om half zes zat Jaspar Baseliers met zijn hoevenaar Henrick Goossens van Loon en dienstmeid Elisabeth Franssen bij het vuur in de keuken te praten. Er kwamen elf zogenaamde Munsterse soldaten binnen. Zij stootten Baseliers in de kelder en dreigden hem mee naar Munster te nemen. De dienstmeid moest alle kisten en laden openen: zilver, juwelen, kleren, geld en goud werden gestolen. De knecht, Jan Mattheus Hermans van Ranst uit Baarle, die uit de paardenstal kwam kreeg drie schoten in zijn arm. Hij overleed hieraan. Zijn vader wilde niet dat zijn arm werd afgezet. De dienstmeid ontsnapte om hulp te halen, R829, fol. 142v, 143v. De gewaarschuwde inwoners van Ginneken lieten terstond de klok trekken en bewaakten de wegen naar Galder en Strijbeek, maar geen enkele soldaat passeerde daar, idem, fol. 184v, 185. Vorster Jacob Jordaens van de Hage was met twintig of dertig man naar de hoeve van Baseliers getrokken, maar ze kwamen te laat. Idem, fol. 188v. Tussen zes en zeven uur 's avonds was een groep Hagenaars van circa dertien man nog gaan zoeken in het Mastbos of zij de rovers konden vinden. Zij vonden niets meer. Zij waren allemaal nat, vuil en onder het slijk; sommige waren tot de hals in het water gevallen, RH132, fol. 215v, 216. Op 4 april 1666 verzoekt Jaspar Baseliers om vergoeding van de door hem geleden schade bij de overval van 5 december 1665: 'overvallen sijnde van ennige lantlopers oft vagebonden, hun uytgevende voor soldaten in dienst van den bisschop van Munster, seer is berooft soo in sijne meublen, cleinodien, juweelen, gelt etcetera, ende by hem begroot op negen Duijsent gulden, behalve een hondertwintich gulden die sijn dienstmaerte alsdoen oijck soo aen cleederen als andersints mede soude quijtgeworden sijn'. Schout en schepenen achtten zich niet bevoegd om alleen over het verzoek te beslissen en ze wilden een delegatie van de bevolking raadplegen, GP 1644. De vergadering die op 5 april daaropvolgende plaats vond, had als resultaat dat de gemeente de vergoeding niet op zich wilde nemen.

Deze hoeve werd in 1673 door Franse soldaten in brand gestoken. Hij hoorde toen toe aan Jaspar Baseliers en werd gepacht door Nicolaes Peter Adriaen Dyckers en Cornelia, zijn zuster, weduwe van Hendrick Goos Wouters. In 1672 en 1673 had ook veel graan in het water gelegen omdat de sluizen rond Breda gesloten werden gehouden wegens oorlogsomstandigheden (voor de inundaties). De oogst was dus ook minimaal en dat was voor hen extra nadelig omdat ze de tiende van Boeimeer (van Thorn) in pacht hadden, RH134, fol. 53. Het jaar daarop, 1674, werden de inwoners van Boeimeer en Abroek vrijgesteld van de verpondingen wegens 'inundatie van deselve landen, mits d' opstoppen van de sluisen, doorstecken van dijcken ende dammen bij den Chrijsvolcke van Breda, overmits den Orloge met Vranckrijck, gedurende de jaren 1673 en 1674', GP 1644. In 1686 waren er drie huurders van de hoeven van Jaspar Baseliers die schade hadden geleden door het voortdurend sluiten van de sluizen van de grote watermolen van Breda waardoor hun landerijen onder water kwamen te staan. Die drie personen waren Cornelis Adriaen Graeuwmans, Claes Anthonis Lochten en Hendrick Jan Graeuwmans, RH135, fol. 43.

In 1743 hoorden de drie Vredenburgse hoeven toe aan Jan Jacob Stuerman die ze verkregen had van de kinderen van Hermanus Stuerman. Twee van de drie waren in 1746 elk 21 gemet groot. Jan Jacob Stuerman was Drossaard van het Zuidkwartier van Bergen-op-Zoom, maar woonde ergens in Holland. Hij kwam wel eens jagen met honden en schietgeweer en logeerde dan ofwel op de hoeven ofwel bij zijn vader in Breda. De jachthonden moesten steeds het hele jaar door verzorgd worden op de hoeven. Bij het jagen was hij nooit door iemand gehinderd, niet door de schouten of zelfs niet door de Jager van de Baron van Breda, RH141, fol. 127.

In 1772 was Pieter Maes huurder van de eerste hoeve van Vredenberg, waarvan Jan Jacob Stuerman, postmeester van Bergen-op-Zoom nog steeds eigenaar was; Maes had een huurachterstand opgebouwd van driehonderd gulden over de periode 1766-1771 en stelde de oogst van het jaar 1771 als onderpand voor deze achterstand. Al eerder had dezelfde

Kempense boerderij.
Meester van de Kleine
Landschappen,
zestiende eeuw.

Maas zijn levende have als onderpand gesteld: drie trekpaarden, een veulen, drie 'gebeeterde' (die de veepest overleefd hadden) veersen, vier melkbeesten, twee kalveren en drie varkens en verder nog gereedschap zoals twee lange en twee korte karren, twee ploegen, twee eegten en bovendien al het graan, hooi en stro, RH142, fol. 236v.

Zie voor de verdere geschiedenis van de hoeve en buitenplaats Vredenburg: Otten.⁴⁷

HOEVE, GROTE – 1749 – RH280, 117V

Den Schuurakker opde groote Hoeve van Vredenburg.

HOEVE, KLEINE – 1749 – RH280, 117V

Het Huys van de Klyne Hoeve van Vredenburg.

Hoeve zal hier in alle vermeldingen staan voor 'boerderij' en niet voor 'stuk land van twaalf bunder', de oude betekenis.

In 1583 worden Jan van der Vloet en Jan Denys Janssen genoemd als huurman van de Cloosterhoeff, GP1275.

HOF – 1307 – DILLO, 1208

Hove.

HOF, OUDE – 1578 – R482, F92

Den Ouden Hoff, tien lopensaet, behorend bij de hove van Vredenberch.

Hof 'perceel met een heg omgeven, dicht tegen de boerderij'. De Oude Hof was wel bijzonder groot van omvang, namelijk tien lopensaet, dat is ruim twee hectare.

HOFSTEDE – 1732 – RH100, 149V

Driehonderd roeden: de Hoffstee.

HOFSTEDE – 1788 – RH112, 60V

Een perceel zaayland: de Hofstede, west 's heren straat, een bunder (vier veertel aan het Capittel van Breda).

Hofstad 'De grond, waarop een hof en zijne bijgebouwen staat, boerenwoning, hofstede'. In de cijnsboeken van de Heer van Breda komt hofstede in de zin van 'plaats waar een boerderij stond of staat' talloze malen voor. Hof in hofstad betekent boerderij. Hofstad is een term die al bij de Vikingen bekend was.⁴⁸

HONDSBEEMD – R427, F187V

Drie kwart bunder beemden: den Hoensbeemdt, tegens sRuyseners groote wyndmolen over de strate.

HONDSBEEMD – 1634 – P124, F69V

Anderhalff bunder beempden: den Honsbeemdt tegen Ruysenaers wyntmolen over, comende aende Weechreyse oost.

Hond heeft in toponiemen meestal een ongunstige betekenis: onvruchtbaar, vol onkruid etcetera. Hier een beemd met moerassige bodem en veel onkruiden.

HOOGVELDEN – 1749 – RH280, 118

de Hoogvelden op de hoeve van Vredenburg.

Hooggelegen velden.

HOOIBERG – 1704 – R734, F22

Beemden in Vriesdonck aenden Ouden Molenbergh, suytwaerts den Hoeybergh.

HOOIBERG – 1742 – GP272, 315

Anderhalfgemet nieuw land: den Hooijberg.

HOOIBERG – 1742 – GP272, 32

Anderhalfgemet nieuw land: den Hooijberg.

HOOIBERG – 1750 – GP287, 1400

Een gemet nieuw land: den Hooyberg.

Was dit een perceel waarop hooi te drogen werd gelegd? Het was 'nieuw land' dat wil zeggen recent ontgonnen bouwland. Waarschijnlijk moet men uitgaan van Hoberch > Hooyberch, dus een hoge berg.

HOOIVELDEN – 1749 – RH280, 117

Straatje loopende naer de Hooyvelden, opde Hoeve van Vredenburg.

Velden die gehooïd werden? Nee, waarschijnlijk identiek met de Hoogvelden. Zie boven.

HORSTBEEMD – 1699 – P126, F314

Anderhalff bunder beemden: den Hors (?) beemt, in twee parchelen aen malcanderen tegen Ruyseners wintmolen over, comende aende Weghreijse oost.

HORSTBEEMD – 1723 – P129, F6V

Een half bunder beemden: den Horsbeemdt in twee parcelen tegen Ruysenaers molen over de Wegreyse.

Beemd 'hooiland' op een horst gelegen? Horst 'hoogte in moeras, meestal begroeïd'. Horst komt als appellatief voor bijvoorbeeld In 1699 te Bavel 'weyde ende heyhorsten', P119, fol. 134v. Ook in de Oosterhoutse Polder wordt in de zestiende eeuw geregeld over horsten gesproken. De omschrijving van horst 'Verhevenheid met secundaire begroeiing na oorbaar-making door vuur' lijkt voor de Baronie niet helemaal correct.⁴⁹ Horsten zijn in de Baronie steeds hoogten in moeras.

HOUTWERF – 1844 – P454, F30

De Dreef lopende van de dreef der Duivelsbrug naar Princenhage, tot een huis of houtwerf en vlotplaats van bomen.

Opslagplaats voor hout uit het Mastbos. De vlotplaats is een gedeelte van de oever waar hout-vlotten te water werden gelaten. Tegenwoordig Huize de Werve aan de Werfstraat.

HUISAKKER – 1748 – R1059

De perken genaemt Paterstedeke, de Papemuts en den Huysacker.

HUISAKKER – 1905 – BREDANAAR24, NR. 150

Tiendvrije rogge staande op den Huisakker.

HUISAKKER – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: den Huisakker, Nieuwe Akker en het Sleetbosch, 2,6 hectare.

Akker gelegen tegen het huis, de boerderij.

JENNENBEEMD – 1639 – R724, F6

Stuck beemden: Jennen Beempt, noortwaerts aen het clooster van Vredenberch erva.

JENNENBEEMD – 1652 – R725, 56V

De Jennenbeemt, 2½ gem, verkocht door onder andere Jenneken Corn. J Sibs, west de Weer-reijse.

JENNENBEEMD – 1668 – GP261, 79

Jennen Bemdt.

JENNENBEEMD – 1700 – R733, F95

Een perceel beemden: Jennen beemt, 2 ½ gemet, noortwaerts de Weerijse.

JENNENBEEMD – 1739 – RH279, 47

Een perceel hooiland, twee gemet: Jennen Beemt, zuid de Reviere.

JENNENBEEMD – 1742 – GP272, 221

Jennen-beemt.

JENNENBEEMD – 1750 – GP287, 346

Twee gemet van Jennenbeemd.

JENNENBEEMD – 1758 – RH107, 46V

Een perceel beemden: Jenne beemd, noort de Revier de Marke.

Beemd van een vrouw Johanne (Jenne). Genoemd naar Jenneken Cornelis Sibs of een familielid van haar.

Beemd < banmade 'het gemeentelijke hooiland'. Beemden waren in tegenstelling tot madden al in de late middeleeuwen in particulier bezit: ze waren met sloten omgeven. Een betere verklaring zou zijn 'hooiland, waar alleen de eigenaar in gerechtigd was, dat voor anderen verboden was'. Het hooi werd in juni gemaaid, soms nog een keer in augustus (de toemaat). Nadat het zwad gebroken was, werd het gekeerd en in oppers gezet. Als het regende wer-

den de oppers weer uit elkaar gegooid en liet men het hooi opnieuw drogen. De beemden brachten relatief weinig hooi op en de kwaliteit liet ook veel te wensen over. De beemden werden vrijwel niet bemest. Veel beemden waren zo weinig van bodem, dat ze met kar en wagen niet te begaan waren: het hooi moest dan op burries uit het land gedragen worden. Boeren uit Zundert, Rijsbergen, Galder, Alphen en Baarle-Nassau kochten of pachtten wel hooiland in de noordelijke gebieden van de Baronie (Etten, Princenhage, Oosterhout), waar de beemden veel meer hooi opleverden.

‘Beemd’ wordt bij Kiliaen vertaald met *pratum*, *ager ex quo foenum percipitur*, en die betekenis heeft het ook elders. In de Middeleeuwen en later was het voornamelijk grasland, hetzij wei-of hooiland, vaak met het denkbeeld aan of bij het water te zijn gelegen^{.50} In de Baronie waren beemden oorspronkelijk hooilanden: na ontwatering werden ze geleidelijk aan steeds meer gebruikt en ook aangeduid als weiland.

JENNENVELD, EERSTE – 1754 – RH106, 139

Drie gemet saeylant: het Eerste Jennenveld, west het Manhuysveld.

JENNENVELD, EERSTE – 1788 – RH112, 60

Drie gemet: het Eerste Jenneveld, west Manhuysveld.

JENNENVELD, TWEDE – 1754 – RH106, 139

Drie gemet weyde: het Tweede Jennenveld, noot de Saalmarkt.

JENNENVELD, TWEDE – 1788 – RH112, 60

Drie gemet weyde: het Tweede Jenneveld, west Manhuysveld, noord de Zaalmerkt.

Veld ‘woeste grond’, maar na ontginning ook de naam van het cultuurland, hier bezit van Johanna of een familie Jennen.

KAVELVELDJE – 1578 – R482, F92

Het Cavelveldeken bij de hoeve van Vredenberch, drie lopensaet.

Kavel kan slaan op de indeling van gronden bij een erfenis of verhuring. Maar kavel kan ook staan voor ‘stuk grond in’t algemeen’.⁵¹ Zou het misschien te lezen moeten worden als Calverveldeken?

KEIZERSWINDMOLEN – 1620 – GP260, F86V

Weyden tegensover Keyserswintmolen.

KEIZERSWINDMOLEN – 1634 – P124, F41

By Keyserswyntmolen.

KEIZERSWINDMOLEN – 1699 – P126, F181V

Buyten den Haghdyc by Kejsers Wyndtmolen.

KEIZERSWINDMOLEN – 1723 – P129, F6

Weyde by den Keysers windmolen.

Windmolen in gebruik bij de familie Keizers. Vergelijk Berthel Jans Keyzers, 1537, R708, fol. 53v. Opvolger van de Ruissenaars windmolen. Heette één van de Ruysenaers Keyser met een alias naam? Ja. In 1559 wordt vermeld Cornelis Jan Ruyseners soen diemen noemt Keyser; hij bezat in dat jaar een erfpacht uitgaande op Ruysenaars windmolen, R713, fol. 83. De molen werd in 1624 uit elkaar genomen en binnen de stad Breda opnieuw opgericht, dit wegens de dreiging van naderende Spaanse troepen.⁵² Deze molen zou al in 1313 bestaan hebben.⁵³

KERKAKKER – 1750 – GP287, 1400

Drie gemet: de Kerkakker.

Bezit van de kerk van Princenhage.

KERKPAD – 1791 – R1091

Een jong bosch beginnend agter den hoff van den Boschwagter en 't Kerkpat en van daar na de Haagse Dreeff.

KERKPAD – 1805 – R1104

Het Kerkpad.

KIEBOOMSEAKKER – 1921 – DE BOER18, NR. 24

De Kieboomsche Akker.

KIEBOOMSEWEIDE – 1921 – DE BOER18, NR. 24

Hooigras op de Kieboomsche weide.

Weiland van de familie Van de Kieboom.

KLASENAKKER – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: de Klazenakker, 0,88 hectare.

KLAVERBLOK – 1534 – R707, F82V

Stuck weyden, een bunder, mette schuere en wooninge: tCleverblock omtrent de Ruyseners watermolen.

KLAVERBLOK – 1567 – R714, F141

Huysinge, hovinge en erffenisse mette toebbeh. ende metten erve daeraen liggende, een bunder,: 't Claverblock, omtrent s 'Ruyseners watermolen te wesen plach, oostwaerts aen sHeren strate.

Weide waar klaver groeide. Er zijn twee soorten klaver die veel in weilanden voorkwamen: witte en rode klaver. De witte, *Trifolium repens*, is waarschijnlijk steeds inheems geweest. De Rode klaver, *Trifolium pratense*, werd ook wel Beemdklaver, Spaanse Klaver en Brabantse

Klaver genoemd. Dodoens schrijft over klaver: 'Dan in Brabant wordender somtijds heele velden ende ghebouwde landen met dese Claveren besaeyt (namelijk met Beemd-Claveren, *Trifolium pratense*): ende dan worden die Claveren die daer van comen veel schoonder/ grooter ende weelderiger/ ende schieten hooger op dan de gene die van selfs in de weyen groeyen'.⁵⁴ In de negentiende eeuw bereikte de klaverteelt zijn hoogtepunt. Klaver verrijkt de bodem met stikstof, waardoor na onderploegen ervan de oogsten van graan en andere gewassen in de komende seizoenen verbeterden. Op klaver mocht het vee niet te lang grazen (bij koeien gevaar voor trommelzucht: opzwellen van de pens); daarom werd het getuierd.

KLEINBOEIMEERSELOOP – 1880 – GP1914

Klein Boeimeerscheloop aanvangende in Klein Boeimeer, bij perceel I 274, loopende door Groot en Klein Boeimeer en uitmondende in de Zaanmark, bij I 363, lang 874 meter.

Vergelijk de Grootboeimeerscheloop.

KLEIN BOEVIGNE – 1581 – R716, 95

Erfgen. Godert van Brecht X Cornelia van Dussen verk. Joncker Henrick tSeraerts de stede huysinge, erffnisse en toebeh. lande heyde: de Cleyn Boeverije, comende metter eender eynde langs de groote herbaen, metter tweeden en derder zyden aen sheeren bosch en metter vierder zyde den Boeijmerstraetken, mette recht van 24 voeder torfs te halen jaerlycx opte heye van de Groot Bouverije en met beesten en schapen. opte selve heije en vercochte goed te gaen.

KLEIN BOEVIGNE – 1636 – GP261, 2V

Lant: Cleijn Boeverijen.

KLEIN BOEVIGNE – 1668 – GP261, 79

Cleijn Boverijen.

KLEIN BOEVIGNE – 1668 – GP263, 159V

Cleijn Boeverijen.

KLEIN BOEVIGNE – 1742 – GP272, 88

een stede, acht gemet: Kleijn Boeverijen.

Zie Boevigne, Klein.

KLOOSTERAKKER – 1749 – RH280, 118

Den Cloosterakker, op de hoeve van Vredenbrug.

Waarom deze akker nu naar het klooster genoemd werd is niet duidelijk; alle akkers bij de hoeven van Vredenberg behoorden immers tot het klooster. De naam zal ontstaan zijn nadat het klooster verhuisd was naar Lier.

KNOESTENAKKER, KLEINE – 1914 – BREDANAAR33, 162

Kavels rogge op de Kleine Knoestenakker.

Knoest kan hier een familienaam zijn. Een knoest is een kwast in hout, of een uitstulping aan een boom.

KOEBLOK – 1494 – HINGM343-S, F1V

De nonnen van vredenberch op twee bunder lands: de Koeyblock, metten eenen eynde aen tsheren strate ende mette anderen eynde aende Vriesdoncstege.

KOEBLOK – 1578 – R482, F92

t Coeblock voer den langen Acker, bij de Hoeve van Vredenberch.

KOEBLOK – 1634 – P124, F91

Nu bezit van Peter Baseliers tot Middelborch, wylen de Nonnen van Vredenborch: de Koeyblock.

KOEBLOK – 1699 – P127, F410

Twee bunder landt: den Coeiblock.

KOEBLOK – 1723 – P129, F20V

Twee bunder lands: den Koeyblok.

Blok 'omsloten perceel', hier speciaal gebruikt voor beweiding met koeien. Blijkbaar afkomstig van Vredenberg.

KOEWIDE – 1744 – R1057

de Coeijweijde.

Weiland waarop speciaal koeien, melkvee, werd geweid. Koeweiden waren redelijk goede weilanden, omdat het melkgevend vee goed voedsel moest krijgen.

Melkmeid. P. P. Rubens.

KREEK – 1750 – R1060

Den Wasbeemt, de Kreek langs de hengsteweyde, die neevens het Bosken van Boeverye van de dreeve tot in de Mark.

Een kreek is een zijtak van een rivier, meestal in alluviaal gebied. In de Oosterhoutse Polder lager veel krekken, zijtakken van de Donge. Hier van de Mark.

KRIJN OMENVELDJE – 1591 – R717, 29

Stuck beemden, eertyts: Cryn Oomenveldeken, halve bunder, in de Vriesdonck, aengekomen

van Quirijn Claessen, met een erfbruyckweech over Wijtman Verhulst erve totten Molen-
dijck toe.

Veld van Quirijn Oomen.

KROCHTENSTRAATJE – 1634 – P124, F49

De Hooge Vriesdonck, het Croetenstraetken suyt.

KROCHTENSTRAATJE – 1699 – P126, F222

De Hooge Vriesdonck, den waeterlaet oost, het Croetenstraetien zuyt.

KROCHTENSTRAATJE – 1723 – P129, F8

Lands weyde en bosch, den waterlaet oost, het Croetenstraatje suyd, s' heeren bos suyd.

Straatje naar de Krochten of Kroeten.

KROETEN – 1620 – GP260, F85

Aent Nieubosch inde Croetten.

KROETEN – 1636 – GP261, F110

Weyde in de Croeten.

KROETEN – 1668 – GP263, F36V

Weijden in de Croeten bij Mastbosch.

KROETEN – 1681R729, 173

Twee bunder weyde: de Croeten, (leenroerigh onder Koeckelenbergh) by het Mastbosch,
oostwaerts aen het Mastbosch.

KROETEN – 1749 – RH280, 118V

Bosch: de Croeten, geheel weg door de inundatie van 1747/1748, op Vredenburg.

KROETEN – 1750 – GP.... F313V

Drie gemet uyt zes gemet weyde aen het Mastbos: de Croeten, tevoren Jan van Loo, zynde
leen van Koekelenberg.

Krocht betekent 'tusschenveld, een nog niet uitgegraven stuk land temidden van veende-
rijen',⁵⁵ ook wel 'laaggelegen grasland of hoge zandgrond'.⁵⁶ Het toponiem komt in de
Baronie vooral in veengebieden voor. De vorm Kroeten voor Krochten is vooral in het westen
van de Baronie in gebruik (Hage, Roosendaal). Is deze ontstaan uit Croegede > Kroeten?

KROETENSTRAATJE – 1634 – P124, F49

De Hooge Vriesdonck, de waeterlaet oost, sheeren bosch suyt, het Croetenstraetken suyt.

KROMME EIK – 1534 – R707, F108V

Stuck lants: den Crommen Eyc, inde Haighstrate.

Eiken stonden vaak alleen, op bepaalde punten, bijvoorbeeld op kruisingen van wegen, op hoeken van akkers en dergelijke. Die alleenstaande exemplaren groeiden in tegenstelling tot eiken in dichte bestanden, vaak krom. Een nog levend eeuwenoud voorbeeld daarvan is de zogenaamde Heilige Eik op Den Hout.

LAAK - 1502 - R415, 364

Den Otterwiel in de Vriesdonck, streckende westwaerts opte Laeck.

Gedij Eljens der vroude der Abdij van Schoor
inden oinden hof tot Schilze en versijnt op sinte
Dunjs dach Anno 1502

Wlister Cornelis buye kint folio 101
Gilligout gesele / zowet dachter gesele
van Kingelberg dross hams van Buda vander
ghemeyne kint. en van landerzys land.
en vander hamsseide gode. te boymen / dat gesele
van boymen en jans en bonden van boymen
was ————— op d fars tbeu. veltys tyn

folio 102
Idem vander mesacker die dacht van boymen en
haverder mader was die gesele is van mij d
op mij d fars d st

Dina ————— 1502

folio .1.

He dacht van boymen vander mesacker in boymen
die heir moynz was ————— mij d ff .1. toll
He dacht eljens is of en gesele dach aff ghele auf
huid vroude gesele te vandenberch de tbeu. dach
en dach jans stakerz kintendel en is int dach
of aft vander jant dach dach

LA AK – 1502 – R415, F364

Den Otterwiel, inde Vriesdonck, streckende westwaerts opte Laeck .

LA AK – 1513 – R421, 115

de Laeck.

LA AK – 1514 – R421, F115

De Hooghe Vriesdonck. daer een watersloot tusschen leeght geheyten de Laick.

LA AK – 1551 – R711, F91

Beemden, westwaerts aende waterloop: de Laeck.

LA AK – 1634 – P124, F95

Beempden aende watermolen, de Laecke oost, de Weechreyse west.

LA AK – 1699 – P127, F428

Beemden inde Vriesdonck aende Watermolen, de Laecke oost, de Weghreise west.

LA AK – 1723 – P129, F8v

Beemden aanden watermolen, de Laake oost, de Wegreyse west.

Laak heeft in de Baronie meestal betrekking op een dichtgeslibde oude rivier- of beekarm, hier blijkbaar een oude arm van de Weerij. Zou bedoeld zijn de Zaanmark? Die loopt dicht bij de Weerij. De naam moet al in de zestiende eeuw uit het spraakgebruik zijn verdwenen; daarna komt hij alleen nog maar voor in de zeer archaïsche cijnsboeken, die steeds uit oudere werden overgeschreven. Laak houdt verband met lekken.

LAUWERIJSLAND – 1494 – HINGMAN343, 2

Hillegont Geerlic Rovers dochter, Henricx wijff van Ringelberch, drossaert sLants van Breda, vanden ghemeynen beemde ende van Lauwreys lande ende van Hanssonen goede te Boymer dat Gheertruit van Boeymer ende Jans van Boeymer was, negen den. herenchyns der Vrouwe der Abdissen van thoren inden ouden hoff tot Ghilze, verscynt op Sinte Denijsdach.

Vergelijk Claeus Laureys, 1474, D, fol. 16v.

LEEMAKKER – 1683 – R730, 13v

Een perceel saeylant: de Leemsacker, een bunder.

LEEMAKKER – 1683 – R730, 30

De Leemsacker.

LEEMAKKER – 1749 – RH280, 117

de Leemakker, opde Hoeve van Vredenburg.

LEEMAKKER – 1749 – RH280, 117

Hout rontsom de Leemakker opde Hoeve van Vredenburg.

Akker waarvan de ondergrond leem bevatte. Die leem kan afkomstig zijn van oude beken of rivieren die dit materiaal ter plaatse in een ver verleden hebben afgezet. Ook kan het door de wind ooit hier zijn gebracht. De leemlagen belemmeren de aan- en afvoer van water naar

of uit de ondergrond met als gevolg dat bij zware regenval de percelen met een dergelijke laag verdrinken en bij langdurige droogte geen water uit de ondergrond kunnen opzuigen (via capillaire werking) en dan verdrogen. De leem werd uit de ondergrond gestoken nadat de bovenste enkeerdlaag was verwijderd. Leem werd gebruikt voor besmijten van de wanden (de 'weegten'), voor de aanleg van vloeren, zowel in huis als in de schuur en voor het bakken van stenen.

LEEMSTEKERSAKKER – 1668 – GP263, F78V

Leemsteekersacker, honderd roeden.

LEEMSTEKERSAKKER – 1668 – GP263, 24

Leemsteekersacker, 2½ gemet.

LEEMSTEKERSAKKER – 1668 – GP261, 78V

De Leemsteekers.

LEEMSTEKERSAKKER – 1680 – R729, 127V

Perceel ackerlants: Leemsteekersacker, twee gemet.

LEEMSTEKERSAKKER – 1680 – R729, 137V

Een perceel ackerlants: Leemsteekersacker, twee gemet.

LEEMSTEKERSAKKER – 1697 – R732, 166V

Een perceel saeijlants: Leemsteekers acker, 2½ gemet, suytwaerts aende straet aldaer.

LEEMSTEKERSAKKER – 1698 – R733, F26

Een perceel saeylants: leemsteekersacker, 2½ gemet.

LEEMSTEKERSAKKER – 1698 – R733, F26

Een perceel saeylants: Leemsteekersacker, 2¼ gemet, suytwaerts aende straet aldaer.

LEEMSTEKERSAKKER – 1732 – RH100, 150

Een perceel zaaylant: Leemstekersacker, twee gemet.

LEEMSTEKERSAKKER – 1737 – RH101, 148V

Een perceel saaylant: Leemstekersacker, twee gemet.

LEEMSTEKERSAKKER – 1742 – GP272, 202

Honderd roeden: de Leemstekers-acker.

LEEMSTEKERSAKKER – 1750 – GP287, 31V

Twee gemet van Leemstedenakker.

LEEMSTEKERSAKKER – 1776 – RH110, 56

Een perceel zaayland: Leemsteekers Akker, twee gemet.

Akker in bezit van de familie Leemstekers. Uitgestorven familienaam.

LEENBOS – 1670R727, 290V

Den Heyberch oostwaerts sheeren Leenbosch.

Bos dat van de Heer van Breda in leen gehouden werd? Maar het komt niet voor in de leenboeken. Het zou ook vreemd zijn dat de Heer zelf in bezit was van een leen (dus niet in leen

uitgegeven). Dat kwam wel eens voor door opwinning, maar daarna werd het weer snel aan iemand anders in leen gegeven. Is er een verschrijving in het spel voor Leembosch?

LEEST – 1723 – P129, F4

Strate en uytvanks van de Waterstap omtrent de Leest inde Oude Bane na Antwerpen, by de waterin (!) op de Wegreysse.

Leest is een familienaam. De vormen Leest, De Leest, Van Leest en Van de Leest kwamen in 1947 alle nog voor in de Baronie.⁵⁷

LEESTGOED – 1415 – G, F19V

Peter de Piper op syn erffnisse ghelegghen inde Haghe tot derdalven buynder erfs gheheyten tleestgoed.

Ordonnantie aangaande het betalen van de herencijnsen in de Baronie, 1706, P400-28.

Goed 'onroerend goed', hier in bezit van een familie Van Leest.

LIESBEEMD – 1307 – DILLO, 1208

Liisbeemt.

LIESBEEMDJE – 1502 – R415, F337V

Liezen zijn planten met lange, smalle bladeren, bijvoorbeeld Gele Lis, Zegge en Zwanenbloem.⁵⁸

LITSAART – 1594 – R717, 123V

Twee bunder beemden: den Litsaert, omtrent den Bieloop, ter plaetse: de Vlieren.

Misschien gevormd uit Lissaert? Lissaart kan met het personificerend suffix –aert gevormd zijn; dan ene perceel waar lissen groeien. Lis kan staan voor allerlei planten met lange, smalle bladeren. Lissaart kan door dissimilatie overgaan in Litsaart.

MANHUISBEEMD – 1616 – R515, F85V

Het Manhuys verk. acht roeden erfs in de Manhuysbeemt aende noortsyde achter den Haechdyck aende cleyne Brugge, achter comende aende stadswallen.

Beemd in bezit van het Manhuis te Breda, een instelling waar oude mannen een onderkomen vonden. Het Bredase Oudemannenhuis had veel bezit in Boeimeer. Van het bezit bestaat een kaart (SAB, II-15, nr. 676). Lag het perceel onder Boeimeer?

MANHUISVELD – 1753 – RH280, 180V

Het Eerste Tynnevelt, west Manhuysvelt.

MARK – 1667 – R727, F138

Op Boymer, oost den Merck aldaer.

MARK – 1713 – R737, F9

In Vriesdonck oostwaerts de Marck.

MARK VAN GINNEKEN – 1788 – RH112, 60

De Mark van Ginneken.

MARKSKE, NIEUW – 1634 – P124, F70V

By Ruysenaers watermolen aenden Ouden Wiel tusschen beyde bruggen, den Molendyck suyt, den Molenweel west, het Nieuw Mercxken vanden Waetermolen Noort.

Mark was een algemene waternaam. Men sprak dus wel van de Marck geheten de Weereys en dergelijke. Ginneken is de plaats waar de Mark langs stroomt.

Mark betekent waarschijnlijk 'de moerassige' (de bodem van de rivier was niet vast, maar venig, dat gaf moeilijkheden bij de voordenen; of zou men hier op de direkte omgeving van de rivier geduid hebben?).⁵⁹

In een verklaring van 1666 wordt gemeld dat de Mark zijn oorsprong heeft uit een aantal takken, die ontspringen in Merckplas, Sondereygen, Ryckevorsel, Hoochstraten, Minderhout, Meer, Wortel, Meerl, Bael, Alfen, Caem, Giels en Ginneken met allen synen byvanck. De rivier was in de zeventiende eeuw nog bevaarbaar tot Hoogstraten, tenminste met een schuit van een halve last. Doordat de rivier in zijn benedenloop ingedijkt was en door de vele aanwassen, stroomde de vloed niet meer zo krachtig bij Breda en verlandde ook het bovenstroomse deel van de rivier in de richting Hoogstraten, waardoor Hoogstraten bijna niet meer bereikbaar was. GAB, Hingman I-1-415c.

MARKKANT – 1620 – GP260, F85V

Aende Merckcant.

MARKKANT – 1636 – GP261, F110V

Opten Merckcant.

MARKKANT – 1668 – GP263, F65

Op de Merckcandt.

MARKKANT – 1742 – GP272, F80V

Opden Mercktkant.

MARKKANT – 1750 – GP287, 57V

Opden Merkant.

Aan de zijde van de Mark gelegen gebied.

MARTENSHEIKE – 1835 – N 1271, 9

Een perceel weide op Martensheike by Boeimeer (K 55).

Heide van de familie Martens.

MASTBOS – 1652 – R725, F71

Een perceel erve by d 'Mastbosch.

MASTBOS – 1657 – R726, F61

Een perceel heijvelts by oft ontrent het Masbosch.

MASTBOS – 1665 – R727, F4V, 5

Woonhuys, hoff ende erve, oostwaerts aen 's Heeren strate, west ende noortwaerts Sijne Hoocheijt Mastenbosch ende dreeff.

MASTBOS – 1668 – GP263, F36V

In de Croeten bijt Mastbosch.

MASTBOS – 1816 – P22

Het Mastbosch, groot 270 bunder, 73 roeden. Opbrengst 4486 gulden over het jaar 1814. Er zijn bijna geen boomen meer die met voordeel gekapt kunnen worden. De plantagie-meester ontvangt zeshonderd gulden en de boschwachter driehonderd gulden.

MASTBOS, NIEUW – 1668 – R727, F206V

Een perceel bosch en heyde bij het Nieuwt Mastbosch, oostwaerts sheeren strate.

Het Mastbos werd ook wel aangeduid als 's heren Bos: aen s 'Heeren bosch, 1605, R718, fol. 293; en het nieuwe deel ook als Nieuw Bos: het Nieuw Bosch, zuyd en west 's Heeren Bosch, 1640, R724, fol. 29.

Maar in 1553 komt de naam het Nieuw Bos ook al voor: Stede aende Oude Molenbrugge by d' Nyeuw Bosch gelegen, R711, fol. 244. Ook in 1660 wordt deze naam genoemd: weyden, zuytwaerts aen myns Gen. Heeren des Princen van Oraengien Nyeuw Bosch ende erve, R713, fol. 135. Bestond er toen ook al een uitbreiding van het Mastbos? Of heette heel het Mastbos het Nieuw Bos, omdat het relatief jong was vergeleken met het Ulvenhoutse- en Liesbos?

MEELLAND – 1634 – P124, F69

Twee bunder landts en weyde mette huys daer op staende: dMeelandt, aende Vriesdoncksche straet.

MEELLAND – 1699 – P126, F311V

Twee bunder lants en wejde met den Huyse daer op staende: het Meelandt, aende Vriesdonckse straet.

Waarschijnlijk is Meelandt door assimilatie van de –r aan de –l ontstaan uit Meerlandt. Zie onder.

MEERLAND – 1514 – R424, 147

Een bunder weyden: dMerlant, westwaerts neven de Vriesdoncxte steghe, oostwaerts aen sHeeren strate, noortwaerts sheeren strate.

MEERLAND – 1514 – R422

Weyde: d'Meerlant, een bunder, westwaerts neven de Vriesdoncxstrate, oostwaerts aen sheeren strate, noortwaerts aende strate: den Molendijck (een zester rogs erfpachts den abdt van Sinte Bernaert opte Schelde).

MEERLAND – 1634 – P124, F69

Twee bunder landts en weyde, mette huys daer op staende: dMeelandt, aende Vriesdoncksche straet.

Land 'bouwland', gelegen bij een meer, een waterplas. Het perceel lag in een moerassig gebied.

MEERSELDREEF – 1791 – R1091

De wal langs de Meelse dreef.

MEERSELDREEF – 1797 – R1097

De wal langs de Meelse dreeff.

MEERSELDREEF – 1844 – P454, F44

De Meerselsche dreef.

Dreef naar het onder België gelegen Meersel. De huidige Galderseweg.

MERKSKE, NIEUW – 1634 – P124, F70V

Beempden by Ruysenaers Watermolen. het Nieuw Mercxken vanden Waetermolen noort.

MERKSKE, NIEUW – 1699 – P126, F317V

Beemden by Ruyseners watermolen, den Molendyck suyt, den Molenweel west, het nieuw Mercxken vanden Watermolen noort.

Mark komt in de Baronie vaak voor als soortnaam voor beek, rivier. Zo ook hier; met mercxken wordt hier de molenvloed bedoeld, de stroom die het waterrad aandrijft.

MESTAKKER – 1494 – HINGM343, 2

Hillegont Geerlic rovers dochter, henricx wijff van Ringelberch, drossaert sLants van Breda. Item vanden Mesacker die Aecht van Boeymer ende haerder moeder was drie den. aen der vrouwe der abdissen van Thoren inden ouden hoff tot Ghilze.

MESTAKKER – 1507 – TAX 6 (1909), P. 278

de Misacker wordt geruild tegen een stuk grond van Vredenberg (voor schepenen van Thorn).

Akker die vaker dan gewoonlijk bemest werd?

METEN – 1844 – P454, F16

Perk: de Meeten, nevens de Nieuwe weg naar Over A, west de Overasche dreef, noort deselve, de Papemuts en Paterstedekens, zuid de Heldreef, bestaande uit dennen van elf tot 75 jaar.

MEETJES – 1914 – BREDANAAR33, 128

Hooigras op de Meetjes.

Een meet is bij een weiland een strook grond tussen twee greppels. In bossen zal een meet op een gelijksoortig objekt wijzen: een strook grond tussen twee (droge) sloten. Ook rabat genoemd.

METTENLAND – 1501 – R415, 298

Stuck lants: Mettelant, een veertelsaet.

Mette is een vrouwsnaam (< Mechteld); Metten is een familienaam. Vergelijk Heyn Metten, 1422.⁶⁰

MOERVAART – 1737 – RH101, 139V

Saey en weyland, oostwaerts aan de Ginnekense Mark, noortwaerts aenden moer oft Torfvaart.

Moer 'veen, turf', dus een vaart waarlangs turf werd getransporteerd, een turfvaart.

De Bredase Turfvaart werd in 1619 en volgende jaren aangelegd: in 1622 was hij zeker al in gebruik.⁶¹ Hij nam zijn aanvang in het Groen en liep ongeveer evenwijdig met de Weerij naar het noord-oosten. Oorspronkelijk kwam hij niet tot Breda, maar tot de Bie onder Princenhage.

MOLEN, HOGE – 1321 – CER, I, 118

Watermoelen die ghelegghen es bi der Vriesdonc buten Breda, die men heet die Hoeghe Moelen.

MOLEN, HOGE – 1414 – DROSS 274

Jan de Ruchenare draagt de Hoeghe molen over aen Gheryt Reysnaelden, goedgekeurd door de Heer van Breda.

MOLEN, OUDE – 1525 – R705, F8

Lants omtrent dOude Molen.

MOLEN, OUDE – 1528 – R705, F216

Stuck lants opt Oude Molen, noortoostwaerts aen des godshuys van Vredenberch erve.

MOLEN, OUDE – 1575 – R715, F182V

Stuck weyden westwaerts aen tstick erfs: dOude Molen den heere van Breda toebehoorende.

MOLEN, OUDE – 1634 – P124, F13

Den Valckenheuvel, d'Oude Molen suyt.

MOLEN, OUDE – 1669 – RH275, 8V

Stuck weijden: dOude Molens, ontrent dMastbosch, 3½ gemet (leen).

MOLEN, OUDE – 1699 – P126, F55

Den Valckenheuvel, dOuwde molen suyt.

MOLEN, OUDE – 1750 – GP287, 307V

2¼ gemet: de Oude Molen.

MOLEN, OUDE – 1762 – RH107, F258V

Een perceel bosch en heyde, halve bunder: de Oude Molen, suyt het Mastbos.

MOLEN, OUDE – 1771 – RH108, 235

Een perceel bosch en heyde: den Oude Molen, zuyd het Mastbosch.

De Hoge Molen zal een hoog bouwwerk geweest zijn. Deze watermolen komt al zeer vroeg voor, namelijk in 1321.

MOLENBEEMD – 1415 – G, F40

Eenen beemt, aen sRucenaers watermolen en gheheiten den Molenbeemt en hier voermaels plach te wesen Jan Ruceneers.

MOLENBEEMD – 1541 – R446, F152

Een half bunder beemden: den Molenbeemdt.

MOLENBEEMD – 1644 – RH274, 6

Stuck beemden, anderhalf bunder in Vriesdongen: den Molenbeemt, liggende wat leegh.

MOLENBEEMD – 1646 – R724, 240

Stuck beemden: den Molenbeemdt, in de Vriesdonghen, anderhalf bunder.

MOLENBEEMD – 1670 – RH275, 18V

Stuck weij oft hoijlandt: den Molenbeempt, 4½ gemet ontrent t Mastbosch.

MOLENBEEMD – 1843 – NN34, 57

Den Molenbeemd, een bunder, 67 are (l 254).

MOLENBEEMDEN – 1560 – R465, F51V

Twee stuck beemden: de Molenbeemden, een bunder, omtrent sRuyseners watermolen opte Weeghreyse.

Beemd 'hooiland', gelegen bij de molen. Kadastraal perceel l 254.

MOLENBERG – 1634 – P124, F14V

Landts tegens den watermolen over den Molenberch.

MOLENBERG – 1723 – P129, F6

25 ½ roeden binnenvroente buyten de Haagpoorte vanouds: den Molenberg, oost sheeren straate.

MOLENBERG, OUDE – 1704 – R734, F22

In Vriesdonck aenden Ouden Molenbergh. suytwaerts den Heybergh, noortwaerts de Torffvaert.

Berg, hoogte waarop een windmolen was gebouwd. De hoogte diende om veel wind te vangen; daarom mochten er in de buurt van windmolens ook geen heggen staan.

MOLENBRUG – 1680 – R729, F118V

Aende Molenbrugh.

MOLENBRUG – 1701 – GP1646, 65

Meulebrugge.

MOLENBRUG – 1754 – RH106, F52

Weyde aenden Molenbrug, oost en suyt de Weereijs, noort de Turffvaert.

MOLENBRUG – 1770 – RH108, 187

Bij de Molenbrug.

MOLENBRUG, OUDE – 1634 – P124, F70V

By Ruysenaers watermolen, aenden Ouden Wiel tusschen beyde bruggen.

MOLENBRUG, OUDE – 1662 – R726, 206

By d 'Oude Molenbrugge.

MOLENBRUG, OUDE – 1669 – RH275, 8V

Den heijbergh over d Oude Molenbrugge.

MOLENBRUG, OUDE – 1742 – GP272, F51

Den Driebeemt aan de Oude Molenbrug.

MOLENBRUG, OUDE – 1750 – GP287, 169

Over de Mark aan de Oude Molenbrug.

Watermolen

Brug over de Weerij om bij de watermolen te komen. De Molenbrug werd in 1784 vernieuwd. Lag bij de Oranjeboom. De brug werd ook wel de d' Oude Molenbrug genoemd, omdat de omgeving hier de naam De Oude Molen droeg. In 1702 klagen de inwoners van Boeimeer over de slechte toestand van de Meulebrugge, liggende alhier aen de Torffvaert: de brug was gebroken en dreigde in te storten, GP1646, fol. 68v. De inwoners verzoeken het gemeentebestuur van Breda de 'gemoerdens' de brug te laten repareren. Het gemeentebestuur van Hage liet de schout de gemoerdens op 4 maart 1714 aanzeggen dat de brug binnen zes dagen gerepareert moest zijn, anders werd het op hun kosten gedaan, GP1646, fol. 176. De brug moet identiek zijn met de huidige Oranjeboombrug.

In 1694 verzoekt het gemeentebestuur van Ginneken aan dat van Hage om opdracht te geven aan het Manhuis om een brug te laten afbreken over de Turfvaart en de oude toestand aldaar te herstellen. GP1646, fol. 10v. Gaat het hier om een andere brug dan de Molenbrug?

MOLENBRUGSEWEG – 1773 – RH142, F286V

De Molenbrugze weg is de baan tusschen Hage en Ginneken: iedereen stouwde en reed langst de kanten welke sy verkoosen door sulke spooren, sloopen, dammen aan hare landen leggende als sij geriefs- en gemakshalve wilden maken.

Weg naar de Molenbrug. De huidige Ruitersboslaan.

MOLENDREEF – 1773 – RH142, F286V

By de hekkens van de Moolendreeff en Toorndreeff.

De Molendreef bij Vredenberg was aangelegd door Jan Jacob Stuurman, nadat hij de heide bij zijn boerderijen ontgonnen had. Voor 1770 reden alle geburen over de heide; na ontginning konden de oude karsporen en paden niet meer gebruikt worden en daarom legde Stuurman toen de Molendreef en de Torendreef aan om vier grondbezitters gelegenheid te geven bij hun landerijen te komen.

Genoemd naar de Molenbrugseweg, waar het een zijspoor van was?

MOLENDIJK – 1501 – R415, F291

Beemden inde Vriesdonck byde watermolen neven den Molendyck.

MOLENDIJK – 1514 – R422, 141

Den Molendyck.

MOLENDIJK – 1514 – R422

Aende strate: den Molendijck.

MOLENDIJK – 1525 – R705, F46V

Beemden tot Boeymer suytwaerts aenden Molendyck.

MOLENDIJK – 1529 – R706, 42V

Stuck beemden, suytwaerts aenden Molendyck.

MOLENDIJK – 1529 – R706, F42V

Beemden tot Boeymeer, noortwaerts aen de Zaert, suytwaerts aenden Molendyck.

MOLENDIJK – 1553 – R711, F249

Stede, noortwaerts aen den watermolendyck, westwaerts aende Vriesdonckstraet, oostwaerts aen s'Heerenstraet.

MOLENDIJK – 1569 – R715, F110V

Beemden in Vriesdonck, noortwaerts aen de erve: de Molendyck, westwaerts aen ... erve daer de Saertmerck tusschen beyde loopt.

MOLENDIJK – 1575 – R479, 70V

den Muelendyck.

MOLENDIJK – 1576 – R715, F204V

Beemden omtrent de Vriesdonck, omtrent den Molendyck, westwaerts aende Weechreyse.

MOLENDIJK – 1595 – R717, 156V

den Molendyck.

MOLENDIJK – 1595 – R717, 155

Een reepken oft stucxken lants van de erve: den Molendyck, streckende van den Boeymer-schen wech aff tot het Vriesdoncx straetken toe.

MOLENDIJK – 1598 – R718, 47

Beemden inde Vriesdonck noortwaerts aenden Meulendijck.

MOLENDIJK – 1634 – P124, F48

De Dyckbeempden, den Molendyck noort.

MOLENDIJK – 1723 – P129, F6V

De Dijk beemden, den Molendijk noord.

MOLENDIJK, OUDE – 1502 – R415, F387V

Den Ouden Molendyck.

Dijk 'enigszins verhoogde weg door moeras of heide', hier naar de molen.

MOLENS, OUDE – 1621 – ND8414, F65V

D 'Oude Molen oft Sleebosch, drie bunder, twintig roeden, wesende een onnut mager velt, liggende tegensover t Clooster van Boeijmeer, om te weijden oft te hoeijen.

MOLENS, OUDE – 1695 – RH196, 103V

De Oude Meulens tot Boymeir by het Mastbosch worden niet verhuert: hieruit mag de huerder wel stroysel halen.

MOLENS, OUDE – 1733 – RH100, F179

Een perceel weyde en bosch, 4½ gemet op Boeymeer: de Oude Molens, oostwaerts sheeren bosch.

MOLENS, OUDE – 1737 – RH279, 11V

Een perceel heyde: de Oude Molens, oostwaerts de straate.

MOLENS, OUDE – 1774 – RH109, 150

Een perceel weyde en bosch, 4½ gemet: de Oude Moolens.

Blijkbaar een perceel dat dicht bij de plaats lag waar vroeger een watermolen had gestaan.
Zie ook Oude Molen.

MOLENLOOP – 1620 – GP260, F85

Weyde aende Molenloop: de Vloetbeempt.

MOLENLOOP – 1636 – GP261, F110V

Aenden Molenloop.

Waterloop langs een molen.

MOLENSTRAAT – 1547 – R710, F74V

Den Reep, inde Molenstrate buyten sRuyseners watermolen neven de Weghereyse.

MOLENSTRAAT – 1568 – R473, F191V

De Molenstraet.

MOLENSTRAAT – 1598 – R718, 39

Inde Meulenstrate, oostwaerts aende Marck.

MOLENSTRAAT – 1616 – R515, F79

Een affgebrande hoffstad. buyten de Haeghdycksche Poorte tegensover Keyzersmolen, westwaerts aende Molenstraet.

MOLENSTRAAT – 1628 – R722, 167

Aende Molenstrate, Vriesdonck.

MOLENSTRAATJE – 1510 – R419, F109V

dMolenstraetken by Ruyseners watermolen.

MOLENSTRAATJE – 1513 – R420, F64

Huys en erve omtr. Ruyseners groote wyndmoolen, dMolenstraetken leydende ter haegschen acker waert opte zuytzyde.

MOLENSTRAATJE – 1549 – R454, 26V

het Molenstraetken.

MOLENSTRAATJE – 1634 – P124, F13

Landt tegenover dOude Ruysenaers waetermolen, gelegen opden Hoeck, het Molenstraetken noort.

MOLENSTRAATJE – 1634 – P124, F24

By de Groote Wyntmolen, het Molenstraetken suyt.

MOLENSTRAATJE – 1699 – P126, F97

het Molenstraetjen.

MOLENSTRAATJE – 1723 – P129, F4

Lands en huysinge,. het Molenstraatje suyd.

Straatje vanuit Hage-dorp naar de windmolen, waarschijnlijk de huidige Oosterstraat.

MOLENVAART, OUDE – 1310 – CER. I, 103

Van der ouder Molenvairt ende voert tote opde oude Molenvaert neffens den Vlieder.

Vaart als benaming voor een rivier komt meer bijvoorbeeld bijvoorbeeld voorde Mark die wel de Scheepvaart wel genoemd. Hier is met de Oude Molenvaart misschien de Weerijs bedoeld.⁶²

MOLENVLOED – 1321 – CER. I, 118

dat water van den Moelenvloet leyden ende scutten.

MOLENVLOED – 1321 – DROSS P. 44

Den watermolen: den Hoeghen Molen met het gebruyk van den Molenvloed.

MOLENVLOED – 1325 – CER. I, P. 125

Die Molenvloet.

Vloed 'water, beek', hier dienend voor wateraanvoer bij de watermolen. Vergelijk de Molenvloed bij Ginneken.

MOLENWEG – 1537 – R708, 44V

De Molenwech.

MOLENWEG – 1667 – R727, F137V

Den Reep, noort den Molenwech.

MOLENWEG, OUDE – 1570 – R715, F39

Erfs aende Boeymersche strate suytwaerts, aenden Ouden Molenwech westwaerts.

MOLENWEG, OUDE – 1570 – R715, 40

Aenden Ouden Molenwech, aende Boemersche strate.

MOLENWEG, OUDE – 1627 – R722, 97

Weyden suyt aenden Ouden Meulenwech.

MOLENWEG, OUDE – 1741 – R1055

Oude Moolewegh.

MOLENWERF – 1741 – R1055

Verpachting van land: de Oude Moolewerf of sleebosch, drie bunder, twintig roeden, tegens over daar het Klooster van Boeijmeer eerst gestaan heeft.

MOLENWIEL – 1563 – R713, 267V

Den weel van 's Ruyserners watermolen; den molenweel (f268).

MOLENWIEL – 1634 – P124, F70V

Beempden by Ruysenaers Watermolen aenden Ouden Wiel tusschen beyde bruggen, den Molendyck suyt, den Molenweel west.

MOLENWIEL – 1699 – P126, F317V

Den Ouden Weel by Ruysenens watermolen.

Wiel, kolk, bij een watermolen. Vanuit het Molenwiel kon bij droog weer toch nog een tijd water voor de molen aangevoerd worden.

MONTENSBOS – 1636 – GP261, F182

Mr. Henrick Montens bosschen, modo Syne Hooch.t den Prince van Oraengien.

MONTENSBOS – 1742 – R1056

11^e cavel, synde de westelijke helft van Montensbosch.

MONTENSBOS – 1770 – R1074

Een perceel: het Montense bosch, zynde de drie meeten bezaayd met winterrogge, 112 roede.

MONTENSBOS – 1805 – R1104

De westelyke helft van het Montensbosch.

MONTENSBOS – 1844 – P454, F21

Het Montensbosch, waaronder begrepen is het Hoog en Laag Montensbosch, het Flouw-bosch en de Geer, noort de weg van Princenhage naar Ginneken, zuid de Tranchee dreef, bestaande twintig eiken van vijftig tot 75 jaar en verder dennen, ouder dan veertig jaar.

MONTENSBOS, VOORSTE – 1742 – R1056

De oostelyke helft van het Voorste Montensbosch.

De familienaam Montens is goed bekend in Breda. In 1415 worden vermeld: Betten Montens, Gheertruyt Montens en Heinric Monthin, Jan Montens, G, fol. 28v, 14v en 51v. Het Montensbos is genoemd naar Henric Montens, rentmeester van de domeinen, die een stuk van het Mastbos in gebruik kan hebben gekregen van de Heer van Breda.

MORTELTJE – 1670 – RH275, 18V

Stuck erven: t Morteltjen, honderd roeden.

MORTELVELD, ACHTERSTE – 1749 – RH280, 117

Hout rontsom het Agterste Mortelvelt opde Hoeve van Vredenburg.

MORTELVELD, VOORSTE – 1749 – RH280, 117

Het Voorste Mortelvelt, opde Hoeve van Vredenburg.

Mortel 'drassig land'. Mortel komt als toponiem vaak voor in de dorpsakkers.

MOSTBEEMD – 1749 – RH280, 118V

Schaarhout inden Mostbeemd, op Vredenburg.

Mos 'poel, moerassige gronden mose 'slijk, modder'zijn moeilijk te scheiden.⁶³ Most is een plaats met veel poelen of met veel modder. Beemd 'hooiland'.

Beemd < banmade 'het gemeentelijke hooiland'. Beemden waren in tegenstelling tot maden al in de late middeleeuwen in particulier bezit: ze waren met sloten omgeven. Een betere verklaring zou zijn 'hooiland, waar alleen de eigenaar in gerechtigd was, dat voor

anderen verboden was'. Het hooi werd in juni gemaaid, soms nog een keer in augustus (de toemaat). Nadat het zwad gebroken was, werd het gekeerd en in oppers gezet. Als het regende werden de oppers weer uit elkaar gegooid en liet men het hooi opnieuw drogen. De beemden in Princenhage brachten relatief meer hooi op dan die in de zanddorpen in het zuiden van de Baronie. De beemden werden vrijwel niet bemest. Veel beemden waren zo weinig van bodem, dat ze met kar en wagen niet te begaan waren: het hooi moest dan op burries uit het land gedragen worden.

NEDERSTE BLOK - 1494 - HINGM343, S, 4

Drie bunder weyden: dat Nederste Bloc, in die Vriesdonc tusschen Jans van Boeymer erve oestwaert ende Peter Rams erve westwaert ende Gheertruden van Boeymer erve zuitwaert ende goeswijns van Boeymer, Rasensoens erve noortwaert.

Dit is die erfparste die jaarlijc vaker geveint
 van boeynd gart anno 1494
 1/ Andry geystlyc den heyligen gheest te vreden vryf
 vrieziken zeghe erfparste patermansman
 2/ h2 Dieris stouwdont nocht die pater outain iude
 kerken van vreden die jaarlijc op geynde is .i. kerst
 zeghe erfparste op ons vreden die lichteijde dat
 die buynde is veyder lichteijde myn of mers gheheken
 dat mederste bloc gheheken in die vriesdonc tusschen
 jans van boeymer vryf vrede oestwaert en peter
 rams vrede westwaert en gheertruden van boeymer
 vrede zuitwaert en goeswijns van boeymer vrede
 noortwaert en gheest die pater outain
 geveint te vreden die lichteijde met zeghe geynd
 lichteijde / anno 1494 die vrede die lichteijde
 3/ patermansman anno 1494
 geyndicht vrieziken erfparsten die paterlyc zeghe
 erfparste jaarlijc op geynt te vreden :
 4/ Cristoffel de geluesmak lichteijde die vrieziken zeghe
 5/ geyndicht lichteijde die paterlyc lichteijde vreden die vrede
 geyndicht die lichteijde in vrieziken zeghe
 6/ geyndicht die lichteijde die paterlyc lichteijde vreden die vrede
 geyndicht die lichteijde in vrieziken zeghe

SA, Hingman 343-S,
fol. 4 (1494).

Nederste 'laagst gelegen' of 'meest veraf gelegen'?

NEERLAND – 1517 – R424, 147

Stuck weyden: dNeerlant, een bunder.

Neer < neder 'laaggelegen'.

NIEUW BOS – 1640 – R724, F29

Heyvelt neffens het Nieuw Bosch, zuyt en west sHeeren Bosch.

Het Nieuw Bos was mogelijk een deel van het Mastbos, een latere uitbreiding.

NIEUWE MARK – 1601 – R718, 141

Inde Vriesdonck noortwaerts aende Nieuwe geschoten Merck aldaer.

Geschoten betekent gegraven. Dus een nieuwe, gegraven rivier. Met Marck zal hier de Weerijts bedoeld zijn. Zie volgend toponiem.

NIEUWE VAART – 1566 – R714, 93

totte nyeuwe vaert oft riviere van des voors. Myns gen. heeren wegen gegraven zynde comende vande oude Ruyseners watermolen. en midden door Jan Aernouts van de Vloet stuck beemden in de Saert. Jan Aernouts verk. Jan Back, rentmr, 19½ roeden erfs om de vaart aan te leggen.

Vaart is een water waarover gevaren kan worden, hier de Nieuwe Weerijts.

OoyBEEMD – 1668 – GP263, F103

De Ooybemt aen d 'Oude Molebrugh.

Ooy is waarschijnlijk identiek met uwe, ouwe 'alluviaal land', verband houdend met *ahwa 'water'.⁶⁴

OoySVEN – 1763 – R1069

Het Ooysvende Meeten, nevens den Weg.

OoySVEN – 1791 – R1091

Het Ooysvende.

Ooi in de zin van 'nat land langs een rivier'? Of ooi 'vrouwelijk schaap'? Misschien eerder corrupt voor Vischven? De vermeldingen komen uit de serie 'Verpachtingen voor den Heer', waarin een rentmeester afkomstig uit een ver verwijderd oord de namen corrupt kan hebben genoteerd.

OSSENWEIDE – 1750 – GP287, 355

Zeven gemet: de Osseweyde.

Weiland waarop speciaal ossen konden grazen. Ossen stelden minder hoge eisen dan melkkoaien: die moesten wel goed gras hebben, maar ossen konden oud, verhout gras eten, onkruid, distels etcetera.

OTTERWIEL – 1501 – R415, 298

Stuck weyden: den Otterwiel.

OTTERWIEL – 1501 – R415, F298

den Otterwiel.

OTTERWIEL – 1502 – R415, F364

Stuck weyden: den Otterwiel, 3/4 br, inde Vriesdonck neve des Goidshuys van Vredenberch erva suytwaerts en noortw, streckende westwaerts opte Laeck.

OTTERWIEL – 1541 – R446, 153V

den Otterwiel, halve bunder.

OTTERWIEL – 1541 – R446, F153V

Een halff bunder weyde: den Otterwiel, achter de hoeve des godshuys van Vredenberch.

OTTERWIEL – 1555 – R712, 63V

Stuck weyden: den Otterwiel, halve bunder.

Otters leven onder andere van vis, ze werden daarom door de mens sterk vervolgd, zowel met het geweer als met klemmen. Vroeger leefden er overal in de Baronie otters. De dieren eten vis, vogels en waterratten. De meest gegeten prooidieren van de otter zijn snoek, paling en kikkers. De otter werd gevangen met klemmen maar ook met speciale ottersperen. In de twintigste eeuw werden in Brabant nog otters gedood bijvoorbeeld te Goirle in 1917

en te Zundert in 1938 (meerdere exemplaren). Pas in 1954 werd de jacht in het gehele land verboden.⁶⁵ In 1988 stierf de soort in Nederland uit, maar men poogt een herintroductie. Het uitsterven heeft te maken met vervuiling van het water, toename van de recreatie, minder voedselaanbod etcetera. Het woord otter komt reeds in het jaar 830 voor.⁶⁶ Otter betekent 'het in het water levende dier'⁶⁷.

OUDE ANTWERPSE BAAN – 1723 – P129, F4

Omtrent den Leest in Vriesdonk inde Oude Bane na Antwerpen.

Brede weg van Breda naar Antwerpen. De Antwerpsebaan werd in 1672 omschreven als 'Een straet die men noemde de Antwerpse Baen, vermits de vendwagens daer langs reden, comende van Boeymeer, scheydende het Haagsche Bosch ende het Ginnekens Bosch van maelcanderen, GANG, 107, C. Door uitbreiding van het Mastbos werd de heerbaan naar Antwerpen verlegd naar de westzijde van het Mastbos. De Oude baan werd met bomen beplant 'ende welck gracht ende heerbaene bij vergrootinghe vant selve bosch ingegraven is soo als nogh bij de oude sporen, die alnu met boomen bewassen zijn soude connen werden gesien', 1672, GANG 107, A.

Zie ook onder Oude Antwerpsebaan, Overa.

OUDE MOLEN – 1627 – R722, 62V

Beemden ter plaetse: d 'Oude Molen omtrent de Houtbrugge.

OUDE MOLEN – 1763 – RH107, 258V

Een perceel bosch en heyde, halve bunder: de Oude Molen, suyt het Mastbos.

OUDE MOLENS – 1696 – R732, 116

Een perceel bosch en heyde: de Oude Molens, vier gemet.

Grond waar de watermolen ooit stond.

OUDE TURFVAART – 1697 – R732, 136

Saeylant omtrent de Oude Torfvaert.

OUDE WIEL – 1699 – P126, F317V

Beemden by Ruyseners watermolen aenden ouden Wiel tusschen beyde de bruggen, den Molendyck suyt, den Molenweel west, het nieuw Mercxken van den Watermolen noort.

Voormalig wiel bij de watermolen.

OVENAKKER – 1749 – RH280, 116V

Schaarhout opden Ovenacker, by de Hoeve van Vredenburg beschadigd door de inundatie van 1747-1748.

Akker gelegen bij de oven. Was het een vrijstaande oven, in een bakhuis?

PAANVELDEN, ACHTERSTE – 1916 – BREDANAAR35, 273

Een perceel bouwland: de Achterste Paanvelden, I 453, groot 83 are.

PAANVELDEN, VOORSTE – 1916 – BREDANAAR35, 173

Een perceel bouwland: de Voorste Paanvelden, I 454, groot 1,26 hectare.

Panen, kweekgras, vormden het lastigste onkruid voor de boeren omdat elk stukje wortelstok uit kon groeien tot een nieuwe plant.

PAARDENVELDEN – 1749 – RH280, 118

Schaarhout rontsom de Paardenvelden, op Vredenburg.

Velden waarop paarden konden weiden. Paarden stellen niet al te hoge eisen aan het gras. Het mag persé niet te mals en jong zijn, dat geeft spijsverteringsproblemen. Liever houtig en oud gras. Ook struiken en bomen (bast en bladeren) worden graag gegeten.

PAARDENWEIDE – 1905 – BREDANAAR24, NR. 150

Kavels rogge opde Paardenweide.

PADDEN – 1742 – GP272, 324

de Padden.

PADDEN – 1750 – GP287, 356

Twee gemet tegens de Padden.

Pad, het dier? Of een voetpad?

PADDEVOORDEN – 1620 – GP260, F24

Goris Ghijsbrecht Stickers lant: de Paddenvoorde.

PADDEVOORDEN – 1636 – GP261, 2V

Lant: de Paddevoorden.

PADDEVOORDEN – 1668 – GP261, 79

Paddevoorden.

PADDEVOORDEN – 1733 – RH100, 180V

Een perceel weijden, twee gemet: de Paddevooren (17 ½ stuivers Gageldoncx chyns, voorts vrij).

PADDEVOORDEN – 1742 – GP272, F32

Drie gemet: de Paddevooren.

PADDEVOORDEN – 1750 – GP287, 1400

Drie gemet: de Paddevooren.

PADDEVOORDEN – 1774 – RH109, 149V

Een perceel weyde: de Paddevooren, zuid de gebuurstraat (belast met 17 stuivers acht penningen Gageldonckse cijns).

Perceel land gelegen bij een voorde waar een voetpad doorheen liep.

PADDEVOREN – 1742 – GP272, 32

Drie gemet: de Paddevooren.

PADDEVOREN – 1784 – RH111, 151

Een perceel weyde: de Paddevooren, twee gemet (17 stuivers acht penningen Gageldonck chyns).

Zie Paddevoorden.

PAPENMUTSHEKKEN – 1844 – P454, F33

De Bouvigneschedreef, loopende van het Bouvignesche tot het Papenmutshekken, beplant met 751 beuken van 41 tot 50 jaar.

Zie onder Overa, Papenmuts.

PATERSSTEEKE – 1672 – GANG 106

Welcke oude heerbaen was loopende neffens de gracht aende westzijde van t Mastbosch ende laetende aende westzijde van de selve baen leggen seecker erff genaemt Peeter Paters Steken met verscheyde andere heyvelden. Ende het bosch genoempt Pieter Paters steken aende westzijde.

PATERSSTEEKE – 1742 – R1056

De perken: Patersteeken, de papemuts, den Huysacker en de gragt aan den hoff, bogaert en Haselaar.

PATERSSTEEKE – 1844 – P454, F16

De Meeten...noord de Overasche dreef, de papemuts en Paterstedeken, zuid de heldreef.

PATERSSTEEKE – 1763 – RH107, 270

Een perceel bos: het Paeters steedeken, tien gemet in t Mastbos, rondsom t gemelde Bosch.

Voormalig bezit van Pieter Paters. Lag op de grens van Ginneken en Hage.⁶⁸

PATERSVELDEN – 1582 – R486, 3

Patersvelden.

PATERSVELDEN – 1646 – RH274, 6V

Drye perceel tot Boeijmer: de Patersvelden (leen).

Veld van paters, bijvoorbeeld Jezuïeten of van de familie Paters?

PATERSWEIDE – 1749 – RH280, 117

Hout ronsomme de Patersweyde, op de Hoeve van Vredenburg.

PATERSWEI – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: de Geer Paterswei, 0,74 hectare.

PATERSWEI, ACHTERSTE – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: de achterste Paterswei, 1,12 hectare.

PATERSWEI, MIDDELSTE – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: de Middelste Paterswei 0,81 hectare.

Weiland afkomstig van de familie Paters. Vergelijk Cornelis Goris Backers alias Paters, 1634, P124, fol. 24v.

PERENAKKER – 1812

Drie perceel zaailand: de Tuinakker, Peerenakker en Achterste Boomgaard, by Vredenburg (Affiches, Annonces et avis de Breda, nr. 1).

Bouwland van Peter, Peer of een familie Peren.

PERK, GROOT – 1742 – R1056

Het Groot- of Middelperk.

PETRONELLAWEIDE – 1916 – BREDANAAR35, 273

Een perceel bouwland: de Petronellaweide, l 408, 406, groot 1,29 hectare.

PILATUSHUISKE – 1549 – R454, 26v

Pilatushuysken.

PILATUSHUISJE – 1556 – R461, F73

Stuck beemden over Gampel tegens Pylatus huysken over, oostwaerts aende Merck.

Huis van een persoon met de bijnaam Pilatus.

PLANTAGE – 1723 – P129, F19

De plantagie van Boeymer.

Plantage, plantagie 'aanplant van jonge bomen', dienend om later uitgeplant te worden in een bos. Bij het Mastbos en het Liesbos lagen van dergelijke plantagies.

POLDER VAN BOEIMEER – 1689 – GP1645, F116v

Jan Peter Gysbrecht Oomen, dijkgraaf van den Polder van Boeymeer, verklaart dat de polder een schuld heeft. Om die te voldoen besluiten de schepenen om een omslag van 15 stuivers per gemet goed te keuren.

In 1756 zette men een omslag van negen stuivers per gemet om de kosten voor het maken van een stenen sluis te kunnen compenseren; in totaal 118 gulden Settinghe en omslagh. over den Polder van Boeymer, Vriesdoncq, alle ghelegghen tusschen de twee Rivieren de Merck ende de Weireyse, GP1285.

Poldermeesters van Boeimeer waren onder andere:

1649-1654 Cornelis Jan Peeter Eskens.

1654-1670 Goris Peeter Hoijmans.

1670-1684 Joost Peeter Adriaen Jaspers.

1684-1692 Jan Peeter Gijsbrecht Oomen.

1692-1729 Hendrick Jan Grauwman.

1756-1769 Voogd van het kind van Adriaan Nooren.

1769-1782 Maria van der Veeke, weduwe Marynis Christianen.

1781-1800- Jan Peeter Nooyen, erfgenamen van Corn. Verdaasdonk.

POLDER VAN VRIESDONK – 1737 – GP1649, F4

De heer Guillielmus Vuegs is aangesteld ende geadmitteert als dijkgraaf vanden Polder van Vriesdonck, ende heeft ten dien eynde den gewoonlijken eedt gedaen in handen van den Heer Schout, Mr. Lubertus Stuerman.

In 1583 werd een ordonnantie voor de Polder van Vriesdonk opgesteld, GP1275 (nu P400, 1288).

Het halen van aarde om de dijk te onderhouden moest gebeuren 'te naeste velde ende ter minste schade'en men mocht de aarde een spit diep uitsteken. De eigenaar van de grond kreeg per uitgestoken roede zes stuivers. De grond mocht niet gestoken worden binnen tien voet van de 'teen' van de dijk. De gaten in de dijk moesten voor half maart gerepareerd zijn. Als er gegoeden zijn die hun land alleen kunnen bereiken door een gat in de dijk te maken, moeten zij dat gat binnen twee of drie dagen nadat zij het gemaakt hebben, weer dichtmaken. De dijkgraven of poldermeesters moeten goed toezicht houden op de sluizen in de Boeimeerseweg. Er zullen steeds twee dijkgraven moeten zijn. Zij moeten gekozen worden uit de lieden die gegoed zijn in de polder (of er huurland hebben). De ene dijkgraaf moet de rekening houden. De rekening moet verantwoord worden voor schepenen van Breda of voor de gegoeden van de polder en dat in de meimaand. Voor 1583-1584 zijn benoemd als poldermeesters: Jan Denys en Jan van der Vloet.

In 1649 werd een brug over de Zaarmark gelegd en de sluis gerepareerd. voor het laatste werd een eiken plank aangekocht 'tot de vloydeure in de steenen sluyse' en verder werd er 'dryffwerck ende most om den selven dicht te maken' aangeschaft, GP1276. Most zal mos zijn.

POLDERTJE – 1836 – N6403, 52

Een perceel weide: het Poldertje, een bunder, 29 roeden.

PRASERSAKKER – 1742 – GP272, 368

Twee gemet in de Vriesdongen: Prasersacker.

Prasers is een familienaam. Tegenwoordig in Noord-Brabant uitgestorven.

RABATSPAD – 1742 – R1056

Schaarhout staande op de landerijen van de cleyn Hoeve van Boeverijen aan de noortsyde van den Rabatspadt, tusschen denselven padt en de nieuwe dreeff van de Ginnekense Brugge na het Mastbosch en Boeymeer.

RABATSPAD – 1748 – R1059

Rabatspad.

RABATSPAD – 1797 – R1097

De kleijne hoeve van Boeverijen, aan de oostzijde van het Rabatspad en nieuwe dreef van de Ginnekse brug na het Mastbosch en Boeymeer.

Rabat kan onder andere betekenen 'sluitboom slagboom'.⁶⁹ Dan een pad afgesloten met een slagboom. Mogelijk hebben we hier echter al de 'moderne' betekenis van 'bed', zoals dat in de bosbouw bekend is.

RECHTE STRAAT – 1494 – HINGM343, 3

Rechte strate.

RECHTE STRAAT – 1634 – P124, F91

Inslachs in de Rechte Straete; inde Rechte straete van Boymer voor tClooster aldaer.

RECHTE STRAAT – 1723 – P129, F20V

Halve bunder inslags inde Regte straate. 164 ½ roeden inslags inde Regte straate van Boeijmer.

Deze straat lag aan de westzijde van de Mark. Aan de oostzijde van de Mark, onder Ulvenhout en Strijbeek was ook een Rechte Straat bekend, evenals te Turnhout (1550), Minderhout (1467) en Hoogstraten (1455).⁷⁰ Ook in Riel wordt in 1613 een Rechtestrate genoemd, R820, fol. 70v. Recht heeft waarschijnlijk geen betrekking op het tracé van de weg, maar op het van rechtswege verplichte karakter om deze weg te volgen (ter voorkoming van tolontduiking). In de keuren van Turnhout (1550) wordt bepaald dat de schapen niet door een akkerstraat gestouwd mogen worden, maar door 'die gerechtighe heerstraet'.⁷¹ Een Rechtestraat zou gelijk staan met de Heerstraat, de belangrijkste doorgaande weg.⁷²

REEP – 1510 – R419, 189

Stuck erfs onder lant en weyde, negen lopensaet: den Reep omtrent de watermolen geh. Ruyseners watermolen neven de weghereyse op deen side (heeren chyns drie stuivers min een half ort).

REEP – 1547 – R710, F74V

Stuck erfs: den Reep, negen lopensaet onder landt en weyde, inde Molenstrate buyten sRuyseners watermolen neven de Weghereyse op deen zyde.

REEP – 1573 – R715, F95

Over de Zaedmarck inde Vriesdonck, westwaerts aen zeker stuk weyden: de Reep.

REEP – 1597 – R718, 21

Stuck erffs: den Reep, onder lant en weijde, een bunder omtrent de Oude Molenbrugge, oostwaerts aende Weeghrejse, westwaerts aen 's heeren strate.

REEP – 1599 – R718, 96

Heylwich en Cathelyn Pr. W. Jans verk. Anthonis Adr. Denijs Hecx hon deel in een hoffstadt, negen lopensaet, daarvan de huijsinge daerop gestaen hebbende geruineert syn: den Reep.

REEP – 1627 – R722, 82

Erfgen. Henr. Montens onderpand: 2/3 van de hoffstede.: den Reep, drie bunder, inde Vriesdonck.

REEP – 1634 – P124, F39

negen lopensaet landts opde Weechreyse aenden waetermolen: den Reep, streckende lancx de Weechreyse suyt.

REEP – 1634 – R723, 85

Geerit Huijbrechts de wijse, Anneke, syn suster en Marie, suster verk. Symon Anth. Bruyn Geerits de geheele hoffstede: den Reep, 3½ bunder In Vriesdonck.

REEP – 1667 – R727, 137V

Een perceel lants en weyde: den Reep, zes gemet, noort den Molenwech.

REEP – 1668 – GP263, 161

Reep.

REEP – 1684 – R730, 73V

Zeven gemet soo saej als weijlant: den Reep, inde Vriesdoncq, westwaerts aen sHeeren straet.

REEP – 1699 – P126, F171

Negen Loop landts opde Weghrejse daer den watermolen eertijts op gestaen heeft: den Reep, streckende langhs de Wechrejse suyt.

REEP – 1723 – P129, F4V

Beemden opde Vloet in Vriesdonk, den Reep oost.

REEP – 1729 – R585, F139

Twee parceeltjens wey ofte hoylant het eene: den Reep, een bunder, het andere twee gemet.

REEP – 1732 – RH100, 154

Drie perceel zoo weij als hooijlant aan malkanderen aende Turffvaart, waarvan het eene genaamt is den Reep, samen twee bunder, twee gemet.

REEP – 1739 – R1054

Den Reep ende Willige pooten. aan de oostzijde van de Dreeve van Boeveryen.

REEP – 1746 – R1058

Het schaarhout van den Reep ofte lange smalle perck genaamt Huybregts Bosch.

REEP – 1750 – GP287, 136

Drie gemet aan de huysinge: den Reep, aan den Waterstap.

REEP – 1788 – RH112, 60v

Een perceel zaay en weyland: de Reep (een stuiver, zeven duyt heeren chyns).

REEP – 1930 – DE BOER 27,, NR. 51

Hoveniersland op Boeimeer: de Reep E 167.

Reep is een vormaanduiding voor een lang en smal perceel. Op dit stuk grond stond ooit de watermolen. Vergelijk : een reepken oft stucxken lants. dewelck van den Molendijck afgemeten zal worden, R717, fol. 156v.

REGENBEEMD – 1522 – R429, F40

Eenen beemd: den Reghenbeemd tegens de Steenbrugpoorte over, wordt verhuurd door de rentmeester van de kapel van St. Jan binnen Breda voor vier jaar voor 21 Rijns gulden per jaar. Huurders mogen deze maar eens per jaar hooien en moeten de dijken en 'ryoelen' onderhouden. Zij mogen indien nodig sluizen leggen.

REGENBEEMD – 1676 – RH133, F98v

In de jaren 1632, 1633 en 1634 hebben de kinderen en weduwe van Henrick Goos Wouters van Loon in huur gehad 'eenen block hoijlants ende erffnisse: den Regenbeemt, vier gemet, toecoomende den Gasthuijse binnen Breda, gelegen tot Boijmer, doch onder de stadt Breda, door den oirloge ende toesetten der sluijsen binnen Breda tselve velt geduerende die selve jaeren, emmers des somerdays geduerich is onder d' water geweest, sulcx dat sy requiranten t' selve niet hebben connen gebruijcken, oft int minst daer egeen profyt van hebben gehad oft connen genieten, uutgesondert het ierste jaer, wanneer dieselve wel ietwes, doch van weijnigen weerde mochten hebben genoten, ende tot stroyssel ender anderssints gebruijckt'.

REGENBEEMD – 1864 – GASTHUIS

Den Regenbeemd.

Beemd die bij regen onder water liep? Het toponiem kwam ook voor in Breda en verder te Veghel, waar in 1368 den Reghenbeemt genoemd wordt, terwijl onder Aarle-Rixtel in 1447 de Reghenborch wordt vermeld.⁷³ In Hooge Mierde komt het toponiem Regenschot voor.⁷⁴ Bach schrijft: 'In Drabenderhöhe gibt es ein Regen-wieschen; Man glaubt, dasz bei dessen Mahd jedes Jahr Regenschauer einsetzen, die die Heuernte verhindern oder vernichten'.⁷⁵ Dan hebben we dus te maken met een bijgeloof verbonden met het maaien van deze beemd. Maar hoe zit het dan met Regenburg te Aarle-Rixtel?

Een andere, minder waarschijnlijke, verklaring gaat er van uit van regen een bijvorm zou zijn bij reen 'verhoogde zoom, grens'.⁷⁶ Dan zouden we aan moeten nemen dat regen een hypercorrecte vorm bij reen is en dat lijkt niet erg voor de hand liggend.

ROUWE KROCHTEN – 1619 – R720, 222

Erffs onder weyde en bosch in de Rouwe Crochten.

Een krocht is een niet afgegraven tussenveld in een veenderij, hier ruig begroeid met struiken, riet en dergelijke.

RUISSENAERSSTEDE, OUDE – 1501 – R415, F311

Opte Oude Ruyseners stede.

RUISSENAARS GROTE WINDMOLEN – 1513 – R420, F64

Ruyseners groote Wyndtmolen.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1415 – G, F40

sRucenaers watermolen.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1501 – R415, F311

Gerit de Ruysener verkoopt Adr. van Bruheze, rentmeester van Engelbr. van Nassau (die al de helft van het gewin vanden gemale toekomst) syn gerechtigheyt int gehoeft geh. die Vriesdonck, diemen noempt des Ruyseners Watermolen in alre manieren en met alle synre toebeh. gelyc die Geraert, Heere van Rassengem, van Dyest, van Lyedekercke met Jouffr. Adelsen, synre wettige geselline als gerechtige vrouwe en oir vanden lande van Breda inden jare 1321, des dinxtdages na ste. Bavendach Janne den Ruysenair en syn nacomelingen de voirs. molen uytgegeven hebben. Jan Aert Ruyseners is op de molen gedeeld volgens akte 1494, 24 november en Gerit is er op gedeeld volgens akte van 1495, 10 december tegen J. J. Ruyseners. Belast de molen met: zes sester aan de Heer van Breda; drie sester aen Lambr. Ruyseners; drie sester aen Dyerwyf Aert Ruyseners; een veertel aen Cornelia Thielendr.; vijf lopen aende H. Geest van de Haghe, twee lopen mouts den hogen outaer van Merckendael; drie Rijns-gulden 7½ stuivers Willem Adr. Steven Peters; zestien stuivers 4 ½ oirt aen het Capittel en de Capellanen.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1503 – R416, F94

Adr. Van Bruheze, rentmeester ons gen. Heeren van Nassouw verk. Jan Lambr. Ruyseners syn gerechtigheyt van der watermolen, gelyc Gerit de Ruysener aen de heer van Nassau in 1501 verkocht heeft.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1505 – R416, F237V

Jan Lambrecht Ruyseners verk. Jan Mathysen van Ekeren een rente uit tsRuyseners watermolen jaerlycx op sinte gertruydendach.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1509 – R418, F101

De Berckheyninge, ontr. de watermolen geheyten Ruyseners watermolen, neven Aerde en Kathelyne Gerit Ruyseners dochteren erve oostwaerts.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1510 – R419, 177

Jacop Gheryt Ruyseners watermolen: Ruyseners watermolen, overeenkomst met Marcelis J. Ruyseners met synre wyndtmolen (Marcelis betaelt dertig gulden aen Jacop, als hy overlast is van corene of by gebreke van wynde sal hy ierst aen Jacoppe versuecken om hem te helpen en syn coren te malen).

RUISENAARSWATERMOLEN – 1563 – R713, F286

Adriaen Opeter wylen Adr. de Bruijn en Lucie Anthonis Mercelis Ruyseners en Adriaen, Anthonis en Lysken Adriaen J. Jans, molener, ombejaerder kynderen verkopen de Prince van Oraengie sRuyseners watermolen (met opgave van zeer veel erfpachten gaande uit de molen).

RUISENAARSWATERMOLEN – 1581 – R484, 12

Jan Mercelis Ruysenaers en andere kopen de watermolen, schuere metter drifte ende toebeh. die hij opgewonnen heeft voor 27 zester, drie veerdel en 1 2/6 lopen rogs en twee lopen mouts met twaalf Rijngulden, twee stuivers, anderhalf ort, eensdeels erfelyck ende eensdeels ter quitinge (de molen is van den Prince van Aurangien).

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1634 – P124, F13

Landt tegenover dOude Ruysenaers waetermolen, gelegen opden Hoeck.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1634 – P124, F70V

Beempden by Ruysenaers watermolen aenden Ouden Wiel.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1723 – P129, F4

Halve bunder by Ruijsenaers watermolen, de Oude Antwerpse Baan west en noort.

De familie Ruissenaars was al in het begin van de vijftiende eeuw in het bezit van de watermolen en zou dit eeuwenlang blijven. Ook bezat zij een windmolen.

In 1534 was de helft van de watermolen in bezit van Jan Mercelis Ruyseners des Jongen en de andere helft van Adriaen de Bruyn. Op 5 november 1530 waren twee vette varkens van Ruyseners verdrinken 'mits den grooten vloet' en ook was er een paard van hem onder de molen 'bedorven'. Dat paard was wel 35 of 36 gulden waard. Adriaen de Bruyn werd ziek en het gerucht ging dat hij de pest had. Hij overleed aan deze ziekte. De molen stond toen lang stil omdat niemand naar de molen 'derde' komen en de molen verloor 'calanten', R804, fol. 8, 8v.

Zie over de geschiedenis van deze molen Leenders.⁷⁷ De molen zou in 1563 afgebroken zijn, maar er zijn toch vermeldingen tot in de achttiende eeuw van deze molen. Deze komen echter vooral uit de cijnsboeken van de domeinen, die zeer conservatief zijn.

In de late Middeleeuwen wemelde het in de Baronie, evenals in geheel West-Europa van de watermolens. Zo bezat de abdij van Saint Wandrille in Normandië in het jaar 787 meer dan 63 watermolens, de abdij van Saint-Germain-des-Prés rond 830 meer dan 85 watermolens en de abdij van Prüm in de Eifel meer dan vijftig exemplaren.⁷⁸ De windmolen kwam vanaf de dertiende eeuw op. De oorzaak van het verdwijnen van de watermolens is niet erg duidelijk: strengere winters (de Kleine IJstijd, 1450-1850), waardoor ze maanden buiten gebruik waren?

RUISSENAARSWINDMOLEN – 1415 – G, F8

Ruceneers groet wyntmolen.

RUISSENAARSWINDMOLEN – 1500 – R415, F161

Jan Jan Ruysenaers verk. zes veertel uyt de groter wyndmolen geh. Ruyseners wyndmolen, gestaen beneden den Haighdyck onder de vyerschare van de Hage.

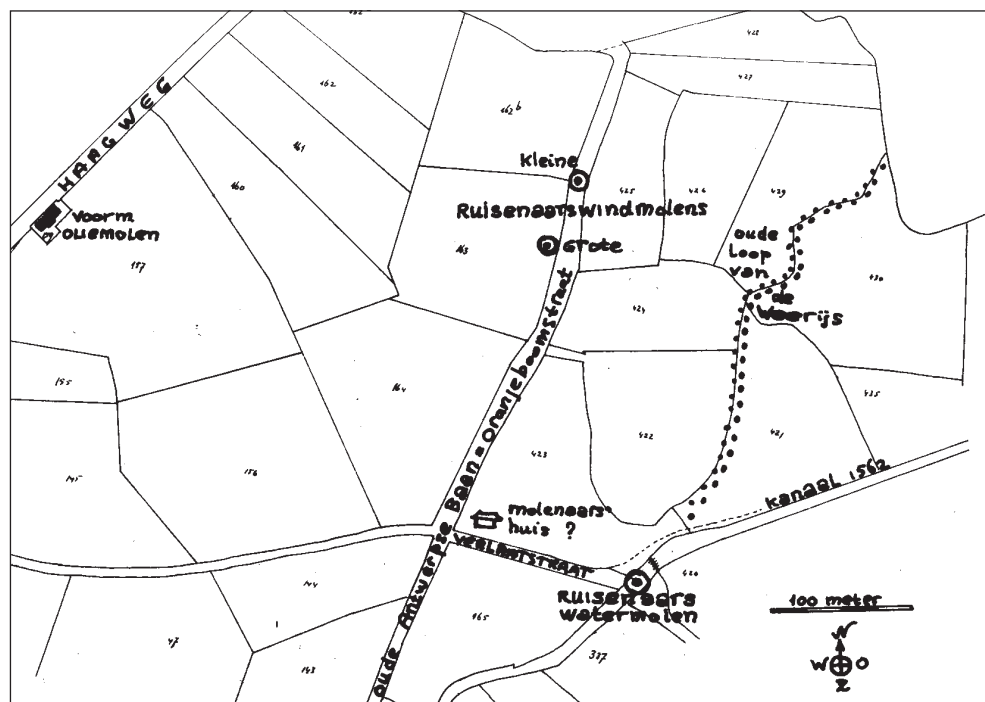
Jan die Ruysener Jans sone sal mogen steken tamelic en mogelic tot syne molenwerve eerde
tusschen beyde de wege om den werf van des Ruyseners wyndmolen, den selven Jan nu
tertyt toebehorende, te onderhouden en sal oic behouden syn opslach van messe.

De toesiender van de kinderen van J. J. Ruyseners verk. Jan Lambrecht Ruyseners de helft van sRuyseners Wyndtmolen buyten sinte Mertenspoorte.

Den Honsbeempt, tegen Ruysenaers wyntmolen over, comende aende weechreyse oost.

Adriaen Anth. Corn. Claessen, daer moeder aff was Jenneken Jan Ruyseners verk. Corn. J. Ruyseners, nat. zoon: de helft in en aende Wyndtmolen: de groote sRuyseners wyndtmolen. daer aff myn Gen. Heere den Prince van Aurangien als Heere van Breda deen helft van den gemale toebehoort.

Er bestond ook een Kleine Ruissenaarswindmolen, die eveneens reeds in 1310 vermeld wordt. In 1458 werd deze Kleine Molen verkocht aan Dirk Petersoon de Moelner, waardoor de molen later ook wel Dirksmolen werd genoemd. Volgens een post in het cijnsboek van het Kapittel zou de molen reeds in 1308 bestaan moeten hebben: in dat jaar wordt lant by Ruyseners wyntmolen vermeld volgens een schepen brief van 1308 op sinte thomas apposteldach, ND 8974, fol. 346v.

Ruissenaars wind-en
watermolen. K. Leenders.

RUT – 1307 – DILLO⁸⁰, 1208

Rote.

RUT – 1737 – RH101, 148V

Een gemet saayland: het Reut, zuytwaerts sheeren Baan.

Rut, ruet, reut, reuth, rot, rode 'plaats waar bos gerooid is'. Blijkbaar stond hier een bos, mogelijk een eiken-berkenbos, zoals overal op de arme zandgronden.

RIJSBERGSEPAD – 1844 – P454, F46, 47

De geer, noort en west de Rijsbergsche Pad, oost de Zevenlindendreef; de heivelden, noort het Visven, zuid en oost de Rijsbergsche Pad.

Voetpad naar Rijsbergen, het Eeuwig Laantje in het Mastbos.

SCHANS – 1634 – ND1205, 66

tVelt tegensover den Molenwerff van Gampel aende brugge aldaer gaende naer Boymer, alsoo int selve velt een schanse geleet is en alsoo t' ongebruyck gemaekt.

Een schans als onderdeel van de verdedigingswerken van de stad Breda.

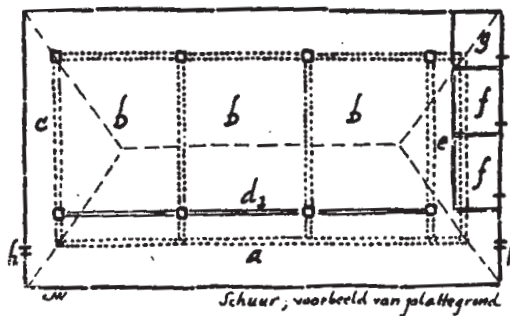
SCHOUTENAKKER – 1749 – RH280, 118

Schoutenakker, op de hoeve van Vredenburg.

SCHOUTENAKKER – 1789 – RH112, 104V

Negen gemet zaayland: Schouten Akker, in drie percelen (1 3/4 bunder, 37 roeden en nog vijf lopensaet is smalleen onder Breda).

Schout kan een beroepsnaam maar ook een familienaam zijn. Vergelijk Adriaen Huybrechts Schouth, 1636, GP261, fol. 147; Huybrecht Adriaenssen alias Hoog Schouth, 1636, GAP261, fol. 46; Adriaen Gijsbrechts alias Schouth, 1620, GAP260, fol. 54v.

SCHROEVERSAKKER – 1812 – AFFICHES, ANNONCES ET AVIS DE BREDA

Een perceel zaailand: Schroeversakker, 4½ gem, behorend bij Vredenburg.

In 1947 woonden de laatste drie naamdragers Schroevers in Bergen-op-Zoom.⁸¹

- a. dorsvloer, of vloer.
 - b. gebint.
 - c. uilaard (thans, d.i. 1944, meestal afgeschaft).
 - d. pui.
 - e. kafkot
 - f. paardestal
 - g. kalverkot
 - h. schuurdeur.
 - i. schuurdeurke.
- } waarboven het zolderke.

SCHUURAKKER – 1578 – R482, F92

Den Schueracker bij de hoeve van Vredenberch, negen lopensaet.

SCHUURAKKER – 1749 – RH280, 117V

Schaarhout rontsom den Schuur Akker opde Groote Hoeve.

Akker gelegen bij de schuur van Vredenberg.

SLEEBOS – 1621 – ND8414, F65V

D 'Oude Molen oft Sleebosch, drie bunder, twintig roeden, wesende een onnut mager velt liggende tegensover t Clooster van Boeijmer, om te weijden oft te hoeijen.

SLEEBOS 1634 – ND1205, 65V

d Oude Molen ofte Sleebosch, drie bunder, twintig roeden, wesende een onnut maeger velt gelegen tegensover t Clooster van Boymer.

SLEEBOS – 1646 – R724, 239

by 't Sleebosch.

SLEEBOS – 1652 – R725, 74

Weyden west 't Sleebosch.

SLEEBOS – 1663 – R726, 247

Syne Hoocheyts Sleebosch.

SLEEBOS – 1732 – RH100, 149

Twee gemet lant en bosch: het Sleebosch, westwaerts den heer en baron, belast met negen stuivers Gageldonqse chyns en voorts vrije.

SLEEBOS – 1741 – R1055

Verpachting van land: de Oude Mooolewerf of Sleebosch, drie bunder, twintig roeden tegens over daar het klooster van Boeijmeer eerst gestaan heeft.

SLEEBOS – 1818 – P32

Het Sleebosch, beplant met schaarhout, vijf bunder.

SLEEBOS – 1819 – P29, F3V

Een schaarbosch: het Sleebosch, op Boeymeer, vijf bunder.

SLEEBOSSEN – 1818 – P32

Schaerbos: de Sleebossen, vijf bunder.

SLEEBOSSEN – 1819 – P29, F20

Schaarbosch: de Sleebosschen op Boeymeer.

SLEEBOSSEN – 1843 – NN34, 57

Een perceel schaarbosch: de Sleebosschen, twee bunder, 77 roeden; een perceel schaarbosch: de Sleebosschen, twee bunder, 24 roeden (J 314, 367).

SLEEBOS – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: den Huisakker, Nieuwe Akker en het Sleebosch, 2,6 hectare.

Bos van Sleedoorn, *Prunus spinosa*. Sleedoorns zijn struiken van enkele meters hoog. Zij breiden zich door opslag sterk uit en een heg of bosje van sleedoorns is daardoor moeilijk uit te

roeien omdat eroveral nieuwe scheuten opschieten. De bessen zijn bijzonder wrang (wilde pruimen) en kunnen alleen gegeten worden na nachtvorst. Van de takken maakte men wel eens eggen (er zitten grote doorns aan, die de grond open kunnen trekken). In Heggen kan de sleedoorn goed zorgen voor veekering. Als struik voor bossen werd hij nooit aangeplant.

Sleebos 'bos van sleedoorn'. In dat bos kunnen nog allerlei andere struiken gegroeid hebben, zoals gagel, vuilboom, rozen, bramen etcetera. De naam sleedoorn komt in 1225 voor het eerst voor.⁸²

SLEEPBOS – 1914 – BREDANAAR33, 162

Kavels rogge op den Kleinen Knoestenakker op Sleepbosch.

Ontstaan uit Sleebos.

SLUIS – 1742 – GP272, 80V

2½ gemet op den Mercktkant: het Sluijs.

SLUIS – 1750 – GP287, 57V

2½ gemet op den Mercktkant: het Sluys.

SLUISKE – 1668 – GP263, 145V

Het Sluijsken.

SLUISKE – 1720 – RH96, 117V

Een perceel weylant: het Sluijsken, twee gemet, oostwaerts de Ginnekse Vaart.

SLUISKE – 1729 – R585, F138V

Een perceel weylant: het Sluysken, met stucxke lant, 2½ gemet, oostwaerts de Ginnekse Vaert, noortwaerts de sluys daer het water gelost wert.

SLUISKE – 1732 – RH100, 153

een perceel weylant: het Sluijsken, met een stuckie lant daar bij en aan gelegen, 2½ gemet, oostwaerts de Ginnekse Vaert, noortwaerts de sluijs daar het water gelost wert.

SLUISKE – 1733 – RH101, F20V

Een perceel weylant: het Sluijske, noortwaerts de Sluys.

Sleedoorn, *Prunus spinosa*.

Het vormen van de stenen bij een steenoven.

SLUISKE – 1748 – RH280, 49V

Een perceel weyland: het Sluyske met land, 2½ gemet, oost de Ginnekense Vaert, noort de Sluys daer het waeter gelost word.

SLUISKEN – 1668 – GP263, 65

Op de Merckcandt: 't Sluijsken, 2½ gemet.

Perceel genoemd naar een sluis waardoor water in de Mark werd gelaten. In 1670 wordt timmerman Andries Backx betaald voor werk aan de sluis: ter zake van verdient arbeidsloon mitsgaders levering van sperren, deelen, planken en nagels veertien gulden een stuiver, GP 1278. Enkele jaren eerder, in 1649, was er een stenen sluis gerepareerd; er werd een vloydeur en een vloygebint gemaakt, GP1276.

SPIE – 1836 – N 6403, 52

Een perceel weide: de Spie, tegen de Mark, een bunder, 72 roeden.

Een spie is een driehoekig perceel.

STEENOVEN – 1731 – RH100, 125

Een perceel weijde op Boijmeer bij Steenhoven.

STEENOVEN – 1762 – RH107, 201

By Steenhoven.

STEENOVEN – 1770 – RH108, 188

Op Steenhove.

Een schoolmeester uit Gilze beschreef een negentiende-eeuwse steenoven: 'Wij gingen, zoodra onze bezigheden zulks toelieten, naar de plaats, waar de rook opsteeg, en vonden daar eene ontzagchlijke menigte steenen, tot eenen langwerpig-vierkanten hoop zamengetast, welk men een steenoven noemt; en hierin werd door drie openingen aan de grond, monden geheeten, vrij hevig gestookt. Het was hier zoo geweldig heet, dat wij ons niet lang zouden opgehouden hebben, indien niet een gesprek met den eigenaar des steenovens gelegenheid had aangeboden, om met de werkzaamheden tot het steenbakken behoorende, nader bekend te worden. Zooveel ik onthouden heb, komen dezelve hierop neder. Men graaft het leem, dat men zal bezigen, uit putten, twee of drie ellen (=meter) diep, en maakt het door begieten met water, slaan, trappen, enz. week. Dan brengt men het met de handen in vierkante bakjes en geeft daaraan den vorm eens steens. Dit noemt men steenvormen, of enkel: vormen, en wordt gewoonlijk door drie personen verrigt; één, die het leem in het vierkante bakje doet en glad afstrijkt; een ander, die het bakje zuiver houdt, en met zand bestrooit; en een derde die de gevormde steenen wegdraagt, wordende dit alles met eene ongeloofelijke vlugheid verrigt. Deze steenen, nu nog week zijnde, blijven eenigen tijd in de zon ter drooging liggen, waarna men dezelve, meerder stevigheid bekomen hebbende, in een daartoe vervaardigd hok zoodanig op elkander stapelt, dat zij, voor den regen bevei-

ligd, door wind en zonneschijn verder uitdroogen kunnen. Vervolgens worden deze tot een vierkanten hoop getast, welken men, zoo als ik daar even zeide, een steenoven noemt, en zoo lang gestookt, tot zij een behoorlijke hardheid hebben verkregen. Bijna elk jaar, zoo vernamen wij, wordt hier, nu eens door deze en dan door gene personen, die, tot een of ander metselwerk, eene hoeveelheid steenen nodig hebben, één of meer steenovens gestookt'.⁸³

TER STAKELE – 1634 – P124, F76

tBeempdeken ter Stakele neven de Vaert achter de huysinge van de Manhuys.

Staak plus verkleiningsuffix –el. Dus een kleine staak? Of staak plus lo, een bos op hoge zandgrond bestaande uit staken, afgehakte stammen of bij een staak gelegen? Stake betekent in het Middelnederlands onder andere Stok, grenspaal, stam, tronk, stronk.⁸⁴

TICHELEN – 1762 – RH107, 202

Weylant en heyde inde Tichelen byt Mastbos, west en noort de rivier de Weereys.

Tichel 'tegel, dakpan'. Was het een plaats waar tegels gebakken werden of lagen er restanten van Romeinse tegels? Vergelijk Tichelt onder Rijsbergen waar veel Romeinse archeologica zijn gevonden. Maar de eenmalige en late vermeldingen pleiten in dit geval eerder voor de verklaring van tegelbakkerij.

TINNEVELD, EERSTE – 1753 – RH280, 180V

Drie gemet saeyland: het Eerste Tyennevelt, west Manhuysvelt.

Tinnenveld is een familienaam.⁸⁵ Maar hier vermoedelijk foutief voor Eerste Jenneveld.

TORENDREEF – 1773 – RH142, F286V

De dreven op de hoeven van Vredenberg zijn in 1772-1773 bepaalt op 24 voeten breed, de eene genaamd de Molendreeff en de andere de Toorndreef, beyde uyt de groote Dreeff van Vreedenburgh met twee hekkens uytlopende. Deze dreeff was de kortste weg voor de landerijen van de Prins van Oranje en voor die van Cornelis Verdaasdonk en Frans Leyten.

Dreef lopende naar de toren van Breda? Nee, geen enkele van de Boeimeerse dreven loopt recht naar deze toren of die van Princenhage of Ginneken.

TRANCHE – 1756 – R1064

11^e cavel schaarhout: de zuidzijde aan de Nieuwe Dreef genaemt de Tranchee, beginnend aan het Haagse Hekken en strekkende oostwaerts tot het Ginnekense Hekken.

TRANCHE – 1763 – R1069

Het Haagse bosch aan de zuidzijde van de Nieuwe dreef: de Tranchee, strekkende van het Haagse tot aan het Ginnekse hekken.

TRANCHE – 1769 – R1073

Een nieuwe dreef aan de suydsijde van deselve genaemt de Thranchee, beginnend aan 't Haagse hekken en strekkende oostwaerts tot het Ginneke hekke.

TRANCHE – 1797 – R1097

Het Haagsche bosch aan de zuidzijde van de Nieuwe Dreeff genaamd de Tranchee.

Tranchee 'loopgraaf, greppel', ook 'doorsnijding'. Rond 1625 vroeg de boswachter van het Mastbos Jacob Gielissen om 'seeckere trencheen ofte wercken vant Beleghe van Breda' te mogen slechten en daarna te kunnen gebruiken als bouwgrond.

TRANCHEDREEF – 1844 – P454, F21, 37

Het Montensbosch, noort de weg van Princenhage naar Ginneken, zuid de Trancheedreef; De Tranchedreef, loopende van Ginnekense tot het Haagsche Hekken, beplant met 409 eiken van jonger dan tien jaar.

Een nieuwe dreef, die een doorsnijding veroorzaakte van het bos.

TUINAKKER – 1812 – AFFICHES ANNONCES ET AVIS DIVERS

Drie perceel zaailand: de Tuinakker, Peerenakker en Achterste Boomgaard, bij Vredenberg (Affiches, annonces et avis de Breda, nr. 1).

Genoemd naar de 'groote moestuin, beplant met fyne vruchtbomen, leggende in een ruime vijver'.

TURFVAART – 1651 – R725, F43V

Weyden in de flieren, noort de Torffvaert.

TURFVAART – 1665 – R538, F184

De Fuyck, oostwaerts aende Boymeerse strate, suytwaerts aenden waterlaet, noortwaerts aende Torffvaert.

TURFVAART – 1700 – R728, F93

Aen wedersyden van de Torffvaert ofte weereyse achter daer Ruysenaers watermolen te staen plagh.

TURFVAART – 1704 – R734, F22

In Vriesdonck aenden Ouden Molenbergh, noortwaerts de Torffvaert.

TURFVAART – 1709 – R735, F110V

Weylant in Vriesdonck, westwaerts de Torffvaert.

TURFVAART – 1750 – GP287, 105

Cappittel tot Breda: drie gemet aen wederzyden van de Turfvaart van Boeimeer.

Twee buynder weyden ofte hoylant over de Torffvaert in de Flieren, oostwaerts aende Oude torffvaert, noortwaerts aende Nieuwe Torffvaert.

Inde flieren oostwaerts en zuytwaerts aende Oude Torffvaert.

De turfvaart werd in 1619 en volgende jaren aangelegd door een consortium van Bredase brouwers die turf wilden aanvoeren naar Breda. De brouwers die deelnamen waren: Marcelis Snellen, Goris Janssen van der Wier, Sebastiaen Janssen van der Schoot en Thomas Aernouts Roovers. Zie Turfvaart. In 1646 kreeg Willem Snellen, toen hij tachtig bunder moer wilde afgraven, het recht om de Turfvaart verder door te trekken richting Breda, via het dal van de Bijloop. Dit laatste stuk werd de Nieuwe Turfvaart.

De turfschuiten werden ook wel vletten genoemd. Ze waren aan elkaar verbonden en werden met een stok voortgeduwd (of getrokken). Ze zouden 64 voet lang zijn, terwijl de bodem boven elf voet drie duim breed was en onder negen voet. De hoogte was drie voet een duim.⁸⁶ De scheepvaart op turfvaarten was meestal alleen mogelijk als er water ingelaten werd uit 'houwers', vennen of waterplassen die in de turfvaarten gelegegd konden worden. Op de terugreis konden de vletten stadsmest meenemen om op de ontginningen te gebruiken. Nadat de turf uitgeput was vervielen de turfvaarten tot sloten of ze verdwenen helemaal en kon men het verloop ervan alleen nog te herkennen aan een weg of een wal.

In 1623 klaagden de pachters van de grote watermolen in Breda over het stremmen van het water door het dicht doen van de verlaten of sluizen in de Weerij's ten behoeve van de turfschuiten, die over voldoende water moesten beschikken. Er stonden drie sluizen in de Weerij's, waartegen het water wel drie of vier voet omhoogkwam. Vooral de laatste drie jaar hadden ze hier last van gehad. De laatste veertien dagen stonden de sluizen voortdurend dicht (11 januari 1623, R823, fol. 132, 132v). Het deel van de Turfvaart tussen de Bie en Breda was blijkbaar nog niet aangelegd. Dat werd de Nieuwe Turfvaart genoemd. Werd dit deel aangelegd als gevolg van de klachten van de pachters van de watermolen in Breda?

De dijkjes langs de Turfvaart werden wel eens doorgestoken, zoals in 1674. Twee schepen waren poolshoogte gaan nemen na klachten van boeren die hun landerijen onder water zagen lopen. In de Ramen bij het Hellegat zagen ze dat er vijf gaten in de kant van de Turfvaart waren gestoken (drie waren er weer dichtgemaakt), waardoor het water overvloedig naar buiten vloeide en de landerijen inundeerde. RH133, fol. 63, 63v.

In 1746 besloot het gemeentebestuur van de Hage om de boeren de Turfvaart schoon te laten maken, ter breedte van vijf a zes voet: dat wil zeggen dat de vaart niet breder was dan 1,70 m, GP1650, fol. 38v. Dat is vreemd want de boten waren onder negen voet breed en boven nog breder. Liet men alleen het middenstuk van de Vaart schoonmaken?

Wanneer de turfschippers van de Zundertse Moeren met hun brandstof in Breda wilden geraken moesten zij altijd nog voor een deel gebruik maken van de Aa of Weerij's. Voor circa 1640 kwamen zij al ten zuidoosten van de Krabbebossen, bij de grens Hage-Rijsbergen op deze river. Na 1650 pas aan de Oude Molenbrug tussen Eindhoven en Boeimeer. Zij volgden

daar de Aa tussen de Heuvel en Vriesdonk tot aan de plaats waar vroege Ruysenaars watermolen had gestaan, dat is ongeveer waar tegenwoordig de Verlaatbrug ligt. Deze watermolen was in 1563 verkocht aan de Heer van Breda en is daarna gesloopt. Enkele jaren daarvoor was midden door de Zaat een nieuwe vaart gegraven die een verbinding tussen de Weerij en de Mark vormde. Die vaart begon juist beneden Ruysenaars watermolen en liep in noordoostelijke richting naar de Nieuwe Watermolen, die in de jaren 1550-1560 in de nieuwe vestwallen gebouwd werd, naast de nieuwe grote inundatiesluis in de Mark. De genoemde vaart door de Zaat werd later de Nieuwe Weerij genoemd, terwijl het in noordelijke richting verlopende gedeelte van de rivier tot aan de gracht bij de Haagdijksepoort wel de Oude Weerij heette. Tussen de Oude en Nieuwe Weerij lag onder andere de Regenbeemd en in de achttiende eeuw ook de Gerenbeemd of Beemd waar de Redoute in gelegen heeft.

In de achttiende eeuw stagneerde de aanvoer van turf en raakte de Turfvaart buiten gebruik. Antony Bruyns en Marynis Hollanders herinnerden zich in 1765 nog goed dat zij 'ten tyde dat de turfvaart nog met schuyten bevaaren wierde' zij beide de bruggen over de Turfvaart hadden helpen vernieuwen en repareren, RH142, fol. 163.

TURFVELD – 1746 – R1057

Het schaarhout van het Nieuwbos, groot een bunder, 74 roeden, noort den cavel: het Torfveldt, en oost de cavel: de Rietvenne.

Perceel waaruit moer, turf gewonnen werd. Dergelijke beemden waren meer geld waard dan beemden waar geen turf gewonnen kon worden of die reeds uitgemoerd waren. In Rijen was in 1521 volop sprake van turfwinning, gezien bijvoorbeeld de vermelding van een turfhuis: twaalf voeten vroonte daer zyn torfhuys op staet, ten Ryen, ingenomen 1521 (P108, fol. 219v). In Princenhage komen turfhuizen bij boerderijen erg zeldzaam voor. Stookte men hier vooral hout?

Moer 'veengrond' of 'turf'. Hier een veld waarvan de bovenlaag gebruikt werd als brandstof. Op turf zit groes, in tegenstelling tot klot, die uit de ondergrond wordt opgebaggerd. Over de werkwijze bij het klotslaan in de Kempen het volgende:

'Hoe bewerkt men den moer of baggerd? Op een hooge vlakte, het 'legveld', wordt hij tot een brijachtige massa uitgespreid en beslagen met schup, riek, 'schoep' of 'troefel', ook wel met paard en eg, vervolgens effengestreken en in vierkante klompen verdeeld door middel van een lange ijzeren roede, onder de benamingen van 'baggerdijzer', 'moerijzer', 'moerroei', 'moerpen' en 'slagroei' bekend. Ook bezigt men daartoe wel een rijf met drie houten tanden. Om den moerturf te drogen zet men hem in hoopjes van drie turven tegen elkander en een er boven op. Zulke hoopjes heten in Retie 'paddevoet'. Daarna stapelt men hem in 'schraken' en haalt hem, als hij volkomen droog is, naar huis'.⁸⁷

De turfhoopjes werden in de Baronie kattepoten genoemd en de grotere hopen karnen of stuiken.

Klotdelven deed men in het voorjaar of de voorzomer: het drogen gebeurde in de zomer.

TWEEBUNDERAKKER – 1749 – RH280, 117V

Hout staande opden Tweebuynderakker, op de hoeve van Vredenburg.

Akker ter grootte van twee bunder, dat is 2 X 1,29 hectare =2,58 hectare.

TWEDE BAKKERSAKKER – 1753 – RH280, 180V

Den Tweeden Bakkersakker, ruym twee gemet.

Bezit van de familie Bakkers.

TWEDE TINNEVELD – 1753 – RH280, 180V

Drie gemet weyde: het Tweede Tyennvelt, oost de gebuerstraet.

Foutief voor Tweede Jenneveld.

UITERSTE DRAAIBOOM – 1634 – P124, F3

Den wtersten draeyboom.

UITERSTE DRAAIBOOM – 1723 – P129, F21

Heijde en gagelrys daer den Uytersten Draayboom plag te staan, eertijds: de Somerweijde en nu: den Dierentyd.

Laatste draaiboom, gezien vanuit de bewoonde wereld.

VAART – 1634 – P124, F72

tBeempdeken ter Stakele neven de Vaert achter de huysinge van de Manhuys.

Identiek met Turfvaart?

VALKAKKER – 1668 – GP263, 89

Den Valckacker.

VALKAKKER – 1742 – GP272, F211V

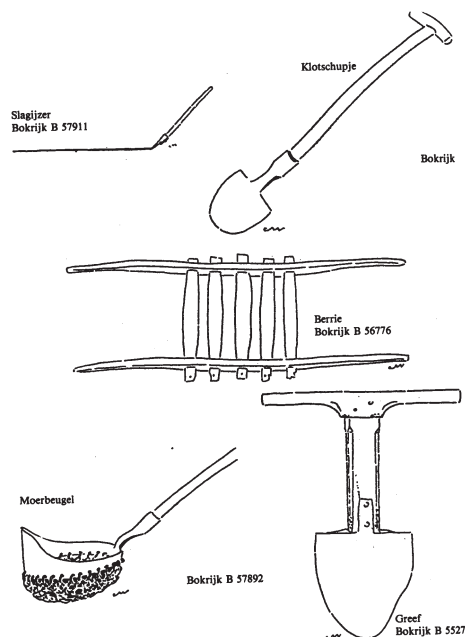
Drie gemet: den Valckacker.

Akker van een familie Valk? Of werd hier een valk gezien? En welke valk dan? Een torenvalk, boomvalk of slechtvalk?

VALKBERG – 1310 – CER, I, 103

over den Valckberch toter heyden toe.

Berg 'zandige hoogte' waarop een valk

Turfgereedschap

broedde? Valken werden in de Baronie veel gevangen op de heidevelden in tobhutten, hier 'leggen' genoemd. Het ging vooral om de slechtvalk, een soort die op een spectaculaire manier zijn prooi vangt.

VALKHEUVEL – 1494 – HINGM343, 5, F1

Totten Valchoven.

VALKHEUVEL – 1530 – R706, F84V

Stuck weyden inde Vriesdonck: de Valcoevel, oostwaerts aen sGodshuys van vredenberch erva.

VALKHEUVEL – 1557 – R712, 281V

den Valckenhuevel.

VALKHEUVEL – 1568 – R473, F192

De Valckheuel.

VALKHEUVEL – 1610 – R719, F180

Stuck lants: den Valckenhuevel, een bunder, over d 'oude Molenbrugge.

VALKHEUVEL – 1634 – P124, F13

Een bunder weyden: den Valckenhuevel, d 'Oude Molen suyt, het Clooster van Vredenberch oost.

VALKHEUVEL – 1636 – GP261, 3

Lant: de Valckhoven.

VALKHEUVEL – 1660 – R726, 131

Een perceel saeylants: den Valckheuel, halve bunder.

VALKHEUVEL – 1663 – R726, 235V

Stuck saeylants: den Valckhovel, halve bunder.

VALKHEUVEL – 1664 – R726, 282

Een perceel saeylants: de Valckheuel, een bunder over de Oude Molenbrugge.

VALKHEUVEL – 1668 – GP263, 65

Landt: den Valckhovel, drie gemet.

VALKHEUVEL – 1684 – R730, 74V

Een bunder landt: den Valckheuel.

VALKHEUVEL – 1699 – P126, F55

Een bunder weyden: den Valcken Heuvel, dOuwde Molen suyt, het clooster van Vreedenborgh oost.

VALKHEUVEL – 1723 – P129, F51V

Een bunder lands: den Valkenheuel, de Oude Molen suyt, het klooster van Vredenburg oost.

VALKHEUVEL – 1724 – RH98, 9V

Een bunder lant: den Valkenheuel.

VALKHEUVEL – 1789 – RH112, 106

Een bunder: den Valken heuvel, op Groot Boeymeer, in de Vriesdonk (5 duyten heerenchyns).

VALKHEUVEL – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: de Valkheuel, aan de Hooge Dreef.

Heuvel waarop ooit een valk werd waargenomen? Of bezit van een familie Valk? Vergelijk Claes die Valke, die Jonge, 1422; Mathys de Valck, 1499;⁸⁸ Peter Cornelis Bartels alias Valck, tot Overvelt, 1642, R724, fol. 65v.; Adriaen Cornelis Bartels genaemt Valck, tot Effen, 1634, P124, fol. 18v.; Peeter Valcken, 1668, GP263, fol. 72; Cornelis Bartels genaemt Valck, 1699, P126, fol. 76. Heuvels zijn vaak grenspunten of dorpsheuvels (pleinen), in beide gevallen kunstmatig verhoogde plaatsen. Dit in tegenstelling tot bergen en donken. Een roofvogel neemt vaak een verhoogde zitplaats om zijn prooi te plukken. Zou er een slechtvalk gesignaleerd zijn? Dat is de meest opvallende valk, groter en sneller dan de boom-en torenvalk. Het woord valk komt in 918/948 voor het eerst in het Nederlands voor.⁸⁹

VARKENSHOF – 1668 – GP263, 161

Verckenshoff.

Een hof ' met heggen omgeven stuk grond dicht bij de boerderij ', hier met loslopende tamme varkens erin?

VEEGTAS – 1596 – R717, 197V

Stuck erfs omtrent de Veechtesse, zuytwaerts aende Weechreyse.

VEEGTAS – 1648 – R724, F273

Een stuck lants, een bunder: de Veeghtesse, buijten de Haechdycxe poorte, oost 's Heeren straet.

VEEGTAS – 1750 – GP287, 12

Drie gemet, honderd roeden aan de Oude Watermolen: de viegtas.

Vijgtas? Een tas waarin vijgen werden vervoerd? Vijgen werden eertijds veel gegeten. Een vormaanduiding?

In 1648 worden voorafgaande eigenaars vermeld. De Veeghtesse werd in 1648 verkocht door Adriaen Jansen van Tongerlo, die dit stuk grond 'over lange jaeren geleden' verkregen had van Jan van Meerle, getrouwd met Maria Sebrechts van Ghilse. Deze Maria, of liever haar vier dochters, hadden de Veeghtesse geëerfd van Joost Sebrechts van Ghilse.

Slechtvalken

VEER OVER DE MARK – 1812

Eindelijk het Veertje met de schuit over de rivier de Mark, bij Vredenburg. (Affiches, annonces et avis de Breda, nr. 1).

Veer behorend bij Vredenburg.

VELD, LAAG – 1541 – R446, 154

Leechvelt oft Berchdonghe, 7 lopensaet.

VELD, LAAG – 1541 – R446, F153V

Stuck weyden: dLeechvelt of Berchdonghelen.

Laaggelegen veld.

VERBRAND STEEKE – 1655 – R726, F27V

Een perceel saeylant: het Verbrant Stedeken, vier gemet.

VERBRAND STEEKE – 1668 – GP263, 65

Lant: het Verb (r) ant Stedeken, drie gemet.

VERBRAND STEEKE – 1684 – R730, 74

Twee gemet lant en bosch: het Verbrant Stedeken.

VERBRAND STEEKE – 1698 – R733, 6

Een perceel saeylant en bosch, twee gemet: het Verbrant Stedeken.

VERBRAND STEEKE – 1724 – RH98, 9V

Een gemet lant aende oostzyde van het Verbrant Stedeken.

VERBRAND STEEKE – 1750 – GP287, 355

Drie gemet: het Verbrand Steedeken.

Stond hier ooit een boerderij die afgebrand was? Meestal duidt verbrand of gebrand bij perceelsnamen op turf die op dat perceel gestoken was en verbrand was. Maar het perceel hier is bouwland.

VERLAAT – 1665 – R538, F184

De Fuyck, aent Verlaet, oostwaerts aende Boymeerse strate, suytwaerts aende waterlaet, noortwaerts aende Torffvaert.

VERLAAT – 1678 – R729, F51

Beemden ofte Hoijlant, in Vriesdonck by 't verlaet, suytwaerts aende Nieuwe Weeghrejse, westwaerts en noortwaerts aen d' Oude Weeghrejse.

VERLAAT – 1698 – R733, F31V

Stuck beemden in Vriesdonck by het Verlaet.

VERLAAT – 1726 – R582, F246

Beemden off weyden aen het Verlaet tot Boeymeer.

VERLAAT – 1779 – RH282, 35

Den weg na 't Verlaet, zuid de torfvaart, noord de Oude Antw. Baan.

Een verlaat is een stuw. Bij de verlaat lag de Verlaatbrug en de Verlaatstraat. In 1766 wordt er gesproken van het oprigten van den vonder over het verlaat, GP1285.

In 1623 wordt een verklaring afgelegd over de verlaten in de Weerij. Er stonden drie spuyen of verlaten in en die waren er gezet in 1620. Als de gemoerden uit Zundert hun schuiten naar Breda stuurden, bleven na het passeren de verlaten omhoog staan tot de schuiten weer terug kwamen. Dan steeg het water tegen die stuwen wel drie of vier voet omhoog. De watermolens te Breda kregen hier last van, want die ontvingen dan te weinig water. Ook werd de rivier de Weerij op de plaatsen waar de verlaten gemaakt werden wel 1/3 smaller gemaakt, R823, fol. 132, 132v.

Voor de ligging zie de kaart bij Boeimeersestraat.

VERLAATSEBRUG – 1921 – DE BOER18, NR. 24

Aan de Verlaatsche brug.

VLETVAART – 1645 – R533, 209v

Vletvaart.

Vaart waardoor vletten turf vervoerden. De Turfvaart dus.

VLIER – 1310 – CER, I, 103

neffens den Vlieder.

VLIER – 1474 – D, F18

Drie bunder beemde en weyen: den Vlier.

VLIER – 1507 – R417, 216v

Stuck erfs: den Vlyeder aen d'Oude Molen neven de Wegereyse.

VLIER – 1634 – P124, F11v

Twee lopensaet landts met een lopensaet bosch aende Oude Molenbrugge: de Vlieder off het Cromackerken, de Weechreyse oost, de Heerbaene west.

VLIER – 1723 – P129, F7v

Twee Lopen lands en bos aan de Oude Molenbrugge: de Vlieder of het Klyn Akkerken, de Wegreyse oost, de Heerbane west.

VLIEREN – 1715 – R736, F132

Een perceel weyden en hoylants in de Flieren over de torffvaart, oostwaerts en zuytwaerts aende Oude torffvaart.

VLIEREN – 1718 – ND8997, F23

Anderhalf bunder weyden: de Vlieren, tusschen de Bie en d 'Oude Molenbrugge.

Vledder 'moeras ', zie Flieren.

VLIERVOORD – 1416 – ASB5, 201

beemd aen den Vliervoert.

Voorde bij de Vlieren. Door de Weerij? Op de plaats van de (latere) Molenbrug?

VLOED – 1523 – R429, 225

Eenen beemde daer (=hoogher Vriesdonc) by gelegen: de Vloet.

VLOED – 1541 – R446, 153V

den Vloet, een bunder.

VLOED – 1541 – R446, F153V

Een bunder. beemden: de Vloet in de Vriesdonc.

VLOED – 1634 – P124, F72V

Inde Vriesdonck inde Vloet.

VLOED – 1634 – P124, F13

Beempden op de Vloet in Vriesdonck, den Reep oost, de Wechreyse west.

VLOED – 1699 – P126, F54V

Beemts op de Vloedt in Vriesdonck, den Reep oost.

VLOED, ACHTERSTE – 1511 – R419, F119

Stuck beemden: de Achterste Vloet, achter die Hooghe Vriesdonck.

Vloet '1. Vloed, stroom, het vloeien of stroomen van water. 5. in het bijzonder: zee, rivier, bron, beek'.⁹⁰ De familienaam Van der Vloet komt bijvoorbeeld in Zundert verspreid voor: in 1471 wordt Anthonis Aernout van der Vloet genoemd, W 16, fol. 2. In Princenhage: Jan Aernouts van der Vloet, 1567, R714, fol. 93.

VLOEDBEEMD – 1620 – GP260, F85

Weyde aende Molenloop: de Vloetbeempt.

VLOUWAKKER – 1749 – RH280, 118V

Den Vlouwakker, met het jonge bosch tegen den Leemakker, op Vredenburg.

Vlouwe 'bepaald soort van vischnet, ook vogelnet'.⁹¹ Hier blijkbaar een net om vogels te vangen. Vooral houtsnippen.

VLOUWBOS – 1668 – GP263, 30V

Aent Vlouwbosch.

VLOUWBOS – 1742 – GP272, F202, 295V

Aan 't Vloubos; aent Vloubos.

VLOUWBOS – 1750 – GP287, 291

Aent Vlouwbos.

VLOUWBOS – 1777 – R1069

Het geheel Flouwbosch.

VLOUWBOS – 1791 – R1091

De gracht van het Vlouwbosch.

VLOUWBOS – 1844 – P454, F21

Het Montensbosch, waaronder begrepen is het Hoog en Laag Montensbosch, het Flouw-bosch en de geer.

Bos, aan de rand van een open plek, waar een net stond om vogels te vangen. Het vangen, veelal van houtsnippen, gebeurde vooral tijdens de najaarstrek in september en oktober.

VREDENBERG – 1494 – GAB, HINGMAN 343-1

Goidshuys van Vredenborch bij Breda: op die hoeve Henrick van Ringelberch huer vader, toe te horen plach tot Boeymer met huys en de hofstadt ende met ontrent vi buynder soe lant ende wey totter Wegereysen toe gelegen ende metten beemdt teynden over die Wegereyse gelegen totten Valchovel neven myns Jonckeren erve totte Wegereyse op d een side ende Gerit Ysbrandt op dander side.

VREDENBERG – 1509 – R418, F75

Den Molenbeemdt tegens dNyeuw Clooster over .

VREDENBERG – 1518 – ND1018, 180

Vredenberch.

VREDENBERG – 1547 – R710, F90V

Dnyeu clooster: Vredenberch.

VREDENBERG – 1565 – R470, F120V

Suster Catlyne Dobbelseyn, priorinne, suster Anthonie Strange, suppriorinne, suster Adriana Jacobs, procuratesse en het geheel convent van Vredenberch buyten Breda der ordine van de Canonickerssen reguleren inden Bisdomme van Ludich machtigen Aert Poellens en Corn. Snel Henricx om gronden onder Oud-en Nieuw Gastel te verdelen met Dielis Pr. Ysack e.a. (bevat perceelsnamen + grootte).

VREDENBERG – 1568 – R473, F66V

Adriane wylen Hr. Jacobs van Zonne, priester, professe int clooster van Vredenberch genaemt de Nyeuw Clooster.

VREDENBERG – 1611 – R719, F210V

Jouffrouw Anna van de Wouwere, priorinne vant cloister van Vredenberch genaemt het Nieuw clooster, gefondeert buyten Breda in de Haege, ende jegenwoordich residerende binnen Lier verk. Jan Donckers, canonick der kercke van Breda, tot behoeff van de Jonge coralen der selven kercke 25 gulden op een huys.

VREDENBERG – 1636 – GP261, F2

T 'convent van Vredenborch lant, Modo Sr. Jaspar Baseliers.

VREDENBERG – 1645 – R533, 209V

Sr. Jaspar Baseliers, coopman tot Amsterdam heft een rente van driehonderd gulden als eygenaer van de goederen van 't clooster tot Boeymeir genaemt Vredenberch, gelegen tot Etten op den Vaertkant.

VREDENBERG – 1812

Notaris F.A. de la Rivière zal op woensdag 10 juni verkopen Eene heeren-Huizinge, genaamd

Vredenburg, met Keuken, Kelder en Kelderkamer, Stallinge, Wagenhuis, Turfschuur, een vierde part in een Bakhuis, besloten voor en achterplein, groote Moestuin, beplant met fijne vruchtboomen, leggende in een ruime Vijver, met den ryweg loopende tot aan de Drie Lindekens en de spie zaailand, oostwaerts de voors. Ryweg, eene vierkante open plaats, westwaerts deze huizinge met de Dreef over de Zaalmark langs het Sleetbosch, den Heiberg, bestaande in twee dreeven, uitgeroeid Mastboschje en zaailand, Drie percelen zaailand: de Tuinakker, Peerenakker en Achterste Boomgaard, tesamen groot zestien gemet; en eindelijk het veertje met de schuit over de Mark, plus de Schroeversakker, Haansakker, Boschakker, Bleekersakker (Affiches, annonces et avis de Breda, zaterdag 25 januari 1812).

VREDENBERG – 1873 – GAB, AFD. IV-13, NR. 8

Het zeer aangenaam gelegen tot Zomer- en winterverblijf geschikt buitengoed genaamd Vredenburg op twintig minuten afstand van de kom der gemeente Ginneken bestaande in: Heerenhuizing met negen boven- en benedenkamers, keuken, kelderkamer, remise, bergplaats, tuinen, vijver, dreven, benevens een hovenierderij met huizing, stalling, boomgaard, hof-, bouw- en weilanden, aaneengelegen onder 's-Prinsenhage op Boeimeer, groot te zamen vier hectare, zestig are, 95 centiare, verdeeld in vier koopen, wegens sterfgeval openbaar te koop aangeboden. Niet verkocht.

VREDENBERG – 1875 – GAB, AFD. IV-13, NR. 8

Eene heeren-huizing en erve: Vredenburg, voorzien van vier ruime Beneden- en vijf Bovenkamers, ruime keuken, kelder, stalling, wagenhuis, turfschuur, een vierde part in een bakhuis, besloten voor en achterplein, grooten moestuin, liggende in een ruimen vijver, benevens de Dreeff met het opgaand geboomte ten oosten van af den Rijweg, van P. Huybregts tot op den hoek vanden Vijver, zuidwaerts vanden moestuin, scheidende deze dreef op de halve sloot der daaraan oostwaerts gelegen weiden. Zoomede het veer met de schuit over de Rivier de Mark, met het regt van voetpad over de erve der kinderen Oonincx. Sectie I 361. Derden koop: eene in steen gebouwde hovenierswooning met annexe grooten moestuin, sectie I 391, 392, 389 en deel van 393, groot een bundel.

Het klooster Vredenburg lag onder Boeimeer en bezat een boerderij op Effen.

Nieuw werd het klooster genoemd in tegenstelling tot Catharinadal, het oude klooster te Breda. Het was een klooster van de reguliere kannunikessen van St. Augustinus.

Het klooster werd oorspronkelijk in 1476 te Bavel gesticht, maar al snel (1483) overgebracht naar Princenhage (Boeimeer).⁹² Vandaar vertrokken de nonnen in 1610 naar Lier. In Lier werd een kostschool voor meisjes aan het klooster verbonden. In 1797 werd het klooster hier opgeheven en op 22 juli 1798 werd de goederen van het klooster openbaar verkocht. Restanten van het klooster zijn te Lier nog te zien in de Vredenbergstraat.⁹³ Zie over dit klooster verder Juten.⁹⁴ In 1577 moesten de zusters het klooster te Boeimeer noodgedwongen verlaten. Ze vertrokken naar Breda waar ze een refugiehuis bezaten: Occrum of Du Blioul in de St. Janstraat en zoals boven al gezegd in 1610 naar het veilige Lier, alwaar het klooster echter in de Franse Tijd werd opgeheven.⁹⁵ In de eerste helft van de achttiende eeuw was Vredenburg in bezit van de familie Stuerman: Drie hoeven van ouds genaamd Vredenburg,

bestaande in huijsingen, stallingen, schuuren, kooijen, vijvers, thuijnen, zaaij en weijlanden, bossen en dreeven, zoo onder de Haage als onder de stad van Breda, als meede onder den dorpe van Ginneken, groot een honderd en veertig gemeten, zoo leen als allodiaal met het cijns –en renteboek daaraan behoorende.

Zie voor de verder geschiedenis in de achttiende en negentiende eeuw Otten.⁹⁶

Odilia van Nassau, de eerste priorin, overleed op 22 april 1495 te Alkmaar, waar zij naar toe was gereisd om te genezen van borstkanker. Zij was geestelijke geweest te Mechelen en geprofest in het klooster van Bethanië van de orde van St. Augustinus. De plaats te Boeimeer waar het klooster gestaan heeft, is tusschen twee pachthoeven en de Mark. De akker waar de kerk gestaan heeft was nog lang kenbaar aan de dreuning op die plaats, als men er over rijdt, waarschijnlijk omdat de begraafkelder niet gedempt maar alleen met aarde gedekt is.⁹⁷ Vrede heeft in perceelsnamen de betekenis van 'omheining, afgezet gebied'⁹⁸ (niet alleen in oostelijke gebieden, zoals het Middelnederlands Woordenboek beweert), maar in de kloosternaam zal het wel op een toestand van vrede slaan. Bij dit klooster lagen de boerderijen Groot en Klein Vredenberg.

Het klooster bezat 1/9 deel van de tienden van Halle, in Belgisch Brabant. Het klooster bezat verder te Halle vele gronden en een hoeve (ingebracht door een meisje uit die streek, die intrad in het klooster?).⁹⁹

Rond 1600 verzochten de kloosterlingen om hun klooster naar Lier te mogen overbrengen: Geven te kennen in aller oytmoet de mater oft Priorinne van het Clooster van Vredenburg, eertijds gestaen ende gelegen buyten dese stad Breda, dat sy door dese langdurige inlantsche oorlogen geheel verdestrueert syn geworden, alsoo datter egeen convent en schijnt gestaen te hebben ter plaetse van des selffs fundatie, door het affbrecken ende vervoeren van de materialen, die particulieren vervrocht ende naer hen genomen hebben, alsoo dat het nu meer als sessendartich jaeren geleden sijn dat sij lieden verjaecht ende verdestrueert syn geweest ende heur vlucht genomen binnen de voirs. stad Breda, alwaer door Godts ende sijne Princelycke genade noch sommige van de religieuse heur behouden ende overbleven sijn'. In hetzelfde jaar verzocht de prior van het klooster van de Troon om Vredenberg te verenigen met het klooster Mushagen te Ekeren. Dat laatste klooster was tamelijk rijk: de waarde van de goederen werd op meer dan 10.000 Karolusgulden geschat.

Vredenberg bezat ook erfrenten en huizen: In 1556 verkocht Thomas Hesselt, religieucx van den godshuyse ten Throon als rector oft confessor des Godshuys en nonnenclooster van Vredenberch met Corn. Snellen, rentmeester van Vredenberch wegens de grote lasten etcetera aen Aert Janssen van den Warck een zester die van der Warck altyt uyt zyn stede moest uitreiken te Etten in de Nederstraete, R461, fol. 72.

En in het jaar 1560 wordt Corn. Snel Henricx als rentmeester vanden godshuyse oft nonnenclooster van Vredenberch in name van de rector, priorinne, suppriorinne, procuratessse en gemeyn convente gemachtigd om Cornelia vanden Myle te vesten en te erven in een huys in de Veterstrate, R465, fol. 175v.

Het klooster verhuurde in 1578 opnieuw de hoeve te Boeimeer: Marie Adr. Buysen, weduwe Quiry Jacobs huert van t klooster van Vredenberch van nouws (=opnieuw) de hoeve tegens den clooster over de straet met huyse, schuere, stallen en toebeh. om die te winnen en te bedrijven, acht jaar lang, zonder berouw, tegen 26 veertel rogs en acht veertel boeckweyt te leveren te Lichtmis en vijftig Karolusgulden te betalen 1 mey. Verder tegen honderd busselen goet geschuet stroys en acht dagen mennen mette wagen en peerden. De huurster moet de Priorinne op haar verzoek halen en brengen naar het klooster. Alle weken moet zij leveren zes maeten boteren, elcken maete van een pont en vier loot (ingaende meye). Huysinge moet de pachtster in goede reke houden van vitten en leemen. De pachtster mag acht roeden torven in een heiveld te Chaem. Grachten en heyningen moet zij in goede reke houden. Elk jaer moet zij anderhalf bunder groesen breken. Bij haer afscheyt moet zij 1/3 van het zaailand braeck laten liggen. Huurster zal genieten halven was (=helft van de oogst), zowel bij aankomst als bij haer afscheyt. In het laatste jaar mag de huurster honderd busselen stroys van de hoeve afvoeren, R482, fol. 92.

In 1580 werden 118 opgaande eikenbomen van de grond van het klooster omgehakt ten dienste van de stad Breda, zonder dat het klooster daar oorspronkelijk enige vergoeding voor ontving. In 1597 ontving het klooster eindelijk een vergoeding van 178 Karolusgulden. Die som werd gebruikt om de huur van een huis in de St. Jansstraat, waarin de nonnen gedurende de periode 1580-1597 verbleven hadden, bezit van de armen, te betalen, GAB, Afd. IV-10, nr. 94.

Bij een opsomming van de inkomsten en bezittingen van het klooster, daterend uit 1543 wordt de volgende omschrijving gegeven: Item dat klooster heeft een hoeve welcke een volle leen is onder den heere van Breda en behoorende den heere te dienen als wy daertoe versocht worden. Item de stede daer 't Klooster op staet, hetgene dat wy selffs met onsen dienstboden winnen, is groot onbegrepen vii bunder ende sommige zyn heyvelders ende weyden. Ende dees voersr. Landen zyn wtter heyden gemaect want se aen den heykant liggen. Ende ten ware dat wy met grooten cost van graven ende mesten die onderhielden zoe soudensy wederom heyde worden. Aenmerkende nu die groote costen ende lasten die wij jaerlicx daertoe hebben ende moeten doen, te wetenne in knapen, maerten, perden, wagenen, hollants mest, zoe lopen die meer tsiaers dan ii C Rgs. Ende houwen daer soberlyck op wat beeskens daer ons kinderen melc ende boter aff hebben tsomer tyden. Oeck moet het cloester altyt tot desen lasten onderhouden een arm maegt. Ende noch moet het klooster tsjaers dertthien armer menschen cleeden ende den cost geven op den Witten donderdach, beloept omtrent xxiiii Rgs. Noch hebben wy seven oft acht ouwer menschen te houden die geen profyt en konnen gedoen daer die sommige krupel aff syn, blind ende dooff ende komende in die kintsche werelt, GAB, Afd. IV-10, nr. 94.

De hoeven van het klooster werden na de Vrede van Munster verkocht aan Jasper Baseliers. Tussen 1743 en 1781 werd er bij Vredenburg een landhuis gebouwd. Om de tuinen lagen grachten. Er waren ook dreven: de Torendreef en de Vredenburgsedreef. Kort na 1800 werden de boerderijen verkocht en na 1956 werden ze afgebroken.¹⁰⁰

VREEGRACHT – 1667 – R829, 257

een vregracht.

Een wal die een perceel omgaf, die het 'bevrijdde'.

VRIESDONGEN – 1578 – R482, F92

Beyde de Vriesdongen, behorend bij de Hoeve van Vredenberg, twee bunder.

VRIESDONGEN – 1663 – R726, 219V

Een perceel weijden: de Vriesdongen, een bunder.

VRIESDONGEN – 1788 – RH112, 60

Drie gemet weyden: de Vriesdongen.

VRIESDONGEN – 1902 – BREDANAAR21, 72

Hooiland in de Vliesdongen (!), kad. nr. I 354.

VRIESDONGEN, ACHTERSTE – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel weiland: de Achterste Vriesdeongen, 1,43 hectare.

VRIESDONGEN, VOORSTE – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel weiland: de Voorste Vriesdongen, 1,34 hectare.

Zie Vriesdonk. Dongen is het meervoud bij Donk.

VRIESDONGENSTRAATJE – 1568 – R473, 191V

t Vriesdoncx straetken.

VRIESDONK – 1310 – DROSS P. 31

Raso van Gaveren geeft aan Jan de Rucenare de helft van twee windmolen inde Vriesdonc.

VRIESDONK – 1310 – CER, I, 102

Ter Vriesdonc waert.

VRIESDONK – 1321 – CER. I, 118

watermoelen die ghelegghen es bi der Vryesdonc buten Breda.

VRIESDONK – 1325 – CER. I, 125

Toter molen van der Vriesdonc.

VRIESDONK – 1377 – ARA, BRUSSEL, CVB 5109

op die Vryesdonc.

VRIESDONK – 1414 – ND1017

Die watermolen bi die Vriesdonc.

VRIESDONK – 1426 – ND8974, F406

Weyden inde Vriesdonck, Vriesdonc.

VRIESDONK – 1436 – ND8974, F426V

Beemde in Vriesdonck.

VRIESDONK – 1468 – TAX16, 142

Neffens die Vriesdonck.

VRIESDONK – 1501 – R415, F311

Int gehoeft geheyten die Vriesdonck.

VRIESDONK – 1502 – R415, 364

Inde Vriesdonck.

VRIESDONK – 1510 – R419, F105

Ruyseners watermolen beneden en buyten de Haighdyck in den gehuchte geh. de Vriesdonck.

VRIESDONK – 1510 – R419, 176

gehuchte de Vriesdonc.

VRIESDONK – 1530 – R706, F142V

Tot Boeymer in de Vriesdonc.

VRIESDONK – 1593 – R494, 1

De Vriesdonck.

VRIESDONK – 1627 – R722, 88V

inde Vriesdonck.

VRIESDONK – 1620 – GP260, F87

Weyden in de Vriesdonq.

VRIESDONK – 1646 – R724, F233

Weyden in de Vriesdonghe.

VRIESDONK – 1699 – P126, F368V

Een bunder weiden in Vriesdonck, de Weghreise daer midden door lopende, den Molenwegh west.

VRIESDONK – 1711 – R736, F71

Een perceel beemden in Vriesendonck.

VRIESDONK – 1732 – RH100, F149

Hooy off weylant in de Vriesdongen, noortwaerts den leegenweg.

VRIESDONK – 1750 – GP287, F12

In de Vriesdongen.

VRIESDONK, HOGE – 1514 – R421, F115

Stuck lants oft weyden met een stuck beemden aen liggende: de Hooghe Vriesdonck, twee bunder inde Vriesdonck. daer een watersloot tusschen leeght geh. de Laick (negen Schelling Heerencyns).

VRIESDONK, HOGE – 1510 – R419, F82V

Stuck weyden: de hooch Vriesdonck, inde Vriesdonck.

VRIESDONK, HOGE – 1511 – R419, F119

Die Hooghe Vriesdonck.

VRIESDONK, HOGE – 1513 – R421, 115

Hooghe Vriesdonck, twee bunder.

VRIESDONK, HOGE – 1523 – R429, F225

Uuter Hoogher Vriesdonc metten cleyen beemdeken daaerneven ende uut eenen beemde daer by gelegen: de Vloet.

VRIESDONK, HOGE – 1634 – P124, F49

Negen lopensaet Landts en weyden (nu Bosch) inde Vriesdonck: de Hooge Vriesdonck, de Waeterlaet oost, sHeeren bosch suyt, het Croetenstraetken suyt.

VRIESDONK, HOGE – 1646 – R710, F31

Stuck lants en de weyden en een stuck beemden: de HoogeVriesdonck, twee bunder inde Vriesdonck, oostwaerts aende watersloot.

VRIESDONK, HOGE – 1699 – P126, F222

Negen Loopen Lants en weyde, nu bosch in de Vriesdonck: de Hooge Vriesdonck, het Croetenstraetien suyt.

Vriesdonk komt bijvoorbeeld ook voor te Udenhout;¹⁰¹ daar wordt in 1372 die hoeve ter Vriesdonc vermeld, terwijl ook de familienaam de Vrieze daar vanouds voorkomt;¹⁰² ook in Meerhout is een Vriesdonk bekend. In de veertiende eeuw wordt te Oosterwijk een Engenberg van de Vriesdonk genoemd.¹⁰³ De Vriezendonk te Brasschaat zou zijn naam ontleen aan een familie De Vrieze.¹⁰⁴ In 1362 wordt in de Baronie ene Johannes dictus Vrieze de Drunen vermeld.¹⁰⁵ Zou men moeten denken aan een donk waar fris water voorhanden was (na een reis per boot over de Mark?). De invloed van de vloed reikte vroeger wel tot voorbij Breda. Donknamen worden vrijwel nooit gecombineerd met persoonsnamen. Vriesdonk wordt in 1501 een 'gehoeft', dat is een gehucht, genoemd. Er zullen dus wel enkele boerderijen bestaan hebben. Op oude luchtfoto's is de Vriesdonk duidelijk als een hoogte herkenbaar. De naam zal van de oorspronkelijke hoogte op het aanliggende lagere land overgegaan zijn.

VRIESDONKSESTEEG – 1494 – HINGM343, S, F1V

De Koeyblock metten eenen eynde aen tsheren strate ende metten anderen eynde aende Vriesdonxestege.

VRIESDONKSESTEEG – 1514 – R422, 141

Vriesdoncxe steghe.

VRIESDONKSESTEEG – 1514 – R422

Weide, westwaerts neven de Vriesdoncxesteghe, noortwaerts den molendijck.

Weggetje van de Lage Weg zuidwaarts naar de Vriesdonk.

VRIESDONKSESTRAAT – 1515 – R423, 178

de Vriesdoncxe strate.

VRIESDONKSESTRAAT – 1517 – R424, 140

Vriesdoncxe strate.

VRIESDONKSESTRAAT – 1517 – R424, 139V

Aende Vriesdonxe Strate.

VRIESDONKSESTRAAT – 1529 – R706, F26V

Huyse aende Vriesdoncxe strate.

VRIESDONKSESTRAAT – 1553 – R711, 245

Stede, westwaerts aende Vriesdonckstraet.

VRIESDONKSESTRAAT – 1628 – R722, 167

Aende Vriesdoncksche strate.

VRIESDONKSESTRAAT – 1699 – P126, F311V

De Vriesdonckse straat.

VRIESDONKSSTRAATJE – 1595 – R717, 155

Van den Boeymerschen wech aff tot het Vriesdoncx straetken toe.

VRIESDONKSSTRAATJE – 1614 – R513, 4V

Het Vriesdoncxstraetken.

VRIESDONKSSTRAATJE – 1634 – P124, F32V

Het Vriesdonckxstraetken.

VRIESDONKSSTRAATJE – 1699 – P126, F138

Het Vriesdoncxstraetje.

VRIESDONKSSTRAATJE – 1723 – P129, F7

Beemden in Vriesdonk noord het Vriesdonks straatjen.

WASBEEMD – 1750 – R1060

Alle de kreecken slooten waaterloopen schouwslooten en rioolen. den Wasbeemt, de kreek langs de Hengsteweyde.

Beemd waarin het water vaak wast, stijgt? Of moeten we denken aan was, waas 'Slijk; land dat bij laag water droog ligt'.¹⁰⁶

WATERMOLEN – 1501 – R415, F291

Byde Watermolen in Vriesdonck.

WATERMOLEN – 1566 – R714, 93

van de oude ruysenaerswatermolen. en midden door Jan Aernouts vande Vloet stuck beemden in de Saert.

WATERMOLEN – 1634 – P124, F39

Lands op de Weechreyse aende waetermolen: den reep, streckende lanx de Weechreyse suyt.

WATERMOLEN INDE ZAART – 1598 – R718, 57

Den Cleijnen Saert, omtrent de Watermolen inde Saert neven des Heeren van Breda erve: de Saert op d'een sijde en de Marck op d' ander sijde.

WATERMOLEN, NIEUWE – 1601 – R718, 141

Inde Vriesdonck aen de Nieuwe geschoten merck aldaer streckende naer de nieuwe watermolen toe.

WATERMOLEN, OUDE – 1576 – R715, F209

Huysinge. achter d'Oude watermolen.

WATERMOLEN, OUDE – 1620 – GP260, F34, 36V

Lant by d' Oude Watermolen; De H. Geest van Breda lant aen d' Oude Watermolen.

WATERMOLEN, OUDE – 1636 – GP261, F115V

Weyde tegenover d' oude watermolen.

WATERMOLEN, OUDE – 1668 – GP263, F1V

Aen d' Oude Watermolen by Boeymer.

WATERMOLEN, OUDE – 1723 – P129, F8

Weyde tegens den Ouden Watermolen, het Molenstraatje suyd.

WATERMOLEN, OUDE – 1742 – GP272, F129

240 roeden aende Oude Watermolen.

WATERMOLEN, OUDE – 1750 – GP287, F136

Aan de Oude Watermolen.

Liep de Oude watermolen (=Ruissenaars watermolen) op de Zaart, een zijtak van de Weerijs?

De Nieuwe Watermolen was een molen in Breda, de opvolger van de Ruissenaars watermolen.

WATERMOLENDIJK – 1553 – R711, 245

Stede, noortwaerts aenden Watermolendyck.

WATERMOLENDIJK – 1554 – R711, 246

Den Watermolendyck.

Identiek met Molendijk.

WATERSTAP – 1668 – GP263, 145V

De Waterstap.

WATERSTAP – 1723 – P129, F4

Strate en uytvanks van de Waterstap omtrent den Leest, inde Oude Bane na Antwerpen opde Wegreyse.

WATERSTAP – 1742 – GP272, 433V

Den Waterstap, in de Vriesdongen.

WATERSTAP – 1750 – GP287, 1850

Inde Vriesdongen aanden Waterstap.

Een oversteekplaats waar men via 'stappen' (stenen) door de rivier de Weerijs kon gaan?

WEERIJS – 1295 – ST. BERNAARD, B11

Hofstad en kleine Huisbeemd. tendens usque ad aquam vulgariter dicendo Wegherese.

WEERIJS – 1450 – ND1632

Neven die Wegereyse, op die Wegereyse.

WEERIJS – 1494 – HINGM343, S, F1

De Wegereyse.

WEERIJS – 1510 – R419, F189

Opte Weghereyse.

WEERIJS – 1557 – R462, F84

Weyden aen sRuyseners watermolen opte Weeghreyse.

WEERIJS – 1563 – R713, F286

Ruyseners watermolen, metten stroom van de Riviere ofte beecke genaemt de Weechreyse daer mede de watermolen voors. te gaen plach.

WEERIJS – 1576 – R715, F204V

Beemden omtrent de Vriesdonck, oostwaerts aenden Reep, westwaerts aende Weechreyse.

WEERIJS – 1634 – ND1205, 31V

Visscherije inde Weechreyse van Ruysenaers watermolen opwaerts naer Rysbergen of Zundert toe.

WEERIJS – 1639 – R724, F6V

Aende Weechreyse.

WEERIJS – 1699 – P127, F428

Beemden in de Vriesdonck, de Laecke oost, de Weghreise west.

WEERIJS – 1714 – GP1646, F1776

De Reviere de Weer: Reijse, van outs genaemt de Reviere de A.

WEERIJS – 1721 – RH138, F36V

De Reviere van ouds genaemt de A, en nu de Weerrijse.

WEERIJS – 1775 – RH109, 246

Rivier de Weerrijze.

WEERIJS – 1819 – P26, F10V

De visschery in de Rivier de Aa of Weerijs beginnende aende waatermolen te Caarschot tot de limieten van Breda, verpagt 17 juni 1818 aan Frans Peter Leyten voor zeventig gulden per jaar; per 1 januari 1825 aan Adr. Roelants voor twintig gulden per jaar; op 1 januari 1831 aan P. Roelands voor zestien gulden per jaar en op 1 januari 1837 aan E.P. Luzac voor twintig gulden per jaar.

WEERIJS, OUDE EN NIEUWE – 1633 – R723, F60

Beemden in de Vriesdonck, suytwaerts aende Nieuwe Weerijs, westwaerts en noortwaerts aende Oude Weerijs.

WEERIJS, OUDE EN NIEUWE – 1634 – ND1205, 31V

Van Ruysenaers watermolen nederwaerts inde Oude en Nieuwe riviere off Weecheyse.

WEERIJS, OUDE EN NIEUWE – 1678 – R729, F51

Beemden ofte hoijlant by t Verlaet suytwaerts aende Nieuwe Weeghrejse, westwaerts en noortwaerts aen d' Oude Weeghrejse.

Weerijs, in oudere vormen Weghereyse, betekent waarschijnlijk 'de vlechtende stroom'. Weeg houdt verband met weegt 'gevlochten wand van wilgentenen' en rese betekent stroom.¹⁰⁷ De rivier beschrijft inderdaad vele en grote meanders. Havermans verklaart: 'De Aa, nu Weer- of weghe reyse genaemt heeft haeren oorsprong uyt twee aderen d' eene boven Wesdoren noirtlyck uyte heyde en d' ander boven Loenhout zuytlyck uyte heyde comende elck uyt eenen grooten blick', CH21-2.

In 1665 wordt door diverse lieden een verklaring afgelegd over de wegen, de bruggen en de waterlopen net buiten de stad Breda. De Haagdijkse poort lag volgens hen in 1621 niet verder dan tot de huidige tweede valbrug 'dat alsdoen de wegh naer de Hage en naer Rijsbergen is geweest op de rechterhant van de tweede valbrugh en op de slincken hant eenen opgebaende wegh die met wagens, kerren en peerden gebruyckt wierde naer Boymeer en dat tot dien eynde lagh een brugge over de Oude Weerijds aldaer, ter plaetse daer deselve alnu nogh legt, maer onbruyckbaer synde gelyck tselve oock te sien is aende oude palen aldaer nogh in de revier staende, loopende voors. wegh soo voorts tot over de Nieuwe Weereijdsch alwaer oock een brugge lagh recht tegenover de wegh die aldaer nogh leijt, dat omtrent de voors. brugh van den Nieuwen Weereysch achter den watermolen gelegen heeft eenen dam die de twee revieren de Weereysch en den Ghinnekenen Merck separeerde. Op den selven dam stonden hekelwerken, dat het water van de Weereysch alsdoen liep door het Conterschep alwaer een open gat was recht op de molens aen en dat de Merck haer uytganck hadde door een sluys by de watermolen, sulcx dat de voors. twee revieren alsdoen boven de stadt geen gemeynschap met malcanderen hebben gehad', R829, fol. 114v, 115. In 1666 wordt een verklaring afglegd over de Weerijds: De revier de Weerijse neemt haer beginsel uyt groote blecken oft meeren, gelegen op ende omtrent de Antwerpse heyde, nemende haren cours aende oostsyde van Westwesel ende soo naer de dorpen Loenhout, Zundert, Rijsbergen, de Hage tot in de vesten van de stadt, maer wort deselve revier ook genoemd de Aa. De reviere de Marck ende Weereys ofte wel de Aa altijd sijn van malcanderen gesepareert geweest ende elck syn eygen loop ofte cours behouden tot dat sy comen ter plaetse van de voors. kerck (=Marckendael) tot het jaer 1618, toen de coopers van syn Hoochheys moeren tot het vloten van hare torven om de selve met schuyten in de stadt te brengen den dijk die beyde revieren separeerden hebben doorgesneden ende gelegd een spuij ofte sluijs dienende tot haere doorvaart ende blyvende niettemin daermede oock beyde rieveiren gesepareert, GAB, Hingman I-1-415c. De Oude Weerijds was afgesloten en verlandde. Volgens sommigen zou het water van de Mark helderder sijn dan dat van de Weerijds omdat die laatste een zijbeek de Kleine Beek genaamd opnam, die uit moeren ontsprong waarvan het water donker van kleur was.

In 1721 beklagen diverse inwoners van Boeimeer die aldaar land pachtten van de Pastorie zich over het dempen van de Weerijds, uitgevoerd door de gemoedens van de Turfvaart. Zij hadden de gelandens van dit voornemen niet ingelicht. RH138, fol. 36v. Was de reden het overstromen van hun landerijen waarbij slib werd afgezet en zo de vruchtbaarheid ten goede kwam?

In 1726 beklagt de pachter van de visserij in de Weerijds zich over het groot aantal illegale vissers, GP1647.

WEG, LAGE – 1732 – RH100, 149

Een perceel hooy off weylant inde Vriesdongen, noortwaerts den Leegenweg.

WEG, NIEUWE – 1673 – R728, F91

Stuc erven oft hillen, noortwaerts den Nieuwen wegh.

In 1685 had timmerman Andries Janssen Bacx gewerkt aan een brug in de Nieuwe weg: van verdient arbeytsloon, mitsgaders levering van hout, deelen, plancken, nagels. acht gulden, zestien stuivers, GP1279.

WEIDE, HOGE – 1518 – R425, 24

Stuc weyden: de Hooghweyde, een bunder.

WEIDE, HOGE – 1578 – R482, F92

De Hooge Weyde, vijf lopensaet bij de Hoeve van Vredenberch.

WEIDE, HOGE – 1754 – RH106, F51

Weijde aen de Molenbrug, de Hooge Weij oost.

WEIDE, HOGE – 1836 – N 6403, 52

Een perceel weide: de Hooge Weide, 64 roeden.

WEIDE, HOGE – 1841 – III-86, 6408, NR. 123

Een perceel weiland: de Hooge weide, in den Polder van Boeymeer, 79 roeden (I 441).

WEIDE, LAGE – 1763 – RH281, 109V

4½ gemet weylant: de Lage Wyde, aende Oude Molenburg (!), oost de Weereys, noord den Driebeemd (smal leen).

WEIDE, LAGE – 1883 – NBOC23, 2208

Een perceel weiland: de Lage Weide, 1,14 hectare, I 477.

WEIDE, ACHTERSTE EN VOORSTE LAGE

Een perceel weide: de Voorste Lage Weide, 64 roeden; een perceel weide: de Achterste Lage weide, 64 roeden.

WEIDE, ACHTERSTE LAGE – 1841 – III-86, 6408, NR. 123

Een perceel hooiland: de Achterste Lage Weide, 53 roeden (I 442).

WEIDE, VOORSTE LAGE – 1841 – III-86, 6408, NR. 123

Een perceel hooiland: de Voorste Lage weide, 76 roeden (I 443).

WEIDE, LANGE – 1914 – BREDANAAR33, 128

Hooigras op de Lange Weide in de Vliedongen.

WEIDE, NIEUWE – 1914 – BREDANAAR33, 128

De Nieuwe Weide, rechts van de weg loopend van Boschhek naar Weizicht.

WEIDE, OUDE – 1914 – BREDANAAR33, 128

De oude Weide, links van de weg loopend naar Weizicht.

WEIKE – 1688 – RH276, 20

Een half bunder weylant (leengoet): de Wijken off Ecktissepoel.

WEIKE, HOOG – 1883 – NBOC23, 2208

Een perceel weiland: Hoog Weike, 78 are, I 478.

WEIKE, LAAG – 1938 – DE BOER 35, NR. 35

Een perceel bouwland: het Lage Weike, 0,69 hectare.

De vermelding uit 1688 is bevreemdend: men zou verwachten het Wijken.

Weiland werd door koeien, schapen of paarden beweide. Beemden werden gehooide.

WEIZICHT – 1914 – BREDANAAR33, 128

Nabij het Boschhek links van de weg loopend naar Weizicht.

WIEL, OUDE – 1634 – P124, F70V

By Ruysenaers Watermolen aenden Ouden Wiel tusschen beyde bruggen, den Molendyck suyt, den Molenweel west.

Een wiel kan een diepte zijn, ontstaan na dijkdoorbraak, maar ook een diepte in een bocht vna een beek, waar het water kolkte. Een molenwiel is een meertje bij een watermolen, waarin water opgeslagen kan worden.

WINDMOLEN, GROTE – 1510 – R419, F177

De Groote Wyndtmolen, bezit van Marcelis Gheryt Ruyseners.

WINDMOLEN, GROTE – 1634 – P124, F24

de Groote Wyntmolen.

WINDMOLEN, GROTE – 1699 – P126, F97

Den Grooten Windtmoolen.

WINDMOLEN, KLEINE – 1377 – CVB5109

der Cleyne Wyndmoelne.

WINDMOLEN, KLEINE – 1415 – G, F7

Heyn die Ruceneer op die cleyne Wintmolen.

WINDMOLEN, KLEINE – 1415 – G, F35V

Beemt ghelegghen bi die cleyne Wintmolen. die Merke op die ander side. In marge: Haechdyc.

De kleine windmolen is waarschijnlijk al zeer vroeg verdwenen.

WITTE BRUG – 1921 – DE BOER18, NR. 24

De Witte Brug.

Over deze brug is verder niets bekend. Waarschijnlijk is hiermee de huidige Oranjeboombrug bedoeld. Een flatgebouw, gebouwd rond 1950, in de buurt van deze brug, heet nog steeds de Witte Brug. Witgeschilderde brugleuningen om deze 's nachts bij maanlicht beter te kunnen onderscheiden?

WOLFSGAT – 1749 – RH280, 116V

het Wolfsgat op de Hoeve van Vredenburg.

Put waarin wolven werden gevangen. Wolf kan ook een nevenvorm zijn bij worf 'waterwilg'. Nog andere betekenissen van wolf zijn: draaikolk en wollegras; verder kan het woord duiden op een plaats waar boosdoeners verblijven en tenslotte kan wolf een persoonsnaam zijn.¹⁰⁸ Het oudste wolftoponiem in de Baronie komt voor te Gilze, 1349: de Wolfbergen.

Zie over de wolfgangsten Buiks.¹⁰⁹ De schutter/vanger van een wolf kreeg een premie van het gemeentebestuur en mocht met de wolf, of met kop, staart en poten naar naburige dorpen om daar eveneens een premie op te strijken 'dewijl tot uytroeying van dusdanige verslindende dieren tot aanmoediging van de liefhebbers altoos heeft gestaen een premie'. Die premies waren behoorlijk: 25 gulden. Omliggende dorpen betaalden ook graag omdat wolven nu eenmaal een zeer groot territorium bezitten. Wolven geschoten in 1731 en 1733 te Gilze werden verschalkt met behulp van aas. In 1733 had een wolf daar een aantal schapen doodgebeten in een schaapskooi te Nerhoven en de nacht daarop werd de wacht gehouden bij een hoop ingewanden van de schapen (de acht dode dieren waren geslacht en de gewonde verzorgd).

Het vangen van wolven gebeurde ook wel met netten: er werden netten opgesteld bijvoorbeeld aan de rand van een bos en een groep drijvers trachtte de wolven in de richting van het net te jagen. In Princenhage werd in 1636 een resolutie aangenomen ter zake van het jagen met netten op de wolven, met allerlei aanwijzingen hoe de jagers en drijvers zich moesten gedragen (Gem. Archief Princenhage 1643, fol. 64, 65).

Op 2 jan. 1695 werden in het Liesbos twee vrouwtjeswolven ('foyen ofte teven) geschoten door Johan van Poppel en Berent Cornelis Alaerts (RH 135, fol. 136).

ZAADAKKER – 1749 – RH280, 117V

Den Saatakker.

Akker waarop koolzaad werd verbouwd? Of ontstaan uit Saartakker? Vergelijk Zaedmarck voor Saertmarck.

ZAANMARK

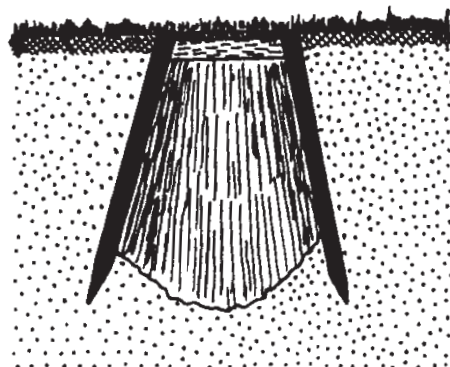
Zie Zaartmark.

ZAART – 1295 – ST. BERN, B11

Beemd van W. de Beymere situm apud Ghempel vulgariter dicendo Zart.

ZAART – 1425 – G, 361

Den Molenbeemt bij des Ruysseeneers watermolen langs die Mercke metten eynde aen des heeren tZaert.

Wolfskuil. In het midden, bovenop, werd wel een prooi of aas aan een paal vastgezet.

ZAART – 1500 – R415, F173V

Weyden neven myns heeren erve van Nassouw geh. die Zaert op deen side.

ZAART – 1500 – R415, 173V

Myns heeren erve van Nassouw: die Zaert.

ZAART – 1514 – R422

Den cleyngen Zaert, by de watermolen in de Zaert, neven Myns Heeren erve van Nassau: den Zaert.

ZAART – 1525 – R705, F46V

Beemden. noortwaerts aen Myn Heeren van Nassou erve: de Zaert.

ZAART – 1529 – R706, F33V

Stuck beemden: de Zaert, gelegen over Gampel.

ZAART – 1533 – R706, F186V

Beemden westwaerts aen Mijns Heren van Nassau erve: de Zaert.

ZAART – 1563 – R713, 268

de Zaert.

ZAART – 1567 – R714, F93

De Nyeuwe Vaert oft riviere inde Saert.

ZAART – 1634 – P124, F72

Inde Saert.

ZAART – 1699 – P126, F323

Beemt in de Saert: den Grobbeemt.

ZAART, KLEINE – 1514 – R422, 150

de Cleynen Zaert, anderhalf bunder, byde watermolen in de Zaert nevens myns Heeren erve van Nassau geheysten den Zaert op d' een syde oestwaert ende de Marck op d'ander syde.

ZAART, KLEINE – 1535 – R707, 120

De Cleyne Zaert, anderhalf bunder.

ZAART, KLEINE – 1558 – R713, F34V

Stuck beemden: den Cleynen Saert, anderhalf bunder, bij de Watermolen in de Saert.

ZAART, KLEINE – 1598 – R718, 57

Stuck beemden: den Cleijnen Saert, anderhalf bunder, omtrent de watermolen in de Saert. de Marck op d'ander Sijde.

Zaar zou staan voor zegge.¹¹⁰ Maar ook het woord zegge kwam in de Baronie voor, bijvoorbeeld onder Terheyden, waar een gebied de Zegge bekend is. Zaart is dan een plaats waar zeggen groeien. In Wallonië duidt Saart op een ontginning, maar dat lijkt hier onwaarschijnlijk.

ZAARTMARK – 1569 – R474, 113

De Zaerdmarck.

ZAARTMARK – 1569 – R474, F113V

Weyden over de Zaerdmarck in de Vriesdonck.

ZAARTMARK – 1569 – R474, 113V

De Zaerdmarck.

ZAARTMARK – 1569 – R715, F110V

Inde Vriesdonck, erve daer de Saertmerck tusschen beyde loopt.

ZAARTMARK – 1573 – R715, F94V

Weyden metten boschken over de Zaedmarck, tot Boeymer inde Vriesdonck oostwaerts aende weech oft straetken aldaer, westwaerts aen weyden: de Reep.

ZAARTMARK – 1573 – R715, 95

Over de Zaedmarck (!).

ZAARTMARK – 1658 – RH132, 21

Den geheelen arm oft loop: den Saersloot ofte Saelmerck.

ZAARTMARK – 1681 – R729, 166

De Zaelmerck.

ZAARTMARK – 1696 – R732, 103

De waterloop: de Saelmerck, in Vriesdoncq.

ZAARTMARK – 1753 – RH106, 5

den Heyberg oost de Saalmerk.

ZAARTMARK – 1788 – RH112, 60

Het Tweede Jenneveld, noord de Zaalmerkt.

ZAARTMARK – 1878 – P401, 1601

De Zaanmark, lopend van het Mastbosch, perceel K 28, door Klein en Groot Boeimeer naar de Mark, uitmondend bij perceel I 446, lang 3606 meter.

ZAARTMARK – 1880 – GP1914

De Zaanmark aanvangend in het Mastbosch bij perceel K 28, loopende door Klein en groot Boeimeer en uitmondende in de rivier de Mark bij I 446, lang 3606 meter.

ZAARTMARK, OUDE – 1595 – R717, 152V

De Oude Saertmerck.

Zijtak van de Mark ontspringend in het gebied de Zaart. Door wegvallen van –t en dissimilatie is uit Zaertmarck de vorm Saelmarck ontstaan. Rond 1653 werd een brug gemaakt over de Zaanmark in de Nieuwe Weg; er werd betaald ‘voor het maken vant bruggesken, leveringhe van de posten ende ribben daertoe noodich’, GP1276.

ZAARTSLOOT – 1621 – ND8414,F31

De visscherye in de Weechreyse van Ruysenaers watermolen opwaert tot Rijsbergen metten arm oft sloot: den Saertsloot,verpacht voor zes pont.

ZAARTSLOOT – 1634 – ND1205, 31V

Visscherij in de Weechreyse metten geheele aerm oft loop: de Saertsloot.

Identiek met Zaartmark?

ZEVEN BUNDER – 1706 – R734, F160V

Een perceeltje bosschen: het Seven buynder, halve gemet.

Zeven Bunder lijkt rijkelijk overdreven voor dit perceel van een lopenzaad (halve gemet). Is de naam ironisch bedoeld?

ZEVENBUNDERBOSKE – 1673 – R728, F104

Een bosken: het Sevenbuynder bosken, halve bunder.

ZEVENBUNDERBOSKE – 1706 – R734, F160V

Een parceeltje bosschen: het Seven Buynder (boske?), half gemet.

Spottende naam voor een heel klein bosje (van maar een halve gemet ofwel een lopenzaad).

ZOMERWEIDE – 1555 – R712, 63V

Stuck weyden: de Zomerweyde, zeven lopensaet, oostwaerts aen sheren strate.

ZOMERWEIDE – 1634 – P124, F3

Styff een bunder heyde en gagelrys, daer den wtersten draeyboom plach te staen, eeryts: de Somerweyde en nu den Dierentydt.

ZOMERWEIDE – 1699 – P127, F506V

Heijde en gagelrys daer den uyttersten drayboom plaghte staen, eertyts: de Somerweyde en nu: den Dierentyt, 3½ bunder.

ZOMERWEIDE – 1723 – P129, F21

3½ bunder heijde en gagelrys daar den uystersten Draayboom plag te staan, eertijds: de Somerweijde en nu: den Dierentyd, tKlooster van Vredenburg noord, het Mastbos suyd.

Weiland dat alleen in de zomermaanden gebruikt kon worden? Dat is vrijwel bij alle weilanden het geval. Misschien gevormd uit Sonderweyde (zoals Zomerlok onder Alphen uit Sonderlock). Dan een weiland dat afgezonderd was van een groter geheel.

- 1 Kempeneers, P.: Hydronomie van het Dijle-en Netebekken, Naamkunde 15 (1983), p. 7.
- 2 Cerutti, I, p. 162, 167.
- 3 Bastiaens, J. en J. M. van Mourik: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenland-bouwareaal, Historisch Geografisch Tijdschrift, 12 (1994), nr. 3, p. 89.
- 4 Lindemans, geciteerd in Goossenaerts, p. 71.
- 5 WNT, deel 2, kolom 1295.
- 6 Marley, T.: The place-name-element –hurst (-horst), Naamkunde 4 (1972) p. 26.
- 7 Blankaart, pp 332, 333, 334.
- 8 Van der Sijs, p. 890.
- 9 Buitenhuis, p. 92.
- 10 Buiks en Leenders, deel IV, p. 524.
- 11 Gysseling, M, in Meded. XXXII (1956), p. 91.
- 12 Aa, A. J. van der: Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden (1840), deel II, p. 517.
- 13 Genealogische fragmenten 2: Van Boeymer, Taxandria 4 3 (1936), p. 119.
- 14 Aa, A. J van der: Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden (1840). Zie ook: G. Otten: De geschiedenis van Oud-Boeimeer, Deel een: De polder, Engelbrecht van Nassau, 24-2 (2005), p. 97.
- 15 Verdam, p. 114.
- 16 Lindemans, P.: Geschiedenis van de landbouw in België, deel 2, p. 334.
- 17 Buiks, Chr. Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 15 (1984), p. 20-23.
- 18 Juten, G.: Het kasteel Boevigne, Taxandria 16 (1909).
- 19 Brekelmans, F.: Boevigne, Hoogheemraadschapshuis (1977).
- 20 Raue, J. J.: De stad Delft, Vorming en ruimtelijke ontwikkeling in de late Middeleeuwen (1982), pl. 193.
- 21 Debrabander, p. 388.
- 22 Leenders, Karel: Zeven eeuwen molens in Princenhage, Hage 6, nr. 16 (1976), p. 22.
- 23 Blankaart, pp. 439, 440.
- 24 Tack, Guido, Anton Eryvynck, Gunther van Bost: De monnik-manager. Abt De Loose in zijn abdij t 'Ename, Leuven (z. j.), p. 45.
- 25 Van der Sijs, p. 936.
- 26 Schönfeld (1950), p. 49.
- 27 Spek, Theo: Het Drentse esdorpenlandschap, Utrecht (2004), I, p. 208.
- 28 Hoeufft, p. 160.
- 29 Blankaart, p. 411, 412.
- 30 Van der Sijs, p. 948.
- 31 Van der Sijs, p. 953.
- 32 Lindemans, J.: Brabantse plaatsnamen, 7: Beigem (Bijdragen en bouwstoffen, 2-7, Leuven (1937); J. Helsen: Toponymie van Noorderwijk, Nomina Geografica Flandrica, Monographieën 3, Tongeren (1944); J. B. van Loon: Water en waternamen in Noordbrabants Zuidwesthoek, (1965), p. 22.
- 33 Cromptvoets (1981), p. 242.
- 34 Scholtens, H. J. J.: Necrologie van het Karthuizerklooster bij Geertruidenberg, Taxandria 49 (1942), p. 308.
- 35 Cerutti, III, p. 99.
- 36 De Vries, p. 231.
- 37 Buitenhuis, p. 516.
- 38 Verhoeff, J. M.: De oude Nederlandse maten en gewichten, Amsterdam (1983), p. 13.
- 39 De Vries, p. 241.
- 40 Lindemans, J.: Toponymische kanttelingen, Meded. 30 (1954), p. 89. Karel Peeters: De Wegen, in: Kempische landschapsgeschiedenis (1937), pp. 86-103. M. Schönfeld: Wegnamen, De Oudheid en Vroege Middeleeuwen, Meded. 33 (1957), pp. 56, 57.
- 41 WNT, deel 6, kolom 443.
- 42 Pape, J. C.: Plaggensoils in the Netherlands, Geoderma 4, nr. 3 (1970), p. 299 e. v.; Domhof, J.: Strooisel-winning voor potstallen in verband met profielopbouw van heide en oude bouwlanden, Boor en Spade, VI (1953), p. 192.
- 43 Burny, o. c, p. 38.
- 44 Statistiek der provincie Noord-Brabant volgens de uitkomst van het kadaster bij desselfs invoering, Maastricht (1842).
- 45 Van der Sijs, p. 964.
- 46 Juten, G. C. A.: Het klooster Vredenberg onder Boeimeer, Taxandria 16 (1909), p. 142 en p. 229.
- 47 Otten, G.: Geschiedenis van het verdwenen buitengoed Vredenburg op Boeimeer, deel 1, Engelbrecht van Nassau, 10, nr. 2 (1991), idem deel 2 nr. 4 (1991), p. 86 e. v.
- 48 Zie verder: Buiks (1997), p. 100.
- 49 Marley, T.: The place-name-element –hurst (-horst), Naamkunde 4 (1972), p. 26.
- 50 WNT, deel 2, kolom 1295.
- 51 Goossenaerts, p. 360.
- 52 Leenders, Karel: Zeven eeuwen molens in Princenhage, Hage 6, nr. 16 (1976), p. 22.
- 53 Leenders (2006), p. 244.
- 54 Geciteerd in Goossenaerts, p. 378.
- 55 WNT VIII, kolom 298.
- 56 Schönfeld (1950), p. 85.
- 57 Buitenhuis, p. 360.
- 58 Heukels, p. 47, 55, 126.
- 59 Gysseling (1960), p. 664.
- 60 Buiks (1994), p. 281.
- 61 Van der Hoeven, H.: Bijdragen tot de kennis van de geschiedenis van Zundert en Wernhout, Zundert (1920), p. 316.
- 62 Leenders, Karel: Zeven eeuwen molens in Princenhage, Hage 6, nr. 16 (1976), p. 16.
- 63 Schönfeld (1950), p. 48.
- 64 Molemans en Meertens, p. 280; Schönfeld (1950), p. 46.
- 65 Jongh, Addy de: In het spoor van de otter, Leeuwarden (1995), p. 46.
- 66 Van der Sijs, p. 1032.
- 67 De Vries, p. 496.
- 68 Buiks, Chr.: Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 16, p. 99.
- 69 Verdam, p. 482.
- 70 Buiks, Chr.: Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 4, p. 87.
- 71 Peeters, Raym.: De keuren van Turnhout, 1550, Taxandria Turnhout, Nieuwe Reeks 29 (1957), p. 61 e. v.
- 72 Meertens, J.: Straatnaamgeving in de Middeleeuwen, in: Middeleeuwse en moderne straatnaamgeving, Bijdr. en mededelingen der Naamkunde-commissie van de KNAW, deel V, Amsterdam (1953).
- 73 Beijers en Van Bussel, p. 29.
- 74 Gisbergen, Jan van: Myrtha, Een blik in het verleden van Hooge Mierde (1982), p. 127.
- 75 Bach, II, p. 432.
- 76 Helsen, J.: Toponymie van Noorderwijk, Nomina Geographica Flandrica, Monographieën III, Tongeren (1944), s. v.
- 77 Leenders, Karel: Zeven eeuwen molens in Princenhage, Hage 6, nr. 16 (1976), p. 17-20.
- 78 Karl Heinz Ludwig: Technische vooruitgang en verandering, in: Het dagelijks leven in de Middeleeuwen, Baarn (2001), p. 109.
- 79 Cerutti, I, nr. 102.
- 80 Dillo, M. en G. A. M. Van Synghe: Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 (II), Den Haag (2002), p. 1208.
- 81 Buitenhuis, p. 520.
- 82 Van der Sijs, p. 1076.
- 83 Schrauwen, G.: Beschrijving van het dorp Gilze, ten nutte der inwonende jeugd bearbeid, Den Bosch (1828), p. 32, 33.
- 84 Verdam, p. 571.
- 85 Buitenhuis, p. 574.
- 86 Goossenaerts, p. 832.
- 87 Cornelissen, geciteerd in Goossenaerts, p. 509.
- 88 Buiks (1994), p. 158.
- 89 Van der Sijs, p. 1107.
- 90 Verdam, p. 721.
- 91 Verdam, p. 722.
- 92 Juten, G. C. A.: Het klooster Vredenberg te Boeijmeer, Bergen-op-Zoom (1910).
- 93 Lens, Arthur, en Jos Mortelmans: Gids voor Oud-Lier, Antwerpen-Amsterdam (1979), p. 70, 71.
- 94 Juten, G. C. A.: De parochiën in het bosdom Breda, Bergen-op-Zoom (1935), p. 53 e. v.
- 95 Hage 10 (1980).
- 96 Otten, Gerard: Een korte geschiedenis van het verdwenen buitengoed Vredenburg op Boeimeer. Engelbrecht van Nassau 10 (1991), deel 1, p. 85-90; deel 2, p. 134-142.

- 97** GAB, Afd. IV-13, nr. 8, f308.
98 Verdam, p. 749.
99 Bus, J.: De tienden van Halle en het Pastorele inkomen. Bijdragen tot de geschiedenis van het oude hertogdom Brabant, reeks III, jaar V (1953), p. 9.
100 Leenders (2006), p. 179.
101 Smulders, F. W.: Toponymie van Udenhout, De Kleine Meierij, nr. 6 (1963), p. 80.
102 Smulders, F.: De Hoeve ter Vriesdonck in Udenhout, De Kleine Meierij 4, nr. 4 (1952), p. 6.
103 Berkelmans, G.: Jaargetijden en maandstonden gesticht in de kerk van Oisterwijk in de veertiende en begin vijftiende eeuw, Welpen van de Brabantse Leeuw (1991), p. 263.
104 Helsen en Helsen, p. 62.
105 Cerutti, I, p. 263.
106 Verdam, p. 768.
107 Buiks (1997), p. 36.
108 Helsen en Helsen, p. 95; L. Hermans: Toponymie van Hoogstraten, Jaarboek Hoogstraten Oudheidkundige Kring (1967), s. v.
109 Buiks, Chr.: Wolven in de Baronie, Mededelingenblad van de Heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout' 20 (1996), nr. 1, p. 2526-2531.
110 De Bont, p. 43. Niet bekend bij Heukels, H.: Woordenboek der Nederlandse volksnamen van planten, of bij J. Samyn: Deken De Bo's kruidwoordenboek, of bij Uittien, H.: De volksnamen van onze planten, Zutphen (1946).

COLOFON

Titel: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

Erfgoedrapport Breda 60

Auteur: Chr. Buiks

Kaarten: H. de Kievith

Objectfoto's: A. Schut

Eindredactie: G. Otten, H. de Kievith

Ontwerp en lay-out: Studio Maaik Klijn

De auteur heeft zijn best gedaan de rechthebbenden op de illustraties te achterhalen. Degenen die menen rechten te hebben kunnen zich met hem in verbinding stellen.

ISSN 2210-9552

© Gemeente Breda, 2018

 Gemeente Breda

Ruimtelijk Economisch Domein

Team Erfgoed

Postbus 90156

4800 RH Breda